

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Odsouzené ženy a jejich vztah k literatuře, čtení a knihám

Diplomová práce

Vypracovala

Kateřina Kadlecová

Vedoucí práce

Mgr. et Mgr. Jiří Kressa

České Budějovice 2012

***„Nemilovat knihy znamená nemilovat moudrost. Nemilovat moudrost
však znamená stávat se hlupákem.“ Jan Amos Komenský***

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 17. 12. 2012

.....

Kateřina Kadlecová

Poděkování

Mé poděkování patří především mé rodině, která mi poskytla psychickou i materiální podporu během celého studia. Zvláštní poděkování patří též mým přátelům, kteří mi nabídli nejen kamarádkou náruč, ale i cenné rady. Významný dík patří i vedoucímu mé diplomové práce Mgr. et Mgr. Jiřímu Kressovi, který svými odbornými radami a zkušenostmi přispěl ke konečné podobě této práce. Můj dík rovněž patří zaměstnancům věznice ve Světlé nad Sázavou, kteří mi ochotně vycházeli vstříc při sběru dat a pomohli mi svými postřehy v průběhu návštěvy věznice i mimo ni.

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zabývá vztahem odsouzených žen ke knihám, čtení a literatuře. V teoretické části poukazujeme na velký vliv čtení na osobnost člověka. Zaměřili jsme se na jednotlivé etapy vývoje čtenářství a na různé vlivy, které jej ovlivňují. Podívali jsme se do vězeňské knihovny a seznámili se s funkcí tamní knihovnice. Dále jsme si představili vězeňský časopis a také projekty, díky nimž mohou ženy naučit své děti číst i zpoza mříží.

Jádrem praktické části této diplomové práce je výzkum na subjektivní dojmy odsouzených žen ve Věznici Světlá nad Sázavou, který zkoumá jejich vztah ke knihám a čtení. Zpočátku jsme se zaměřili na samotnou věznici ve Světlé nad Sázavou, nahlédli jsme její historii, funkci a seznámili se s jejími cíli. Ukázali jsme si, co obsahuje tzv. program zacházení a na jakých principech funguje specializované oddělení pro matky s dětmi. Cílem výzkumné části bylo zjistit, jaký mají vztah k literatuře a ke knihám vybrané ženy, které pobývají ve Věznici Světlá nad Sázavou. Také jsme si položili otázku, zda mohou být nedostatečné či zcela chybějící čtenářské návyky prediktivním faktorem kriminálního chování, jelikož se domníváme, že mezi nedostatečnými čtenářskými aktivitami jedince a páčáním trestné činnosti by mohla být určitá souvislost.

Klíčová slova

vězení, odsouzená žena, kriminální predikce, četba, kniha, literatura

Abstract

This thesis deals with convicted women's attitude towards books, reading and literature. In theoretical part, we pointed out the important influence of reading on the personality of people. We focused on every single period of reader's development and on various influences on it. We took a look in the prison library and acquainted with the function of local librarian. Then we presented prison magazine and some projects that makes convicted mothers possible to teach their children reading from behind the walls.

The heart of the practical part is the research on subjective impressions and opinions of inmate women in prison in Světlá nad Sázavou, which studies their attitude towards books and reading. At the beginning, we focused on the prison in Světlá nad Sázavou, we mentioned something about its history, functions and targets. We showed what is included in the program of treatment and how does the specialized department for mothers with their children function. The goal of this thesis was to find out what kind of relation have chosen inmate women in prison in Světlá nad Sázavou towards literature and books. We also asked and responded the question, if insufficient or missing reading habits could be predictable factor of criminal behavior, because we think that insufficient reading habits and possibility to commit a crime could be somehow connected.

Key words

prison, inmate woman, convicted woman, criminal prediction, reading, book, literature

Použité zkratky

DD	Dětský domov
DgÚ	Diagnostický ústav
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PZ	Program zacházení
SpO	Specializované oddělení
ŠVS	Školské vzdělávací středisko
TČ	Trestný čin / Trestná činnost
ÚP	Úřad práce
VSČR	Vězeňská služba České republiky
VT	Výkon trestu
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
VÚ	Výchovný ústav

Obsah

ÚVOD	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	13
1.1 SITUACE V OBLASTI ŽENSKÉ KRIMINALITY V ČR	13
1.1.1 Specifika kriminality žen	16
1.1.2 Druhy trestné činnosti odsouzených žen.....	17
1.1.3 Sociodemografické charakteristiky odsouzených žen	18
1.2 VÝZNAM LITERATURY A ČTENÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA	19
1.2.1 Význam četby a její vliv na rozvoj osobnosti čtenáře	21
1.2.2 Stádia vývoje čtenářství	23
1.2.2.1 Prenatální období	24
1.2.2.2 Předčtenářské období	25
1.2.2.3 Začínající čtenář	28
1.2.2.4 Pubertální čtenář	31
1.2.2.5 Adolescentní čtenář	34
1.2.2.6 Dospělý čtenář	36
1.2.2.7 Četba starých lidí	37
1.2.3 Vlivy působící na vznik čtenářských návyků.....	38
1.2.3.1 Vliv rodiny.....	38
1.2.3.2 Vliv školy	41
1.2.3.3 Vliv knihovny	44
1.2.3.4 Vliv vrstevníků.....	46
1.2.3.5 Vliv médií	47
1.2.4 Jak přivést dítě ke knize	48
1.3 KNIHY A KNIHOVNA ZA MŘÍŽEMI	49
1.3.1 Knihovna a její funkce	49
1.3.2 Kniha ve věznici	50
1.3.3 Vězeňská knihovna	52
1.3.4 Vězeňská knihovna ve Světlé nad Sázavou	54
1.3.5 Knihovnice za mřížemi	55
1.4 LITERÁRNÍ PRODUKCE VZNIKAJÍCÍ VE VĚZNICI	56
1.5 ALTERNATIVY ČETBY UVĚZNĚNÝCH MATEK JEJICH DĚTEM	59

2	PRAKTICKÁ ČÁST	61
2.1	VĚZNICE SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU.....	62
2.1.1	Program zacházení.....	63
	Zájmové a speciálně výchovné aktivity	64
	Vzdělávací aktivity.....	65
	Pracovní aktivity	66
2.1.2	Oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí.....	67
2.1.3	Časopis vycházející za mřížemi	69
2.2	VÝZKUM.....	72
2.2.1	Dotazník.....	73
	2.2.1.1 Vstup do terénu.....	73
	2.2.1.2 Profil respondentek	74
	2.2.1.3 Výsledky dotazníků.....	75
2.2.2	Rozhovor na téma knihy, literatura a čtení	78
	2.2.2.1 Vstup do terénu	78
	2.2.2.2 Výběr odsouzených žen k rozhovorům.....	78
	2.2.2.3 Profil respondentek	79
	2.2.2.4 Téma rozhovorů.....	79
	2.2.2.5 Paní Markéta.....	81
	2.2.2.6 Paní Jana	84
	2.2.2.7 Paní Nikola	86
	2.2.2.8 Paní Renáta	88
	2.2.2.9 Výsledky rozhovorů	91
2.2.3	Výsledky výzkumu	96
2.2.4	Závěr	100
3	LITERATURA.....	104
4	PŘÍLOHY	108

Úvod

„Čtení a psaní nelze nazvat malým vzděláním, když napomáhá lidem, aby byli lepší ke všem tvorům“ John Ruskin

Svět není spravedlivým místem pro život – to je stará známá pravda. Nejsme schopni ovlivnit, kdy a kde se narodíme. Nevybereme si, kdo bude naše máma a náš táta, ani jestli budeme mít to štěstí, že se staneme součástí milující rodiny. Přitom právě to ovlivňuje celý náš život.

Statistika UNICEF uvádí, že přibližně sto milionů dětí ve světě nechodí do školy a asi miliarda lidí na naší planetě neumí číst¹. Číst tedy neumí asi 16% lidí na Zemi. Většinu tohoto celku představují obyvatelé zemí třetího světa, kteří nikdy nebudou mít možnost naučit se číst. Někteří dokonce ani nevědí, že něco jako čtení a psaní vůbec existuje a pod pojmem kniha si neumí nic představit. Ovšem i v České republice, kde je povinná školní docházka zavedena již od dob Marie Terezie, se můžeme setkat s lidmi, kteří neumějí číst. A také s lidmi, kteří číst umějí, ale nečtou. Nedávno v televizi zazněl výrok: „Proč se učíte číst, když nečtete?“ A jsem přesvědčena, že většina těch, kteří nemají příležitost naučit se číst, by nám položila tutéž otázku.

Člověk si dnes už ani neuvědomuje, jak důležitá a všudypřítomná pro něj dovednost číst je. Lidé denně přečtou mnoho různých slov – titulky v novinách, nápisy na domech a billboardech, reklamní letáky, názvy potravin... Každý den využijeme tuto kompetenci několikrát i přesto, že nečteme zrovna knihu.

Výsledky výzkumů čtenářské vyspělosti v tuzemsku i v zahraničí, jež dokazují výrazný pokles zájmu mládeže o četbu a knihy, vyvolávají potřebu aktivního řešení situace s ohledem na negativní celospolečenské důsledky, které by ignorance problému literární negramotnosti mohla způsobit.² Proč lidé nečtou? A jaké vůbec může mít důsledky, když lidé přestanou vstupovat do fantazijního světa knih? To je problém, kterým se zabývá velké množství odborníků. V souladu s tímto problémem jsme si položili otázku: Jaký mají ženy ve věznicích vztah k literatuře a čtení? Existuje přímá spojitost mezi čtenářskou vzdělaností, čtenářskými návyky a náchylností ke

¹ OPRAVILOVÁ, Eva. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek: *Předškolní vzdělávání a čtenářství*, s. 34

² RAJDLOVÁ, Iva. 2006, s. 6

kriminálnímu chování? Abychom se mohli pokusit na tuto otázku odpovědět, musíme se nejdříve zamyslet nad tím, co je vůbec funkcí literatury a jak velký vliv má slovesné umění na utváření charakteru člověka, na jeho chování, jednání a systém jeho hodnot.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části: teoretickou a praktickou.

Teoretická část

Úkolem teoretické části této diplomové práce je ukázat, že četba a vztah jedince ke knihám mají velký vliv na jeho osobnost. Tím chceme objasnit, proč se domníváme, že nedostatek čtenářské a literární vzdělanosti je jedním z prediktibilních faktorů kriminálního chování žen.

Teoretická část je rozčleněna do pěti kapitol.

První kapitola pojednává o situaci ženské kriminality v České republice. Zabývá se tím, jak dobře je její stav zmapován, jaká jsou specifika kriminality žen oproti kriminalitě mužů, seznamuje čtenáře s druhy trestné činnosti, kterých se ženy nejčastěji dopouštějí a předkládá sociodemografické charakteristiky odsouzených žen.

Druhá kapitola zkoumá, co četba člověku přináší, jak působí na jeho vývoj, charakter, postoje, hodnoty a názory. Tedy jak člověka spoluutváří s ostatními intencionálními i neintencionálními vlivy, kterým je vystaven. Dále vymezuje jednotlivá stádia vývoje čtenářství a ukazuje, jak důležité je budovat u dítěte aktivní čtenářské návyky již od nejútlejšího věku.

Třetí kapitola popisuje vězeňskou knihovnu. Nejdříve obecně, poté se zaměřuje na knihovnu ve věznici ve Světlé nad Sázavou. Osvětluje její využití a resocializační funkci, velikost fondu, funkci a způsob výběru tamní knihovnice.

Čtvrtá kapitola čtenáře seznámí s literární tvorbou, která se zrodila za mřížemi věznice ve Světlé nad Sázavou. V přílohách se pak bude moci s vybranými texty seznámit.

Pátá kapitola představuje alternativní metodu, která uvězněným matkám umožňuje překonat vězeňské mříže a naučit jejich děti číst a udržovat s nimi tak nadále, alespoň částečně, vztah matky a dítěte.

Praktická část

Praktická část zkoumá vztah odsouzených žen ke knihám a ke čtení. Naším cílem je zjistit, jaký mají odsouzené ženy ve věznici ve Světlé nad Sázavou vztah ke knihám, čtení a literatuře. Budeme hledat odpovědi na otázky jako: Mají odsouzené ženy aktivní čtenářské návyky? Pokud ano, kdo je u nich pěstoval? Čtou ve vězení více, než četly na svobodě a co pro ně pojmy kniha a čtení znamenají?

Také si položíme otázku, zda existuje spojení mezi tím, že jsou/nejsou u člověka již od jeho dětství pěstovány čtenářské návyky, má/nemá kladný vztah ke čtení a literatuře a tím, že se dal/nedal v pozdějším věku na scestí a páchal trestnou činnost. Jsou tedy nedostatečné čtenářské aktivity a návyky prediktivním faktorem kriminálního chování?

Ke zkoumání čtenářských aktivit a návyků odsouzených žen a k ověření hypotézy, že mezi pácháním trestné činnosti a vztahem člověka ke knihám a čtení existuje určitá souvislost jsme použili kombinaci polostrukturovaného rozhovoru a písemného dotazníku.

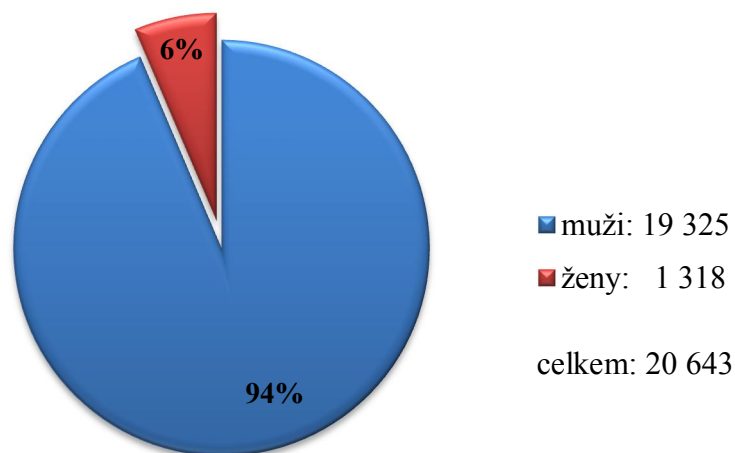
1 Teoretická část

1.1 Situace v oblasti ženské kriminality v ČR

Kriminalita je společenský fenomén, jehož existence je v lidské společnosti nevyhnutelná. Uvědomujeme-li si, že kriminalitu nelze zcela odstranit, a tudíž je boj na poli zločinnosti nikdy nekončícím maratonem, pak je třeba důkladnějšího výzkumu všech aspektů tohoto sociálně nežádoucího jevu.

Obecně lze konstatovat, že máme k dispozici uspokojivé množství publikací zabývajících se kriminalitou mužů, jelikož majorita kriminologických výzkumů (tuzemských i zahraničních) je věnována trestné činnosti páchané právě muži. Příčinou je jistě skutečnost, že za zdi věznic nalezneme převážně mužskou populaci³. To i přesto, že populace České republiky čítá více žen než mužů⁴.

Graf č. 1: Stav odsouzených ve výkonu trestu k 9. 11. 2011⁵

V posledních desetiletích však zažívá odborná literatura zaměřená na kriminalitu žen nebývalý rozkvět, především ve světovém, ale i v domácím kontextu. Příčin je mnoho a jistý podíl na tom má vznik tzv. gender studies, které se zaměřují na zvláštnosti jednotlivých pohlaví.

³ Z diachronního pohledu byla kriminalita spojována téměř výhradně s mužskou populací. Pokud žena spáchala trestný čin, byla vnímána jako monstrum vymykající se „nejpřirozenější přirozenosti“ (Nedbálková). Ženy byly spíše spojovány s hříchem a nemravností – prostituce.

⁴ Informační portál Karlovarského kraje: http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz. Počet obyvatel v ČR k 31. 12. 2010 byl 10 532 770, z toho 5 363 971 žen a 5 168 799 mužů.

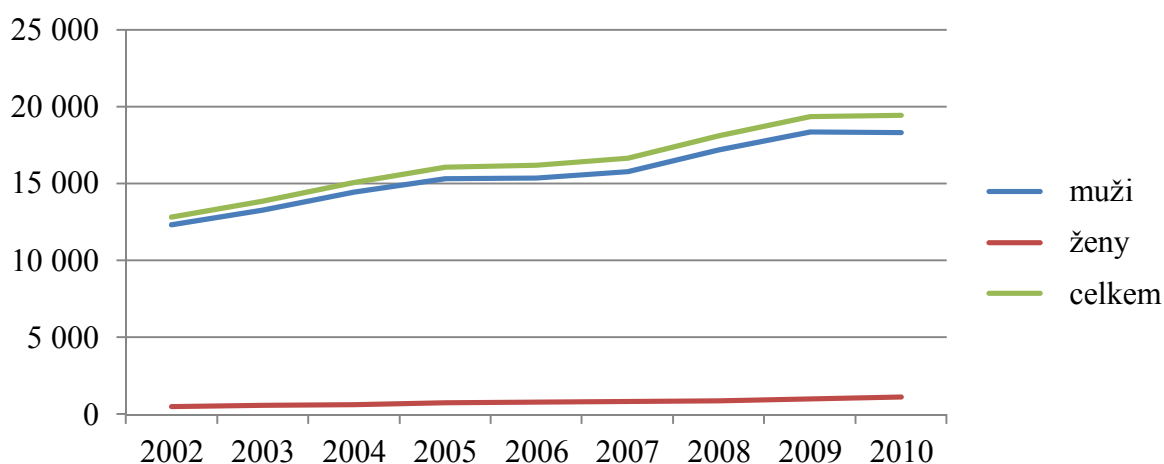
⁵ www.vscr.cz

To, že důkladnější průzkum ženské kriminality je potřebný, ilustruje také konstatování odborníků kriminologického institutu: *Ač podíl žen na celkové trestné činnosti a také na množství odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je stále nízký, závažnost ženské kriminality odrážená výší uložené sankce je srovnatelná se závažností kriminality mužů. Posledně zmíněnému předpokladu však neodpovídá míra pozornosti, kterou kriminologický výzkum věnuje této problematice⁶. Je tedy důležité zabývat se otázkou ženské kriminality samostatně a ne ji vidět pouze skrze statistiky a výzkumy, které proběhly ve věznicích mužských.*

Dalším ukazatelem nutnosti bádání v této oblasti je skutečnost, že počet žen a jejich podíl na celkovém počtu odsouzených má vzestupnou tendenci.⁷

Vývoj stavu odsouzených v letech 2002 - 2010⁸

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
muži	12 321	13 298	14 437	15 336	15 376	15 792	17 209	18 367	18 320
ženy	508	570	637	741	803	855	891	1 007	1 129
celkem	12 829	13 868	15 074	16 077	16 179	16 647	18 100	19 374	19 449
% žen	3,96	4,11	4,23	4,61	4,96	5,14	4,92	5,20	5,80

⁶ NETÍK, Karel, BLATNÍKOVÁ, Šárka. 2007, s. 6

⁷ I přesto, že u nás ženská kriminalita vzrůstá, patříme v porovnání s okolními státy stále k zemím, kde je mezi pachateli trestných činů nejnižší zastoupení žen - NETÍK, Karel, BLATNÍKOVÁ, Šárka. 2007, s. 8.

⁸ www.vscr.cz

Množství žen ve věznicích v posledních letech trvale narůstá a nic nenasvědčuje tomu, že by se měl tento trend zastavit či začít klesat⁹. Z toho lze usuzovat, že kriminalita žen bude stále velmi aktuálním tématem.

Jak jsme již naznačili, publikace zaměřující se na trestné činy páchané ženskou populací existují, ale není jich dostatečné množství, tudíž zdaleka nepostihují danou problematiku v celé její komplexnosti. Aby bylo v budoucnu možné zmapovat důkladně oblast ženské kriminality, je třeba provést řadu dílčích výzkumů jako například: jak velkou roli hraje alkoholová a drogová závislost v ženské kriminalitě; proč tak velké množství žen vychovávaných v dětských domovech páchá trestnou činnost; jak lze klasifikovat osobnost žen pachatelek; může být nízká čtenářská vzdělanost žen jedním z faktorů kriminální predikce... a mnoho dalších.

---

⁹ Je však třeba si uvědomit, že jde pouze o data v rámci objasněné kriminality, což představuje jen určitou omezenou část kriminality reálné.

1.1.1 Specifika kriminality žen¹⁰

Odborníci se při vysvětlování rozdílů kriminality žen a mužů opírají o způsob socializace, který je u jednotlivých pohlaví odlišný. Socializaci žen charakterizuje, že jsou vychovávány jako méně agresivní, méně akční, jsou více kontrolovány autoritami, mají méně prostoru ke společenským experimentům a jsou vedené k větší konformitě se společenskými normami. Z toho pak také vyplývají příznačné rozdíly v kriminalitě žen oproti kriminalitě mužů

- ženy jsou pasivnější, opatrnější, často bývají pouze pomocnicemi mužů
- ženy se zřídka organizují do gangů, spíše se trestné činnosti dopouštějí jednotlivě
- u žen je nižší výskyt recidivy
- pokud k recidivě dojde, nejde o specializaci na jeden druh trestné činnosti
- u žen převažuje zejména méně závažná trestná činnost
- závažnější trestné činy jsou výjimkami a vyznačují se výlučnými okolnostmi činu
- u žen se setkáváme méně s nepodmíněnými a dlouhodobými tresty odnětí svobody

---

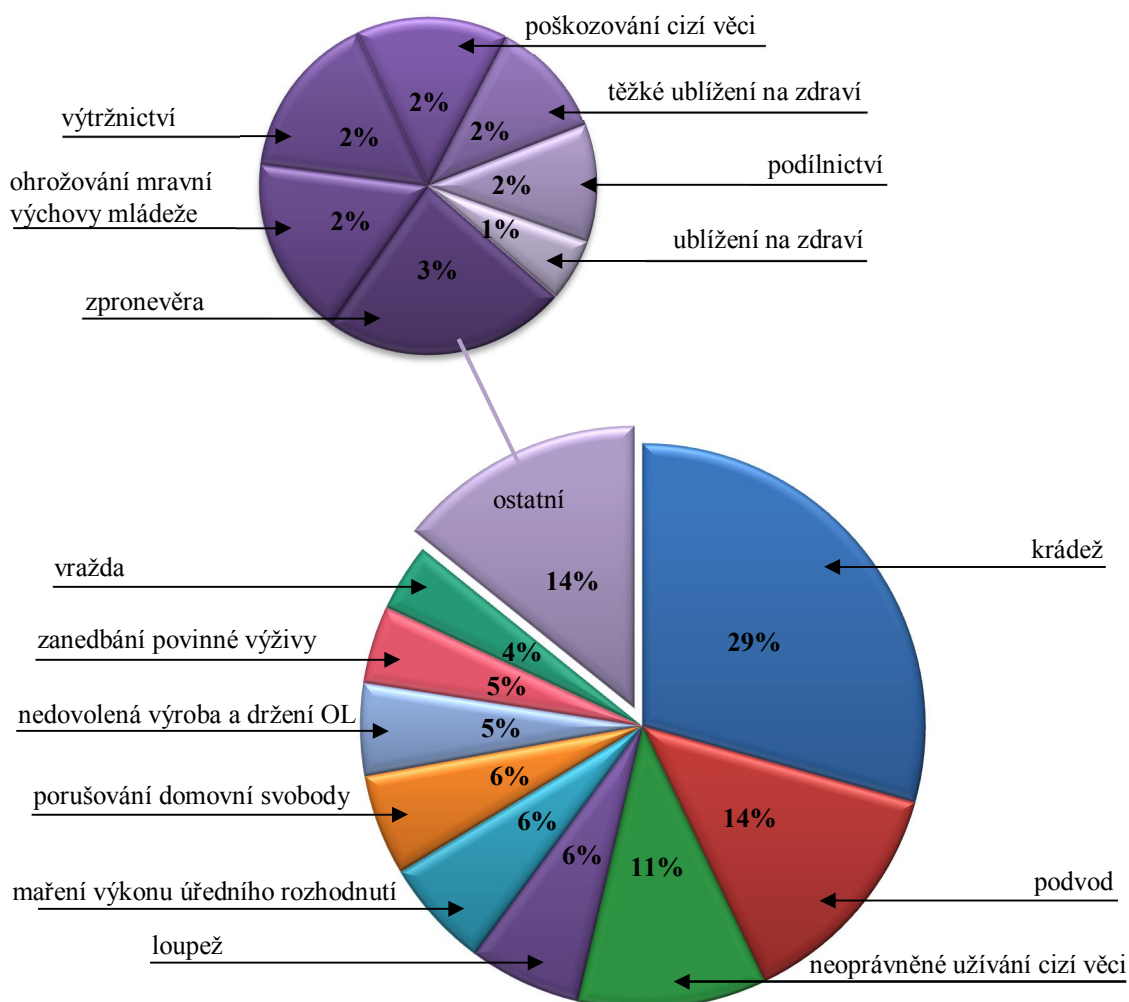
¹⁰ URBANOVÁ, Martina, VEČEŘA, Miloš a kol. 2004, ISBN 80-210-3609-5, s. 40-41

1.1.2 Druhy trestné činnosti odsouzených žen

Ze statistik Ministerstva spravedlnosti České republiky lze vyčíst, jakých trestných činů se ženy dopouštějí. K nejzávažnějším patří ohrožování mravní výchovy mládeže a týrání svěřené osoby. Lze konstatovat, že ženy často útočí vůči rodinným příslušníkům.¹¹ Zaměření kriminálně agresivního chování žen vůči nejbližším osobám je překvapivé především proto, že je v rozporu s všeobecným chápáním ženy jako dárkyně života.

Graf č. 3: Trestná činnost odsouzených žen dle četnosti ke 12. 12. 2008¹²

¹¹ NETÍK, Karel, BLATNÍKOVÁ, Šárka. 2007, s. 6. Z výzkumu Vyhliďalové vyplývá, že ženy-vražedkyně napadaly pouze osoby, které delší dobu dobře znaly (ani v jednom případě nenapadly osobu neznámou), přičemž nejčastější obětí vraždy byly jejich vlastní děti (40,7 %) nebo manžel (29,6 %). Důvodem jsou rodinné neshody, které jsou často doprovázeny alkoholem.

¹² Interní statistika věznice Světlá nad Sázavou (Příloha č. 1)

1.1.3 Sociodemografické charakteristiky odsouzených žen

Ve vězeňské populaci se vyskytuje široké spektrum žen, nejde o homogenní skupinu. Z jejich sociodemografických statistik se dají extrahovat určité rysy, které jsou společné většině, čímž lze vytvořit typický profil odsouzené ženy¹³:

- nejvíce odsouzených žen spadá do věkové kategorie od 30 do 35 let (Příloha č. 2)
- více než 40% odsouzených žen je svobodných (Příloha č. 3)
- převažují odsouzené ženy se základním vzděláním (Příloha č. 4)
- nejčastější délka nepodmíněného trestu se pohybuje v rozmezí od 3 do 5 let (Příloha č. 5)

Pro tuto diplomovou práci je nejdůležitější údaj týkající se vzdělání, jelikož míra vzdělání je jedním z faktorů, které určují čtenářskou a literární vzdělanost člověka. Ve věznicích ve Světlé nad Sázavou se k 21. 9. 2011 nacházela 2% žen s vysokoškolským titulem, 11% žen s maturitou, 1% žen, které neodmaturovaly, ale dokončily střední školu a 22% vyučených žen. To znamená, že 64% procent žen dosáhlo jako nejvyššího stupně vzdělání základního. Tudíž na ně školský výchovně vzdělávací systém měl vliv pouze po dobu bezpodmínečně nutnou. V některých případech dokonce povinná školní docházka splněna nebyla.

---

¹³ www.vscr.cz

1.2 Význam literatury a čtení v životě člověka

„Bojte se člověka, který přečetl jen jednu knihu.“ Denis Diderot

Cílem této kapitoly je ukázat, jak velký vliv má četba na utváření osobnosti člověka. Uvědomme si, jak mocnou sílu v dějinách lidstva knihy měly: *„Víme z historie, jak určitá literární díla ovlivňovala myšlení lidí, jak ideje literaturou propagované byly v různých sociálních vrstvách přijímány, nebo potírány (inkvizice, libri prohibiti), jak literární dílo ovlivňovalo chování lidí, vzbuzovalo tendence napodobování hrdinů, představovalo posilu v těžkých dobách (pobělohorská doba, národní obrození, válečná doba, období tzv. normalizace aj).“¹⁴ Četba některých knih byla v jisté době zakazována a jejich přechovávání a čtení krutě trestáno. V určitých obdobích byly knihy dokonce páleny jako to největší zlo. V tomto směru je zajímavý citát Henricha Heineho: *„Tam, kde se pálí knihy, posléze se upalují lidé.“* Toto vše ukazuje na obrovský vliv knih na život člověka a na celou lidskou společnost.*

Psychologové, sociologové, biologové a další odborníci, kteří se zabývají formováním lidské psychiky, nahlízejí na její utváření z různých úhlů pohledu. V jednom se však shodnou: lidská psychika je ovlivňována přítomností či absencí různorodých činitelů, tzn. je multideterminována. Tyto činitele můžeme obecně dělit na socio-kulturní a biologické¹⁵.

Prvotním formativním socio-kulturním činitelem je rodina: za normálních okolností novorozenec žije v rodině, která se mu stává přirozeným životním prostředím. Rodinná výchova reprezentuje tzv. primární socializaci = proces, který je u dítěte s normální vrozenou neuropsychickou konstitucí rozhodujícím činitelem jeho psychického utváření. Úkolem rodinné výchovy je uvést dítě do života v relativním souladu s požadavky konkrétního kulturního prostředí.¹⁶ Právě rodina má obrovský vliv na utváření vztahu dítěte ke knize a k četbě. Ona je tím, kdo dítěti svět knihy přiblíží, oddálí, nebo jej navždy zatratí. Avšak není to pouze rodina, kdo má vliv na vztah

---

¹⁴ VÁŠOVÁ, Lidmila. 1995, s. 16

¹⁵ Člověk má vrozené dispozice, vlohy a nadání (je třeba si uvědomit, že výchova není všemocná, že dítě nemůže překročit své biologicky nastavené hranice), ale charakterové rysy člověka, jeho vědomosti, schopnosti, dovednosti a zájmy se vytvářejí až v průběhu života vlivem výchovy a dalších spolupůsobících vlivů.

¹⁶ NAKONEČNÝ, Milan. 2003, s. 112

člověka ke slovesnému umění. V průběhu života jej ovlivňují i jiní lidé a jiná prostředí: škola, učitelé, vrstevníci, přátelé, trenéři...

Lze si povšimnout faktu, že mnoho žen, jež část svého života tráví za zdmi věznic, nebylo vychovááno v rodině, nýbrž v prostředí dětského domova. Bylo by proto žádoucí mít k dispozici statistiku, která by toto neurčité množství specifikovala. Taková statistika v rámci České republiky bohužel neexistuje, o reálných číslech se tedy lze pouze dohadovat. Nicméně to, že dítě vyrůstá v dětském domově, může mít fatální důsledky na kvalitu celého jeho života včetně jeho čtenářských schopností, dovedností a postojů ke knize a čtení.

Otázka literatury a její hodnoty se netýká pouze jedné vědní disciplíny, ale zasahuje do mnoha různých oborů – literární vědy, teorie literární výchovy, teorie dětského čtenářství, psychologie, psychologie čtení, sociologie, bibliopsychologie¹⁷. Jednotlivé disciplíny nahlízejí na problematiku vlivu literatury na osobnost čtenáře rozdílně – někdy je zdůrazněn význam literatury pro rozvoj individuálních činností a subjektivního psychického stavu, jindy pro socializaci dítěte. Všechny však přiznávají, že literatura je důležitou součástí života člověka.

---

¹⁷ Obor, který zkoumá vliv četby na duševní život člověka, průběh psychických procesů během četby a zabývá se také vztahem autora, čtenáře a knihy.

1.2.1 Význam četby a její vliv na rozvoj osobnosti čtenáře

„Knihy považuji za nejlepší výzbroj pro cestu životem a lituji všech inteligentních lidí, kteří je nemají.“ Michel De Montaigne

Dítě, potažmo člověk, rozvíjí svou osobnost poznáváním světa okolo sebe a postupně si k němu buduje vlastní vztah. To je podstatou jeho vývoje jako individuální osobnosti. Má-li si dítě najít vlastní vztah ke světu, potřebuje jednak mnoho různorodých a přiměřených podnětů, jednak být s lidmi, kteří jej budou do takového vztahu ochotně uvádět. To je nezbytné zejména proto, že dítě se všeho neznámého obává. Potřebuje tedy svého osobního průvodce, který ho do tajů světa, jež ještě není jeho vlastním světem, uvede a poradí mu, před čím by se mělo mít na pozoru, a kde mu naopak žádné nebezpečí nehrozí. Pro příznivý vývoj dítěte je důležité, aby pro něj byl celý jeho svět důvěrný a známý. Opět zde narážíme na problém dětí z dětského domova, kde je individuální přístup nespílitelnou, utopickou ideou.

Jedním z mnoha podnětů, které při poznávání světa hrají podstatnou roli, je kniha. Dítě si díky četbě hledá a nachází své místo ve světě a v lidské společnosti, vytváří si svůj pohled na svět, postoje ke skutečnosti, představy o základních životních principech, vědomí o sobě sama i o vzájemných vztazích mezi lidmi. Toto vše pak spoluutváří jeho charakter.

Poslání literatury spočívá v konfrontaci světa uměleckého díla se světem společenské reality, v níž se dítě pohybuje. *A právě ve vztahu k dalším prvkům systému působení na dítě nabývá bezpochyby literatura svou zvláštní a nezanedbatelnou roli*¹⁸. Tato role spočívá v tom, že dítěti prostřednictvím nějakého příběhu může být pojmenováno to, co je jinak nepojmenovatelné či pro dítě těžko pochopitelné - například abstrakta. Pojmenováno je to nikoli slovem, nýbrž přímým pohledem na jedince (člověka, ale často také personifikované zvíře) a jeho chování, jednání, vztahy, hodnoty, úspěchy a neúspěchy, touhy a sny. Díky této vlastnosti poskytuje dětská literatura příležitost k porozumění mezi dětmi a dospělými.

To, jak je komunikace s dítětem často komplikovaná, ilustruje věta z dopisu, který Korneji Čukovskému, známému autorovi dětské poezie, adresovala jistá mladá

---

¹⁸ CHALOUPKA, Otakar, 1982, s. 13

matka: *Často už odmítám odpovídat, protože nevím, jak své odpovědi přizpůsobit čtyřletému rozumu.*¹⁹ Rodič by proto měl mít k dispozici knihy, které jsou záměrně zpracovány tak, aby rodičům a vychovatelům pomohly odpovídat na nejrozmanitější „proč“ a jiné záludné otázky, které vzejdou z úst jejich dětí. Takové knihy jednak ulehčují práci rodičům, jednak vytvářejí kladný vztah dítěte ke knize - dítě vidí, že když maminka něco neví, zdrojem jejího poznání se může stát právě kniha.

Co konkrétně tedy četba u dětí rozvíjí, proč je tak podstatné, aby se kniha stala pro dítě přítelem a nikoli protivníkem:

- Knihy podporují rozvoj abstraktního myšlení.
- Díky knihám dítě začíná chápat složitější životní situace, začíná být schopno vidět skutečnost z více pohledů.
- Literatura rozvíjí dětskou fantazii, která hraje významnou roli v duševním vývoji dítěte.
- Reprodukce přečtených knih se výrazně podílí na výcviku paměti. Kniha navíc posiluje paměť různými ilustracemi, schémata a přehledy.
- Na rozvoji myšlení a rozumového poznání dítěte má největší podíl rozvoj řeči a bohatství jeho slovníku. Vyjadřovací schopnosti a slovní zásobu si dítě rozšiřuje i díky čtení knih a následné besedě o nich.
- Kniha umožňuje čerpat informace nejen ze školního vyučování a vědomostí blízkých, ale také ze psaných textů. Čím víc vědomostí dítě má, tím lépe a logičtěji myslí a uvažuje.
- Četba, zejména však rozhovory o přečteném, učí dítě uvažovat, vystihnout podstatu a charakterizovat. Pomáhají mu poznat, co je stěžejní a co okrajové. Rozbor knihy je znamenitou školou učení.
- Postupy a činnosti, jež si dítě osvojí v souvislosti s četbou - schopnost číst, porozumět čtenému a pracovat se získanými informacemi - může přenést i na jiné oblasti svých zájmů, než pouze na krásnou literaturu.

---

¹⁹ ČUKOVSKIJ, Kornej Ivanovič. 1959, s. 103

1.2.2 Stádia vývoje čtenářství

S výchovou čtenáře je třeba začít už v útlém dětství, je třeba položit dobré základy nejen technice čtení, ale i základy správného vztahu ke knize a pěstovat správné čtenářské návyky.²⁰

Aby bylo možné zaměřit se důkladněji na vliv četby a slovesného umění na dítě, je třeba k této problematice přistupovat systematicky a respektovat obecné zákonitosti duševního vývoje dítěte. Proto je zde nastíněna periodizace, která umožňuje zohlednit jednak etapy vývoje jedince, jednak jeho čtenářské schopnosti.

1. Prenatální období
2. Předčtenářské období
3. Začínající čtenář
4. Pubertální čtenář
5. Adolescentní čtenář
6. Dospělý čtenář
7. Četba starých lidí

V této fázi je důležité zdůraznit, že „výchova“ ke čtenářství není myšlena pouze jako důraz na schopnost číst s porozuměním, ale i vytváření si určitého citového vztahu ke čtenému textu a ke knihám. Dítě má číst pro zábavu a pro poučení, nikoli jen pro čtení samotné.

Je nutné si také uvědomit, že klíčový význam má nejen fakt, že dítě čte, ale i co čte. Je proto třeba pečlivě vybírat díla i způsoby jejich interpretace. Některým dětem mohou být nepříjemné vypjaté scény, v jiných budou identické scény probouzet zájem. Slovesné umění má malému čtenáři nejen zprostředkovávat poznávání okolního světa, ale také určité estetické kvality. Když dítě dostane do ruky knihu, která nemá s jeho světem a aktuálními zájmy nic společného, vyvodí si z toho, že knihy jsou pro něj nezajímavé a napříště ztratí motivaci knihu vůbec otevřít. Naopak jestliže v knize najde to, co ho zajímá, dočte ji a s radostí se ponoří do další.²¹

---

²⁰ VÁŠOVÁ, Lidmila, 1980, s. 29

²¹ V této souvislosti bychom rádi zmínili projekt Čtení pomáhá - <http://www.ctenipomaha.cz/>, na jehož internetových stránkách můžeme najít tipy na vhodné knihy pro různé věkové kategorie. Navíc se děti mohou do projektu zapojit, čímž spojí potěšení ze čtení s radostí z pomoci druhým.

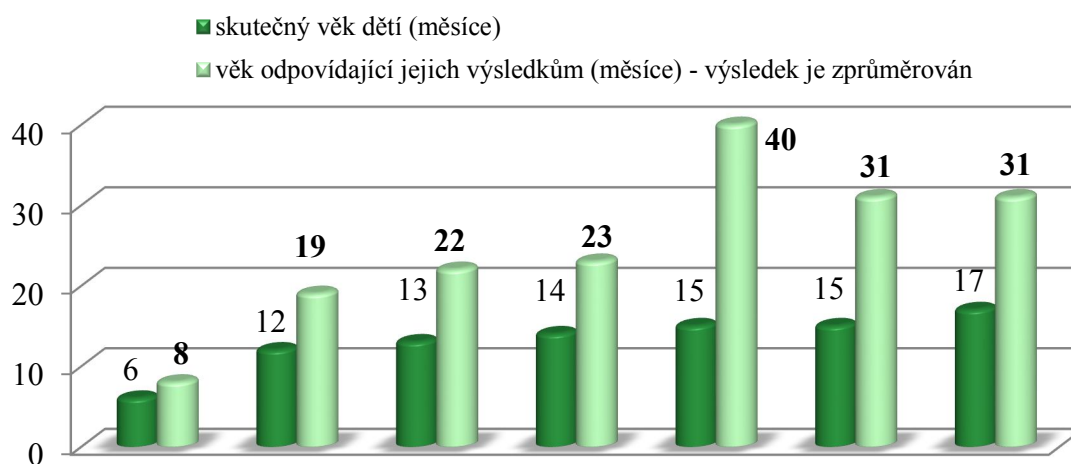
1.2.2.1 Prenatální období

Nebojme se co nejdřív dětem řeči knihy přibližovat záměrně, pravidelně a často imaginární svět, který se řídí pevnými pravidly a zároveň naslouchajícímu otevírá výhledy na to, co v lidském nitru touží po kráse, dobru a pravdě a co bohužel často v reálném světě chybí.²²

Doba prožitá v děloze matky je nejdynamičtějším vývojovým obdobím celého lidského života. Už nikdy nedojde za tak krátkou dobu k tolika převratným událostem - za devět měsíců se z jedné jediné oplodněné zárodečné buňky vyvine lidský plod.

Dnes je dokázáno, že dítě vede intenzivní duševní život ještě před narozením a po narození rozeznává podněty, kterým bylo v průběhu těhotenství vystaveno a adekvátně na ně reaguje. *Plod reaguje na zvukové podněty od pátého měsíce a v posledních měsících již vnímá všemi smysly²³*. Výzkumy prokázaly, že prenatálně stimulované děti (prenatální učení) jsou vývojově napřed a tento náskok se s jejich věkem zvětšuje. Vysvětlení podal profesor Brent Logan: *Úbytek mozkových buněk v mozku plodu, jež ke konci prenatálního období nabývá na intenzitě, může být zpomalen působením na plod z okolí ve formě akustické stimulace.²⁴*

Graf č. 4: Vývojová zralost dětí, u kterých probíhalo prenatální učení

Vztah dítěte k literárnímu světu imagince můžeme tedy začít budovat už v období, kdy ještě nemá vyvinuté plíce či prsty a pojem čtení mu zatím neříká zhora nic.

²² OPRAVILOVÁ, Eva. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Předškolní vzdělávání a čtenářství*, s. 34

²³ ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. 2000, s. 223

²⁴ www.babyplus.cz

1.2.2.2 Předčtenářské období

Od četby dětí předškolního věku žádáme, aby poskytovala dětské fantazii vhodné podněty a látku, aby vedla k zárodkům fantazie tvůrčí, která dítě nutí přetvářet a kombinovat rozmanité představy, a zejména ve hře vytvářet zcela nové, svým způsobem originální situace.²⁵

Jelikož se dítě nerodí se schopností číst, bývají jeho setkání s literárním dílem zpočátku nepřímá, zprostředkovaná. Zprostředkovat je může člověk sám: rodič²⁶, prarodič, vychovatel, sourozenec, učitel nebo člověkem vytvořená média: televize, rádio, audioknihy, nahrávky apod.

První kontakt dítěte s knihou tedy v ideálním případě nesouvisí s vlastním čtením písmenek, která dávají nějaký význam. Musíme jít ještě mnohem hlouběji, do prvního roku života dítěte. Díky bohatě ilustrovaným knížkám můžeme působit na utváření a rozvoj jeho estetických citů v podstatě už od narození. *Když přichází prvňáček do školy, již umí číst. Nezná sice písmenka, ale již od svých prvních narozenin se učí číst. Kočka je pro něj písmeno... Obrázek je první písmeno, které se naučí znát.²⁷*

Někteří rodiče se domnívají, že začít číst s dětmi, když jsou ještě „miminky“ nemá smysl. Ale to je omyl. I přesto, že dítě ještě neumí číst, má pro jeho budoucí vztah ke knihám velký význam, bude-li si s ním rodič již v tomto věku knihy prohlížet. Malé děti rády sedí na klíně svých blízkých, užívají si jejich přítomnost, mazlí se s nimi a dokonce si společně s potěšením „čtou“. *Pro taková „knížková miminka“ jsou knihy obvykle něco známého, něco, nač mají pěkné vzpomínky a příjemně se jim z nich učí. Ale miminka čtou jinak než větší děti. Nezaujmou je dlouhé příběhy, chtějí knihu prozkoumat všemi smysly. Chtějí knihu ohmatat, držet ji a dokonce do ní kousnout. Líbí se jim, když se něco stále opakuje, protože ráda poznávají známá slova, rytmus nebo rýmy. Když si rodiče začnou už velice brzy s miminky prohlížet obrázkové knížky nebo hmatové knížky, je velká šance, že i později v dětství budou mít tyto děti knihy rády.²⁸*

Ideálním počátečním zprostředkovatelem je tedy rodič. *Pozitivní příklad rodičů vedoucí k nápodobě, vytváření materiálních a duchovních podmínek pro čtenářskou*

²⁵ HYHLÍK, František. 1963, str. 21

²⁶ Termín rodič bude v této práci označovat toho, kdo o dítě pečuje, tzn. například i vychovatele v dětském domově, pěstouna apod.

²⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Vývoj dítěte a čtení*, s. 7

²⁸ www.maminka.cz

kultivaci dítěte, zaujatý rozhovor o jeho četbě nebo předčítání textů z dětských knížek jsou nezastupitelné. Nepodnětné a nekulturní prostředí, akcelerace životního tempa, pracovní vyčerpání a konzumní styl rodičů působí na čtenářství jejich dětí nepříznivě²⁹.

Účast rodičů na literárním vzdělání dítěte je vedena spíše ve spontánní citové rovině. A právě v této rovině má své jedinečné místo – *stimuluje dítě, ukazuje mu aktivní příklad, je opřena o citové pouto mezi rodiči a dítětem³⁰*. Nelze však předpokládat, že by byl rodič v této funkci nějak odborně poučen, své dítě vychovává spíše instinktivně.

Dalším potenciálním zprostředkovatelem knihy se vedle rodiče stává paní učitelka³¹ v mateřské škole. Školka by neměla být místem, kam rodiče své děti chodí odkládat. Jde o výchovně vzdělávací instituci, která má své funkce určeny rámcovými pravidly pro vzdělávání dětí předškolního věku - RVP PV³². Jejím cílem je soustavně a cílevědomě působit na všestranný rozvoj dítěte.

V rámci „literární výchovy“ ve školce nejde o pouhé předčítání. *Rýsuje se zde určitý cílevědomý postup, jenž má maximálně angažovat spontánní zájem dítěte... a zároveň zakotvuje zájem dítěte o literaturu v obsáhlejších souhrnu jeho aktivit a tím získává příležitost dlouhodobého, rozvojového, utvářecího působení na kulturnost dítěte.*³³ To však předpokládá jistou kvalifikovanost a snahu tamní učitelky a samozřejmě také ochotu rodiny dítěte spolupracovat na jeho rozvoji.

Literární výchova ve školce je tedy na rozdíl od té rodičovské plánovitá, cílevědomá, návazná a soustavná, tedy odborná.

Pokud všechny výše zmíněné činitele (aktivní účast rodičů, přívětivé domácí prostředí, klima mateřské školy, osobnost a kvalifikovanost učitele) působí na dítě vyváženě a do jisté míry jednotně, pak bychom před sebou na konci předčtenářské fáze měli mít dítě plně otevřené uměleckým slovesným podnětům.

---

²⁹ TOMAN, Jaroslav. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Současný prepubescentní a jeho proměny*, s. 8

³⁰ CHALOUPKA, Otakar. 1982, s. 145

³¹ Tento termín by se mohl zdát gendrově nekorektní, avšak vystihuje současnou situaci ve školství, které je do velké míry záležitostí žen-učitelů a spíše výjimečně mužů-učitelů. A v mateřské škole to platí více, než na dalších stupních vzdělávacího systému.

³² Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; lze do něj nahlédnout například na adrese www.rvp.cz

³³ CHALOUPKA, Otakar. 1982, s. 143

Knihy vhodné pro čtenáře v předčtenářském věku

Dítě v předškolním věku si postupně začíná uvědomovat, co je správné a co nesprávné, co znamená dobré a špatné chování, co se smí a co se nesmí. Díky tomu se současně učí hodnotit své chování i chování druhých lidí.

Protože dítě v tomto věku ještě není schopno plně pochopit význam abstraktních slov, je třeba, aby se jeho myšlení mohlo opřít o konkrétní situaci. Proto jsou pro něj vhodné zejména pohádky, kde je dobro a zlo jasně a explicitně odděleno. Navíc rozdělení lidí na dobré a zlé, přičemž dobří vítězí nad zlými, vyhovuje jeho silnému smyslu pro spravedlnost.

Celkovému vývoji dítěte v této fázi prospívá heterogenita předkládaného materiálu: obrazové knížky, leporela, hádanky, říkanky, rozpočítadla, písničky, příběhy malých dětí... Vhodné jsou texty krátké, rytmické, obsahově nenáročné. Literatura, která by dítě strašila nadpřirozenými bytostmi (čert, bubák, polednice) je nežádoucí. Pokud bychom knihy pouze využívali k vyhrožování dítěti a jeho strašení, pak by si k tomuto mediu mohlo automaticky vytvořit negativní vztah, který bychom později jen těžko přetvářeli ve vztah pozitivní, či alespoň neutrální.

Již v tomto věku je třeba dbát na to, jak dítě s knihou zachází. Dospělý by měl začít tím, že se ke knize bude sám chovat hezky, jelikož dítě se učí mnohé právě imitací dospělého. Je vhodné, aby dítě v této etapě navštěvovalo alespoň občas knihovnu – se svým rodičem, učitelem, kamarády.

1.2.2.3 Začínající čtenář

„Čtení je nejlepší učení. Sledovat myšlenky velkého člověka – to je ta nejzajímavější věda.“ Alexandr Sergejevič Puškin

Počáteční etapa dětského čtenářství je z hlediska formování budoucího celoživotního čtenáře zásadní. *Vztah dítěte ke knize je tu vstřícný, relativně snadno ovlivnitelný a nepřiliš komplikovaný, dítě je ještě otevřeno všem vnějším podnětům.*³⁴

Dítě se nenaučí automaticky číst a psát tím, že vstoupí do školy a sedne si do lavice. Zpočátku se tedy i na základní škole setkává spíše se zvukovou podobou slovesného díla – stále vyžaduje předčítání a vyprávění příběhů od dospělých. Nejedná se o nic nepochopitelného. Nejprve musí zvládnout techniku čtení a není ještě schopno dostatečně vnímat obsah toho, co čte.

Stejně jako v minulém období, je i v této fázi třeba, aby se dítě pohybovalo v prostředích, která jej budou k četbě pozitivně motivovat. Stále je velmi důležité, aby rodina působila jako čtenářský vzor. V této etapě je také rozhodující didaktické mistrovství učitele a jeho schopnost spolupráce s rodinou, poradnami a knihovníky.

Rodiče si často lámou hlavu otázkou, kdy je ten správný čas začít učit potomka číst. Má se dítě učit číst ještě před vstupem do školy? Na tuto otázku bychom odpověděli, že pokud má dítě o písmenka zájem, mělo by mu být jejich poznávání umožněno. Zvědavost dětí v tomto směru bychom měli uspokojit a seznámit je s písmenky, která chtějí znát. Neměly by být odbyty tím, že od toho je tu škola. Potlačovat dětskou zvědavost bývá na škodu, jelikož právě ona je významným motivem učení a četby dítěte. Na druhé straně platí, že pokud dítě o písmena zájem nejeví, je nevhodné jej do čtení nutit. Není na to zatím připraveno a mohli bychom ho od čtení odradit a znesnadnit mu tak nástup do školy i pobyt v ní. Je proto důležité přistupovat k dítěti individuálně, podle jeho aktuálních zájmů a potřeb a nechat jeho vývoj plynout přirozeně. Rodič se musí naučit své dítě respektovat a naslouchat mu.

V rámci dětské populace se hovoří o dětech nadaných, přičemž specifickou skupinu dětí mezi dětmi nadanými tvoří jedinci, kteří jsou označováni jako časní

---

³⁴ TOMAN, Jaroslav. *Čtením ke vzdělání*, článek *Současný prepubescentní a jeho proměny*, s. 8

čtenáři³⁵. Některé děti projevují zájem o písmena již od velmi útlého věku. Znakem výjimečného intelektového nadání dítěte je, že se naučí číst dokonce už před čtvrtým rokem. Profesor Matějček při výzkumech dokázal, že to, zda je dítěti umožněno toto nadání rozvinout, záleží především na rodičích a jejich ochotě s dítětem komunikovat.³⁶

Nicméně velká většina dětí se systematicky učí číst až ve škole, a proto období začínajícího čtenáře přibližně odpovídá nástupu žáka do první třídy. Je třeba si uvědomit, že v tomto věku dítě prochází značnou psychofyzickou proměnou a přechod na základní školu je pro něj obrovskou změnou. Tato nová životní etapa klade na dítě nové požadavky a přináší řadu nových podnětů. Průzkumy ukázaly, že dítě, které chodilo do mateřské školy, je na základní školu připraveno lépe (osvojilo si tam určité sociální role, povinnosti, zodpovědnost, komunikaci s učitelkou a vrstevníky) než dítě, které bylo doma s rodičem a kontakt s vrstevníky nebyl prozatím tak intenzivní.

Tím, že se žák naučí číst, se mu otevírají nové cesty k poznání. V šesti letech jsou sice již vyvinuty základní psychické dispozice dítěte, avšak je třeba je dále rozvíjet různými psychickými činnostmi, zejména činnostmi kognitivními. Jestliže má žák aktivní kognitivní potřeby, pak ho samotný proces poznávání uspokojuje a nabyté poznatky jej motivují k další honbě za poznáním (princip sebemotivace).

V tomto věku si dítě velice rychle rozšiřuje svou pasivní slovní zásobu především o abstrakta, pojmy a synonyma. Kvalita tohoto nárůstu se značně různí u jednotlivých dětí. Je ovlivňována zaměřením dítěte, rozsahem jeho četby, jeho verbálními aktivitami aj. Můžeme tedy pozorovat úzký vztah mezi čtenářskými aktivitami jedince a rozvojem jeho řečových dovedností. Bohatství slovní zásoby a rozvoj řeči mají největší podíl na rozvoji myšlení. Četba nejen zdokonaluje slovní zásobu a vyjadřovací schopnosti, ale též obohacuje dítě po stránce vědomostní a přispívá k rozvoji jeho rozumových schopností.

Období druhé třídy bývá někdy nazýváno zlatým věkem čtenářství. Dítě je svými dispozicemi literatuře otevřeno, čehož je třeba využít a budovat u něj celoživotní čtenářské návyky. Snahou všech, kteří na dítě působí, by měla být transformace této přechodné etapy zlatého věku v celoživotní zájem o knihu a umělecký text.

---

³⁵ <http://www.nadanedeti.cz/pro-psychology-problemy-casni-ctenari>

³⁶ Více o tomto tématu viz kniha MATEJČEK, Zdeněk. *Dyslexie – specifické poruchy čtení*, 1995.

Knihy vhodné pro začínajícího čtenáře

Vhodná je v tomto věku literatura, v níž se vypráví o cestě do školy, o příjemně prožitých chvílkách ve škole, o hodné paní učitelce apod. Příhodnou četbou je i literatura pojednávající o lidech, kteří i přes počáteční neúspěchy a překážky dosahují úspěchu a dojdou k vytouženému cíli. Děti rády imitují hrdiny knižních příběhů a můžeme tedy u nich tímto způsobem pěstovat základy pevné vůle.

Dominantní pozici v rané fázi mladšího školního věku zaujímá stále pohádka.

Jazyk a styl dětské literatury je určován jejím intencionálním zaměřením: krátké věty, substantiva v nominativu, frekventovaná slova. To je velice důležité, jelikož právě literární výchova je předmět, jehož obsah je vůči dítěti veskrze intencionální. Ostatní předměty jsou součástí neintencionálních obsahů a pouze vybírají ze široké škály skutečnosti takové poznatky, které jsou přiměřené žakovým schopnostem.

1.2.2.4 Pubertální čtenář

*Puberta je období, v němž literatura má co nabídnout svému čtenáři a čtenář jako partner má svou spontánní otevřeností a upřímností co nabídnout literatuře.*³⁷

Puberta je vývojová etapa, kdy dítě už není dítětem, ale stále ještě není dospělým. Vymezuje ji zhruba 10. a 15. rokem života člověka. Období dospívání vyžaduje výchovné působení dospělých i přesto, že základy výchovy jsou již položeny. Značný vliv na formování mladého člověka má v této fázi parta, vrstevníci, sportovní team, přítel nebo přítelkyně. *Schopnost abstraktního myšlení je rozvinuta natolik, že mládež může řešit i poměrně složité teoretické otázky. Schopnost myšlení je již na úrovni dospělého člověka, ale chybí jí zkušenosti, ověření myšlenek a úvah v praxi.*³⁸ Mladý člověk si své rozumové schopnosti, myšlenky a úvahy ověřuje a rozšiřuje třeba právě skupinovým přemýšlením nad knihou.

Často se můžeme setkat s názorem, že čtou především děti, které nemají jiné zájmy, protože na to „mají čas“. Tento předpoklad se při výzkumech ukázal jako nepravdivý. *Čtení je také nadprůměrně spojeno s uměleckými zájmy a aktivitami dítěte – je součástí kreativní seberealizace dětí, souvisí s učením se cizím jazykům mimo školu. Rovněž vykonávání domácích prací je častější u dětí, které čtou. Všechny tyto charakteristiky svědčí o poměrně strukturovaném a na dítě a jeho vzdělání komunikačně zaměřeném rodinném prostředí, které dítě stimuluje ve volném čase k řadě činností, včetně četby knížek. Lze říci, že děti, které jsou vystavovány náročnějšímu volnočasovému programu, jsou z rodin, kde je jim rovněž častěji vytvořena lepší cesta ke knize a čtení.*³⁹

Kvantita četby dítěte začíná stoupat okolo desátého roku, následně má stále vzestupnou tendenci a maxima dosáhne okolo třináctého/čtrnáctého roku. Okolo roku patnáctého začne klesat. Prudký pokles je zaznamenán převážně u těch dospívajících, kteří nejdou dále studovat. U nich se jedná o téměř absolutní úpadek četby. Zda četba bude i nadále součástí života mladého člověka záleží tedy na tom, do jaké míry si literaturu zvnitřnil jako jednu ze svých potřeb a forem seberealizace, potažmo na jeho vztahu ke vzdělání obecně.

³⁷ CHALOUPKA, Otakar, 1982, s. 311

³⁸ HYHLÍK, František. 1963, s. 48

³⁹ VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka. *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 22

*Škola nemůže obsáhnout celý literární kontext, a dokonce ani jeho rozhodující část, také to není jejím úkolem. Nepochybně se bude stále více zaměřovat na takové obsahy a metody, které dítěti umožní, aby samo osvojené vědomosti a dovednosti transferovalo na širší okruh své četby, aby je samo aktivně uplatňovalo.*⁴⁰ Proto Chaloupka chápe literární výchovu žáka v tomto věku jako „základ celoživotnosti“. Je důležité soustředit se na momenty, které jsou stěžejní z hlediska rozvoje dítěte a umožňují prohloubení čtenářských aktivit a jejich transfer na další četbu, kterou bude literární výchova stimulovat.

Na druhém stupni základní školy si žáci osvojují první literárně-teoretické a literárně-vědné poznatky, základní znalosti o nejdůležitějších obdobích vývoje literatury a nejvýznamnějších spisovatelích. Začínají také chápat, že literatura má určité zákonitosti, je nějak vytvářena a objevují principy, na kterých stojí. Na základě čtenářské zkušenosti pak umí odhadnout, jak bude příběh pokračovat a jak asi skončí.

Knihy vhodné pro čtenáře v pubertálním věku

Puberta je období velkých změn ve vývoji osobnosti jedince, období pohlavního dospívání a značných problémů ve výchově. Probouzející se pohlavní život a první lásky se samozřejmě promítají i do výběru literárních textů. Vhodná literatura by měla *přihlížet k poměrně vyspělému psychickému životu těchto dětí, které se nespokojí s příliš primitivní nebo naivní tematikou.*⁴¹ Literatura určená pubescentovi by neměla mít moralizující tendence, měla by se vyhnout především napomínání a kázání a měla by se odvolávat na vyspělejší rozumový vývoj dítěte.

V centru pozornosti mládeže stojí v tomto věku dobrodružná literatura o cestovatelích a kosmonautech, robinzonády, příběhy o zvířatech a tzv. dívčí literatura⁴², jež uspokojuje touhu po romantických dobrodružstvích, která k tomuto věku patří. Mladí lidé se snaží pochopit své city, hledají odpovědi na otázky a problémy, které se jich týkají. Mají mnoho plánů a ideálů, které se promítají i do jejich četby. Proto také umí prožívat čtenou knihu hlouběji a intenzivněji a vžívají se do role postav. Mnohdy vidí v hrdinech svých knih sami sebe. Literatura jim nabízí únik od světa, který je pro ně nepochopitelný a v němž teprve hledají své místo.

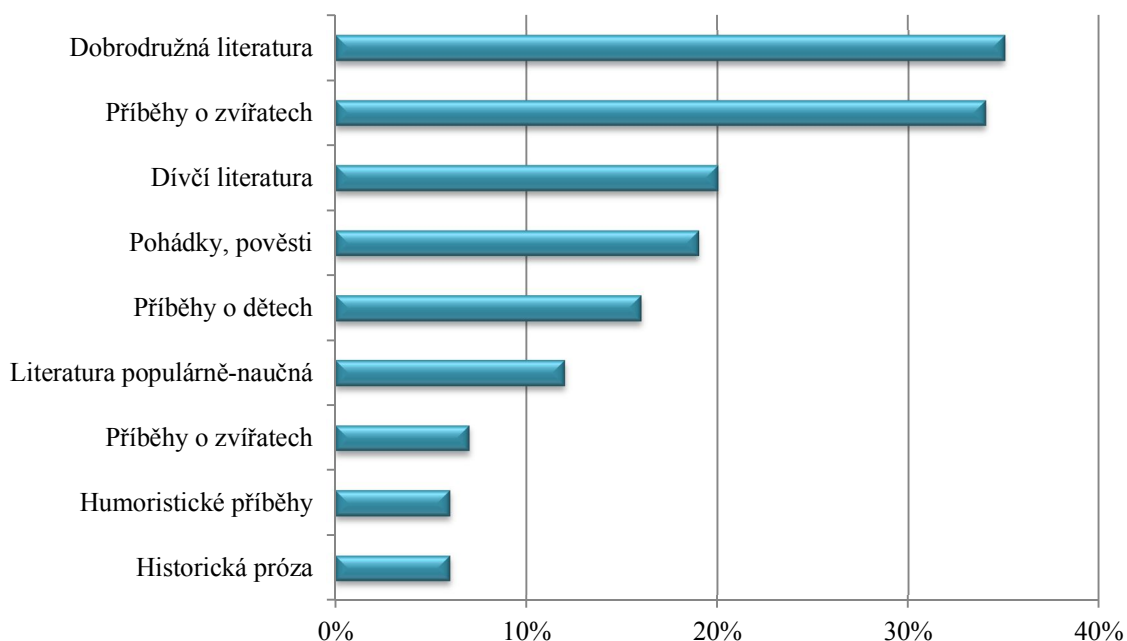
⁴⁰ CHALOUPKA, Otakar. 1982, s. 286

⁴¹ HYHLÍK, František. 1963, s. 33

⁴² Tento termín již není dostatečně výstižný, jelikož nedávné průzkumy ukázaly, že Lenku Lanczovou (autorka oblíbených dívčích románů) čtou více chlapci než děvčata.

Graf č. 5: Preferované knižní žánry ve věku 10-14 let⁴³

Podstatné je, aby mladí lidé četli texty, které je zaujmou, pobaví či poučí, jelikož pokud by pro ně byly nudné, nedokázali by udržet pozornost. V tomto období dochází k velkým výkyvům pozornosti v důsledku nedostatku zájmu. Proto je ideálním čtivem například poezie, jejíž nespornou výhodou spatřujeme především v tom, že nebývá jednotvárná ani příliš dlouhá, a tudíž nepůsobí únavně (pokud je přiměřená věku a zájmům jedince). Navíc výrazně působí na citový život čtenářů.

Někteří žáci si kromě literatury určené pro mládež vybírají také četbu pro dospělé. Tento trend je stále výraznější a souvisí s tím, že se mladí lidé považují za již dospělé a snaží se do světa dospělých dostat i formálně.

Právě v etapě dospívání vznikají první vlastní literární pokusy. Jde především o zamilované básničky a zápisy do tajných deníků. Naprostá většina takových textů zůstává v šuplíku, nikdy nespátří světlo světa a po čase je zničena.

⁴³ VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 16. Mezi nejoblíbenější knihy patřil: 27% dětí *Harry Potter*, 6% *Pán prstenů*, 4% *Babička*, 1-2% získaly knihy *Lovci mamutů*, *Staré pověsti české*, *Rychlé šípy*, *Pohádky Boženy Němcové*, *Robinson Crusoe*, *Děti z Bullerbynu*, *Metráček*, *Dva roky prázdnin*, *Bylo nás pět*, *Pipi dlouhá punčocha*, *Broučci*, *Správná pětka*, *Honzíkova cesta*, *Ferda mravenec*.

1.2.2.5 Adolescentní čtenář

V období adolescence dochází k proměnám trávení volného času. Ubývá sportovních aktivit a zájmového čtení, zvyšuje se doba strávená u počítače a volný čas bez konkrétního programu strávený mimo domov s vrstevníky.⁴⁴

V období mezi patnáctým a dvaadvacátým rokem života člověka dochází k plnému rozvoji, a to jak tělesnému, tak duševnímu. Organismus se dotváří a dozrává. Rozumové schopnosti se téměř vyrovnávají dospělému člověku i přesto, že úsudky bývají často unáhlené, neuvážené a mnohdy mají tendenci příliš zobecňovat. V období adolescence se ustalují rysy, které budou většinou typické pro další život člověka. Mluvíme proto o dotváření charakteru.

Pomoc ze strany dospělých musí být taktní. Ten, kdo chce na mladé lidi působit, musí respektovat jejich specifické znaky: mají radikální myšlení, rádi se vymezují proti konvencím a jsou velmi kritičtí. V tomto věku už jsou schopni sebekritiky, někdy až přílišné a přehnané. Jejich citový život je hlubší než v předcházejícím období.

Pokud se mladý člověk rozhodne po absolvování základní školy studovat dál, čeká jej prohlubování literárně-teoretických a literárně-vědných poznatků. Bude tak moci pochopit širší souvislosti literárních děl. Učitelé by měli účelně a cílevědomě prohlubovat vztah žáků ke slovesnému umění, kterému byly položeny základy v předchozích stádiích.

Studie prokázaly⁴⁵, že na konci puberty a na počátku adolescence nepatří četba k nejoblíbenějším zájmům. Ve volném čase se mladí lidé věnují častěji jiným aktivitám a dochází ke značnému úbytku čtenářů. U chlapců klesá zájem o čtení okolo čtrnáctého roku, u dívek po roce šestnáctém. Průzkum, který provedla společnost Scio ukázal, že dvě třetiny středoškoláků-chlapců nepřečtou za měsíc ani jednu knihu. U dívek vyšly výsledky lépe. Studie ukázala podstatně větší čtenářskou aktivitu dívek: 60% dívek přečte alespoň jednu knihu měsíčně. Více než dvě knihy přečte za měsíc 10% děvčat, ale jen 5% chlapců. Požitek z četby uvedlo dvakrát více dívek, než chlapců.⁴⁶

---

⁴⁴ http://homo-technicus.org/download/muvs_1.semestr/psy/char_adolescence.pdf

⁴⁵ ČEŇKOVÁ, Jana. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Jak rozvíjet čtenářství žáků základní školy*, s. 60-62

⁴⁶ <http://www.novinky.cz/domaci/259886-syn-vubec-necte-dejte-mi-babicku-na-dvd-zada-otec.html>

Knihy vhodné pro čtenáře v adolescentním věku

Mladí dospělí mají snahu ujasnit si nejrůznější životní otázky a společenské vztahy, především vztahy k opačnému pohlaví. To vede k nekonečným úvahám a neustálému přemýšlení o životě. Proto vyhledávají četbu pojednávající o mezilidských vztazích, životních problémech a ožehavých společenských tématech. Mají zájem o literaturu vysvětlující jejich citové rozpoložení, o vtip a satiru. Většina adolescentů odmítá "brakovou literaturu" (dívčí románky, kovbojky...), o kterou měla zájem v předchozím období a je k ní velice kritická.

Spisovatel umí mnohdy působit na emocionální stránku jedince daného věku lépe, než ostatní dospělí. O některých problémech se snáze píše, než hovoří. V tomto věku již nejde pouze o explicitní ukazování dobra a zla. Dobře napsaná kniha dokáže ukázat kladné a záporné hrdiny bez přímých moralizujících tendencí a má díky tomu pozitivní výchovný význam.

U adolescentů není literatura jen zdrojem zábavy a poučení, ale stává se též důležitým pramenem studia. Četba jednotlivců se velmi liší a její výběr souvisí především se zaměřením jedince na určité povolání, studium či osobní záliby. Do jisté míry je adolescentní četba shodná s četbou dospělých čtenářů, jelikož je určována obdobnými faktory.

V této etapě vznikají u některých jedinců další vlastní literární pokusy.

1.2.2.6 Dospělý čtenář

*Výchova člověka, která začíná v rodině a pokračuje ve škole, nekončí školní docházkou nebo ukončením studia. Pokračuje v nových podmínkách, v novém prostředí, pokračuje v podstatě po celý život. Je nezbytné, aby všichni dospělí stále pečovali o prohlubování vlastních vědomostí, o rozvíjení a zdokonalování schopností, vlastností a charakteristických rysů. A to už proto, že je jim svěřena výchova dětí.*⁴⁷

I v tomto období bývá základem vztahu člověka ke slovesnému umění čtenářský zážitek. Pokud se člověk naučil v předchozích etapách vnímat literaturu a četbu jako součást svého života, je velká pravděpodobnost, že mu určité nadšení vydrží po celý život. Umělecký prožitek podněcuje duševní aktivitu a není zajisté třeba zdůrazňovat, že psychická aktivity jsou důležité pro rozvoj jedince a bojují proti stagnaci a degeneraci kognitivních funkcí mozku.

Vztah ke knize a k četbě je u jednotlivých lidí rozdílný. Odvíjí se od životních zkušeností, úrovně vzdělání, povolání, sociálního postavení a osobnostních rysů jedince. V dospělosti je čtenářský zájem ukazatelem určitých rysů osobnosti. Tatáž kniha může na dva lidi působit zcela odlišně.

Dospělí lidé, stejně tak jako děti, čtou z různých důvodů: „*Jedni čtou, aby si zapamatovali, druzí proto, aby zapomněli*“ (Heinrich Heine). Nejčastěji v knihách hledají zapomnění, únik z reality, odpočinek, relaxaci, psychohygienu (lidé, kteří pracují v tzv. pomáhající profesi, často čtou, aby přišli na jiné než pracovní myšlenky), hledají odpovědi na životní otázky, které je trápí či to, po čem marně touží ve skutečném životě. Četba tedy plní mnoho funkcí: poznávací, estetickou, komunikační, únikovou, zábavnou, vzdělávací, relaxační... *Z výsledků rozmanitých výzkumů vyplývá, že četba patří mezi tři oblíbené a ve svém volném čase provozované činnosti u všech skupin obyvatelstva.*⁴⁸

---

⁴⁷ HYHLÍK, František. 1963, s. 3

⁴⁸ VÁŠOVÁ, Lidmila. 1995, s. 130

1.2.2.7 Četba starých lidí

„Stáří nemá být koncem života, ale jeho korunou.“ A. Repon

Stáří obecně vymezujeme věkem šedesát pět let. Na naší planetě dosahuje tohoto věku každoročně více než dvacet milionů lidí. V současnosti mluvíme o fenoménu nazývaném stárnutí populace.

Zhruba okolo šedesátého pátého roku se člověk musí vyrovnat s obrovskou změnou, která s sebou přináší enormní množství volného času. Je důležité, aby člověk tuto změnu přijal a udržel si duševní svěžest. Předpokladem spokojeného a činorodého stáří je zájem o okolní svět a aktivní trávení volného času. Problémem jsou však časté zdravotní obtíže a z nich vyplývající pohybová, zraková a sluchová omezení. Proto se jedním z nejčastějších zájmů tohoto věku stává četba, která není fyzicky ani psychicky příliš náročná.

Pro lidi, kteří v průběhu života vnímali knihu jako součást svého světa, je přechod ke čtení přirozeným vývojem. Někteří se již dlouho těší na období, kdy budou mít na knihy čas. Avšak pro člověka, který nemá žádný takový zájem, jako je četba, je tento přechod psychicky velice náročný. Pozitivní vztah ke knize tedy ve stáří pomáhá vyrovnat se s životními obtížemi, které by jinak pro člověka byly vyčerpávající a těžko překonatelné.

Některé knihovny se snaží starým lidem vyjít vstříc a přizpůsobují jim nabídku svých služeb: donáška knih do domácnosti, četba starým lidem dobrovolníky, spolupráce s domovy důchodců, vybavení knihovny speciální lupou, regály určené lidem tohoto věku aj.

„Lidé netuší, co času a námahy stojí naučit se umění číst. Spotřeboval jsem na to bezmála osmdesát let a nemohu říci, že bych byl u konce.“ Johann Wolfgang von Goethe

1.2.3 Vlivy působící na vznik čtenářských návyků

Zda děti čtou a co čtou, má významný vliv na řadu dalších oblastí života dítěte, a to jak ve vzdělání a vzdělanosti, tak v životním stylu i budoucích profesních a životních vyhlídkách. Role knihy v životě dospělého člověka, která je podstatnou součástí kulturního kapitálu jedince, zraje dlouhodobě od dětství.⁴⁹

Vše, co se v životě člověka stalo, děje a stane, jej nějakým způsobem formuje. Člověk je multideterminován nespočtem různorodých, různě silných, intencionálních i neintencionálních vlivů. Pokud mluvíme o vlivech, které působí na vznik čtenářských návyků, jde především o rodinné prostředí, školní prostředí, způsob užívání médií, kontakt s vrstevníky a vztah k instituci zvané knihovna.

Důležitým předpokladem čtenářské aktivity dítěte je také dostupnost knih. Dítě může knihy získat doma, ve škole, v knihovně či knihkupectví nebo od svých kamarádů.

„Knihy jsou kompas, dalekohledy, sextanty a mapy, připravené jinými lidmi, abychom mohli plout nebezpečnými oceány života.“ Jesse Lee Bennet

1.2.3.1 Vliv rodiny

Pro optimální rozvoj dítěte je podstatné, aby se doma setkávalo se čtenářsky podnětným prostředím, aby mu četba a pozitivní vztah k ní byl zprostředkován jako hodnota zařazená na přední příčky hodnotového žebříčku jeho rodiny.⁵⁰

Rodinné prostředí je nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje čtenářské aktivity dětí – buď vytváří, nebo nevytváří pevný základ čtenářských návyků. Jestliže rodina dítěti vytvoří kvalitní čtenářské zázemí, stimuluje tak jeho čtenářské zájmy. Bylo zjištěno⁵¹, že 70% dětí, které denně čtou, četli jejich rodiče v dětství pravidelně. Naopak dětem, které nikdy nečtou, předčítali rodiče knihy pouze ve 25% .

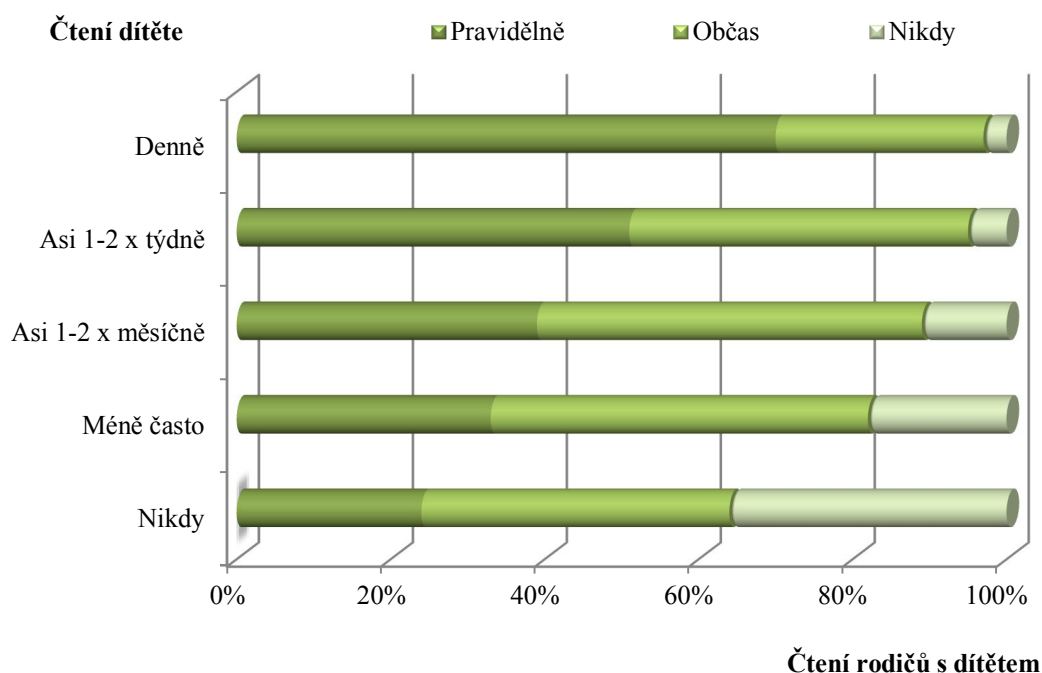
---

⁴⁹ www.kzv.kkvysociny.cz

⁵⁰ WILDOVÁ, Radka. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Rozvoj čtenářství na počátku školní docházky*, s. 39

⁵¹ TRÁVNÍČEK, Jiří. MF Dnes, 24. září 20011, oddíl Scéna, s. 30

Graf č. 6: Četba rodičů dětem v dětství podle frekvence aktuální četby dítěte⁵²

Z výzkumů věnovaných dětskému čtenářství⁵³ vyplývá, že čtenářské návyky jsou v rodině ovlivňovány především:

a) množstvím času, který rodiče společnému čtení s dětmi věnují

b) tím zda, kolik a jaké knihy mají doma k dispozici, jelikož už to je indikátorem vztahu rodiny ke knize. Julius Zeyer řekl, že: *Dům bez knih je jako tělo bez duše*, a výzkumy jeho výrok potvrzují. Je ale důležité si uvědomit, že přítomnost mnoha knih v domácnosti automaticky nevybuduje kladný vztah dítěte ke čtení. Jak řekl Francesco Petrarca: *Knihy nemají být náradím, které by zdobilo dům, nemají býti cenným zbožím, nýbrž mají býti zásobnicí, která živí ducha*. Jeho slova potvrdil i Victor Hugo „*Jsou lidé, kteří mají knihovnu, tak jako eunuchové mají harém*.“

Přílohy č. 6 a č. 7 obsahují další statistiky týkající se dětského čtenářství, které byly vytvořeny v rámci zmiňovaného výzkumu věnovaného dětskému čtenářství.

Rodina, která má dobré předpoklady pro pěstování lásky ke čtení u svých potomků, se vyznačuje následujícími charakteristikami: dobrá vzdělanost a kvalitní

⁵² VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka. *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, 2004, s. 19

⁵³ Výzkum společnosti Gabal, Analysis & consulting realizovaný v prosinci 2002 na reprezentativním souboru 1092 dětí ve věku 10-14 let. - <http://kzv.kkvyvociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

kulturní kapitál rodičů, autonomní čtenářská zralost rodičů, celkový čtenářský potenciál v rámci rodiny, podpora nejrůznějších volnočasových aktivit, snaha s dětmi cílevědomě číst a komunikovat, ochota pomoci dítěti s výběrem knih, dobré finanční a sociální zázemí rodičů, rodina regulující čas strávený u televize ve prospěch jiných aktivit.

Naopak rodina, která v dětech lásku ke čtení spíše potlačuje, nebo minimálně nerozvíjí, se vyznačuje: komunikačně a činnostně pasivními rodiči, deficitem vyššího vzdělání rodičů i jejich kulturního kapitálu, nízkými příjmy rodičů a špatným sociálním zázemím, čas rodiny často ovládá televize.

Vidíme, že většinu faktorů, které dětské čtenářství determinují, lze ovlivnit. V menší míře to platí u sociálního a finančního zázemí rodiny. Avšak rodič nemusí dítěti kupovat nové a nové knihy, aby četlo. Stačí jej přivést do knihovny⁵⁴, seznámit s paní knihovnicí a to rodinný rozpočet příliš nezatíží. Není tedy ani tak důležitá výše příjmu rodičů jako spíš charakter rodinného rozpočtu.

Ve velké míře to platí v oblasti komunikace. Jestliže rodič s dítětem nechce, či nemá čas komunikovat (ale i v tomto případě jde spíše o neochotu rodiče udělat si na dítě čas), znamená to velikou zátěž pro budoucí vývoj dítěte. *Pro dítě je těžkým zážitkem, když rodiče „s ním nemluví“, ať již je to trest, nebo výsledek každodenního shonu („Ted' mi dej pokoj, nemám čas“) nebo projev nezájmu o dítě a jeho starosti.*⁵⁵ Výstižně to ve své knize zachytil Čukovskij: maminka říká svému čtyřletému dítěti: „Vyrosteš, Sašo, dozvíš se...“ a dítě jí s vážnou tváří odvěti: „Když mi nebudeš odpovídat, tak budu hloupý... a když mi všechno vysvětlíš, tak budu, mami, pořád chytřejší a chytřejší.“⁵⁶

Podněty, které do světa dítěte přicházejí zvenčí (v našem případě kniha, obrázková knížka, leporelo atp.), a které nezná, jsou přijímány se zvědavostí, ale zároveň s nedůvěrou. Pokud dítě vycítí, že knížka je tu místo někoho (že supluje úlohu rodiče, který na něj nemá čas), pak dokonce takové podněty může vnímat zcela negativně. Dítě potřebuje, aby ho jeho rodič ujistil, že nový podnět je bezpečný a má v jeho životě místo. Dítě si pak podnět do svého světa přivlastní a napříště bude ochotno s ním navázat další kontakt. Takto může rodič, často nevědomě, odsoudit své dítě k lásce či nelásce ke knihám.

---

⁵⁴ *Populace dětí, které chodí do knihovny, není vnitřně diferenciována podle sociálního zázemí.* – Zdroj: Václavíková-Helšusová, *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 25

⁵⁵ ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. 2007, s. 191

⁵⁶ ČUKOVSKIJ, Kornej Ivanovič. 1959, s. 105

1.2.3.2 Vliv školy

„S pomocí knih se mnozí stávají učenými i mimo školu. Bez knih pak nebývá učený nikdo ani ve škole.“ Jan Amos Komenský

Vliv školy na čtenářství dětí je oproti vlivu rodiny pouze třetinový⁵⁷. Škola doplňuje a používá to, co rodina vybuodovala. Avšak v případech, kdy rodina dítěti neposkytuje kvalitní čtenářské zázemí, je rozhodující právě vliv školy. To znamená, že učitel má možnost pomoci žákovi překlenout některé nedostatky rodinného zázemí. V současnosti bohužel spíše dochází k tomu, že učitel naopak podporuje nerovnosti mezi jednotlivými žáky (často nevědomě, ale i to je chyba, jelikož tak ukazuje svoji neschopnost a pedagogicko-psychologickou nevzdělanost) a čtenáře chválí, knihy jim doporučuje, nečtenáře kritizuje a ještě tak prohlubuje jejich nelásku k literatuře.

Jak jsme již zmínili, škola může ovlivnit rozvoj čtenářství dítěte a motivaci ke čtení jen do jisté míry. Pan Trávníček z Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR to potvrzuje i svým výzkumem: *Nejdůležitější je rodina. Lidé, kteří nemají zvyk číst v rodině, se to musí naučit ve škole. Škola si umí čtení vymoci, ale případy, kdy bez rodinného zázemí vychová vášnivé čtenáře, jsou velmi ojedinělé.*⁵⁸ Je tedy nesmírně důležité, aby byla jak rodina, tak škola ve směru čtenářství plně funkční. Jedině tak je výsledkem velmi kladný vztah dítěte ke knize, četbě, škole a potažmo i ke vzdělávání a samovzdělávání.

Je evidentní, že před paní učitelkou v první třídě stojí nesnadný úkol: probudit zájem o čtení u dětí, které pocházejí z různého socio-kulturního prostředí a jsou na různém stupni individuálního vývoje - má před sebou třídu plnou dětí a každé z nich je jiné. Úkol je to obtížný a namáhavý, ale zcela zásadní, jelikož *krásná literatura a její četba mají nezastupitelný vliv na rozvoj dětské osobnosti, který se projevuje v evokaci emocionálně-estetického zážitku, v jeho intimitě, spontánnosti a individuální působnosti, v aktualizaci psychických procesů i sociálních vazeb. Podle psychologa P. Vacka je kniha jednou z mála možností, jak v tomto podněty přesyceném světě být plně a prožitkově sám sebou.*⁵⁹

⁵⁷ <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

⁵⁸ Pro pracovníky Ústavu pro českou literaturu AV ČR je čtenář člověk, který přečte jednu knihu za rok (79% Čechů), vášnivý čtenář jich přečte 50 a více (6% Čechů). Asi třetina Čechů přečte v průběhu roku jednu až šest knih. – Zdroj: TRÁVNÍČEK, Jirí. MF Dnes, 24. září 20011, oddíl Scéna, s. 30

⁵⁹ TOMAN, Jaroslav. *Čtením ke vzdělání*, článek *Současný prepubescentní a jeho proměny*, s. 13

U dětí je důležité vytvářet citový vztah ke čtenému textu hned od počátku, a ne klást důraz pouze na čtení s porozuměním⁶⁰. Chvilé strávené nad knihou musí být pro děti příjemné. Často se stává, že počáteční nadšení ze čtení velice rychle opadá a dítě se ptá: „K čemu mi to čtení je?“. S touto otázkou se můžeme setkat ve třídě, kde děti čtou sloupce slabik a nic neříkajících slov a vět jen proto, aby si osvojily techniku čtení. Potom je jejich dotaz zcela logický. Drilovat pouze techniku je neprogresivní a vede k tomu, že dítě čtení odmítá. Je pro něj otravnou činností a čte jen z povinnosti, protože to je jeho úkolem.

Nacvičovat a procvičovat pouze dovednost čtení se již v minulosti ukázalo jako zcela nedostačující. Proto současná transformace českého školství klade důraz na rozvoj čtenářské gramotnosti. Čtenářská gramotnost jedince je *komplex znalostí a dovedností, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. jízdní řád, návod na použití výrobku,...). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, ale také o dovednost vyhledávat a zpracovávat informace v textu, reprodukovat obsah textu apod.*⁶¹ Bylo zjištěno, že 20% žáků devátých tříd nerozumí návodu u léků, což znamená, že jsou fakticky negramotní.⁶² V současné době je tedy kladen důraz na práci s obsahem textu a jeho využití v reálné situaci.

Čtení má být dětmi chápáno jako prostředek dalšího vzdělávání, poznání, komunikace. Proto žáci nejen čtou, ale v průběhu čtení plní řadu čtenářských úkolů: jak si myslíš, že bude příběh pokračovat; shrň vlastními slovy, co zatím víme; charakterizuj jednotlivé postavy apod. Výuka by měla být vedena tak, aby byla vzbuzena žákova přirozená touha číst, hovořit o čtenářských prožitcích a postupně tak začít vnímat knihu jako významnou hodnotu a potřebu. Důležitá je také kooperace třídního kolektivu při besedě o četbě.

V souvislosti se zlepšováním čtenářských návyků a s motivací žáků k četbě se hovoří o četbě doporučené a povinné. O smysluplnosti povinné či doporučené četby se vedou dlouholeté spory. Jeden tábor ji považuje za potřebnou, druhý za zbytečnou a

---

⁶⁰ Jak se s dětmi učit číst tak, aby jim to hned od počátku přinášelo potěšení, jak rozvíjet dětské čtenářství smysluplně, radí Staňková v programu *Čtením a psaním ke kritickému myšlení*. Její rady jsou neuvěřitelně trefné a velice praktické. Jejím cílem je, aby čtení pro dítě nebylo trestem, ale radostí a odměnou.

⁶¹ VILDOVÁ, Radka. *Čtením ke vzdělání*, 2004, článek *Rozvoj čtenářství na počátku školní docházky*, s. 38

⁶² RŮŽIČKA, Jiří. MF Dnes, 30. dubna 2011, oddíl A, s. 14

nesmyslnou. My se domníváme, že seznam četby je přínosný, ale pouze pokud je dostatečně pestře a flexibilně sestaven. Je důležité, abychom dětem nabídli pomoc při výběru knihy, pokud ji potřebují. Spíše na škodu jsou povinné seznamy ve smyslu: těchto deset knih přečtete během tohoto školního roku. Takový přístup žáky od čtení spíše odradí. Navíc učitelé jsou často zcela nesoudní a dávají do povinné četby díla jako *Kytice*, *Strakonický dudák*, *Romance pro křídlovku* atp. Jedná se sice o knihy kvalitní, ale nutit žáky číst o zamordování dítěte a křupání jeho kostí považujeme za zcela nevhodné. Vypovídá to o nedostatku pedagogického taktu učitele. Navíc jsou takové knihy pro moderního čtenáře často příliš náročné nejen obsahově, ale i z hlediska formy. *Škola má paradoxně moc stát se největší překážkou čtení. Když dáte dvanáctiletému dítěti číst povinně Babičku, asi se málokdy ke knize vrátí. Nejen k Babičce, ale k jakékoli knize.*⁶³

Pokud se učitelé takové seznamy protiví, což bývá často zapříčiněno právě jeho vzpomínkami na vlastní školní docházku a nesprávně sestavenou povinnou četbu, je vhodné žákům v případě jejich zájmu nabídnout soukromé konzultace, kde jim knihy osobně doporučí podle jejich individuálních zájmů a potřeb. Ale nechat děti zcela bez možnosti pomoci je častou příčinou nedostatečné motivace ke čtení. Dítě si získává pozitivní vztah k četbě pouze tehdy, jestliže otevře správnou knihu ve správný čas. To může ovlivnit rodič, učitel, knihovník či doporučení od vrstevníků, kteří mají stejné zájmy.

Důležitým spojencem školy je, z hlediska přivedení dítěte ke knize, partnerská knihovna. Je třeba obeznámit žáky s tím, že veřejná knihovna vůbec existuje, protože někteří rodiče své dítě do knihovny nikdy nevzali a do budoucna to ani neplánují.

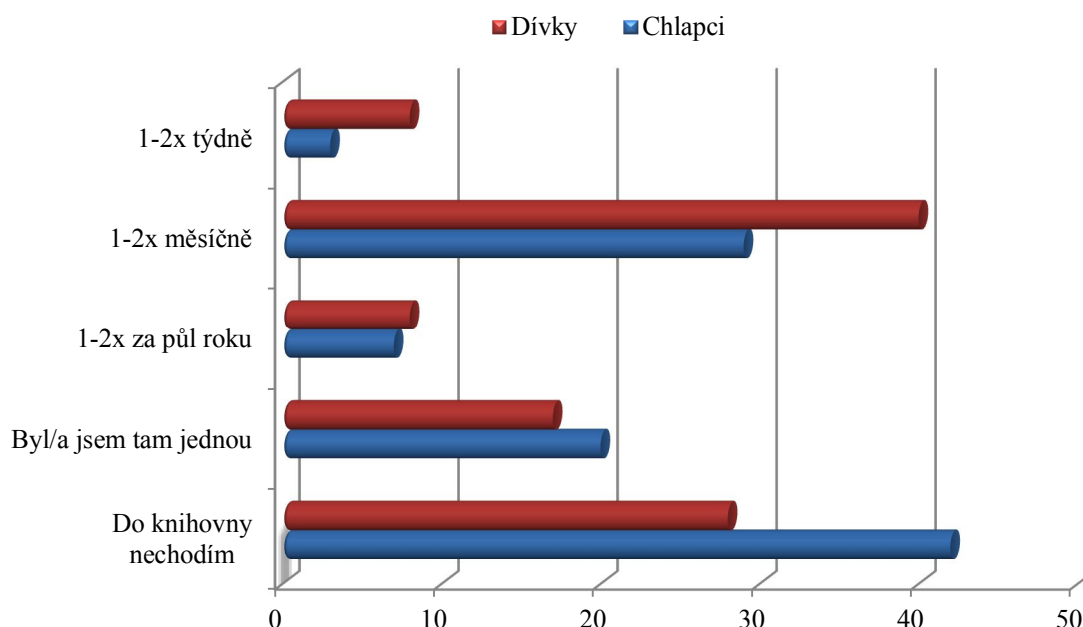
⁶³ TRÁVNÍČEK, Jirí. MF Dnes, 24. září 20011, oddíl Scéna, s. 30

1.2.3.3 Vliv knihovny

„Doma jsem tam, kde mám knihovnu.“ Erasmus Rotterdamský

Knihovna může sehrát důležitou roli v získávání dítěte pro četbu. Výzkum⁶⁴ prokázal, že 35% dětí v knihovně nikdy nebylo, 17% tam bylo jednou a 48%⁶⁵ tam chodí pravidelně. Z toho vyplývá, že pokud dítěti vstup do knihovny umožníme, je velká pravděpodobnost, že bude služby knihovny využívat.

Graf č. 7: Jak často chodíš do veřejné knihovny?⁶⁶

Tento výzkum dále zjistil, že v českých domácnostech má čtvrtina dětí k dispozici pouze dva metry knih (z těchto knih bude jistě velmi málo těch, které jsou intencionálně určeny pro dítě). Naopak 17% dětí má doma k dispozici více než jedenáct metrů knih. Tudiž pouze sedmáct procent dětí má doma nadstandardní množství knížek. Proto je velmi důležité, aby dítě mohlo chodit a chodilo do veřejné knihovny. Z výzkumu také vyplývá, že největší počet dětských čtenářů získává knihy právě ve veřejné knihovně, až potom v knihovně domácí a v knihkupectvích. Přiveďme tedy dítě do knihovny a dopřejme mu možnost výběru.

⁶⁴ <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

⁶⁵ 23% těchto dětí nejsou vyslovení čtenáři (čtou tedy méně, než jednou či dvakrát týdně), ale prostředí, kde jsou obklopeni knihami, je přitahuje.

⁶⁶ Václavíková-Helšusová, *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 25

Pokud děti chodí do knihovny, signalizuje to jejich výrazné čtenářské zájmy a zpětně je knihovna motivuje k dalšímu čtení a vypůjčování knih. Ovlivňování je tedy obousměrné. Výhodou knihoven je, že v nich pracují zaměstnanci, kteří jsou ve svém oboru specialisté. Dokážou jednotlivým dětem doporučit knihy, které by je mohly zajímat. Navíc jsou otevřeny každý všední den, tudíž tam dítě může najít příjemné a podnětné útočiště v podstatě kdykoli.

Knihovny vytváří též bohaté doprovodné programy, které jsou dětem přímo určeny. Pořádají různé akce, aby naučily děti do knihoven chodit. Jsou to činnosti buďto spjaté se samotným čtením – přijď si popovídat o Harry Potterovi, namaluj Robinsona tak, jak si ho představuješ, nebo činnosti, které se čtením přímo nesouvisejí – přijďte si zahrát Člověče nezlob se, zapojte se do soutěže o nejhezčí papírovou vločku apod.

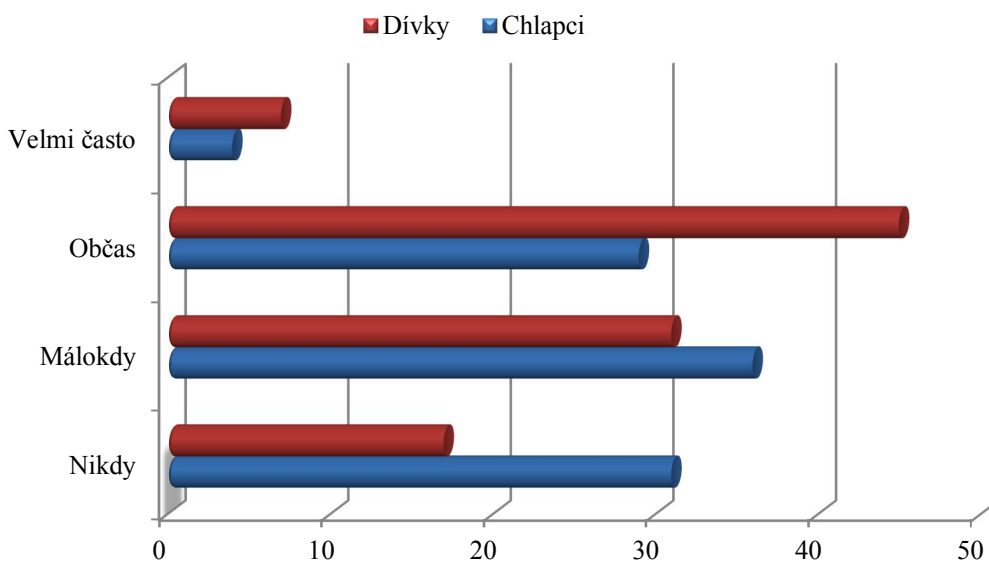
Jak ukázal výše zmiňovaný výzkum, většinu dětí přivedli do knihovny poprvé rodiče. Jsou však známy i případy dětí, které doma měly absolutně nepodnětné prostředí, nikdy neviděly rodiče s knihou v ruce, a přesto přicházejí do knihovny a povídají si s knihovnicemi. Ty se pak mnohdy stávají jejich blízkým přítelem a čtení je jejich společným koníčkem. Knihovna se tak pro dítě stává druhým domovem.

1.2.3.4 Vliv vrstevníků

Pokud se dítě pohybuje v prostředí vrstevníků, kteří čtou knihy a debatují o nich, výrazně jej to motivuje k vlastnímu čtení. Když se dítě vyskytne v okruhu dětí, které čtou a o knihách se baví, pak je motivováno nějakou knihu si přečíst, aby s ostatními mělo o čem mluvit. Tudíž to, že má dítě možnost sdílet prožitky z četby se svými vrstevníky, je dobrým motivačním prvkem čtenářských aktivit dětí.

Dle sociologického výzkumu věnovaného dětskému čtenářství lze říci, že „Pokud děti hovoří se svými kamarády o tom, co čtou, většinou jsou opravdovými čtenáři, kteří často, rádi a hodně čtou.“⁶⁷

Graf č. 8: Povídáš si s kamarády o tom, co čtete?

⁶⁷ Václavíková-Helšusová, *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 21

1.2.3.5 Vliv médií

„Dva největší lidské vynálezy – knihtisk, který vedl k rozšíření knih, a televize, která lidi odnaučuje číst.“ Georges Elgozy

V současnosti se kniha ocitá v konkurenčním prostředí, které je naplněno, někdy spíše přeplněno, různými médii. Televize a počítač se staly běžnou součástí života dětí. Z výzkumu⁶⁸ vyplývá, že 87% dětí sleduje televizi a 30% dětí hraje hry na počítači každý den, přičemž pouze 23% chlapců a 33% dívek se denně věnuje četbě. O tom, zda a do jaké míry představuje takový vývoj problém, debatuje řada odborníků, ale i laická veřejnost.

My se přikláníme k názoru, že pokud je volný čas dítěte naplněn různými smysluplnými aktivitami, pak občasné sledování televize či hraní počítačových her nepůsobí na vývoj dítěte negativně. Jestliže se ale stávají jedinou aktivitou, které se dítě celé dny věnuje, pak je to velký problém. Je-li dítě otrokem televize, může to mít na jeho vývoj silně negativní vliv.

Naučit děti používat média v jejich prospěch, je v dnešním světě nezbytné. To, zda používání televize a počítače bude z hlediska rozvoje dítěte funkční, ovlivní především rodiče, ale i škola má jistou míru spoluzodpovědnosti za vztah dítěte k médiím.

Pro rodiče, kteří jsou mnohdy časově velice vytížení anebo prostě líní, je jednodušší usadit děti před televizi/počítač, odvést je do kina či zmáčknout „play“ na přehrávači, než si s nimi sednout, prohlížet obrázky, či jim předčítat knihu. V prvním případě hraje rodič roli pouhého pasivního zprostředkovatele, v případě druhém roli zprostředkovatele aktivního. To, jakou roli se rodič rozhodne přijmout, záleží především na jeho ochotě a schopnosti s dítětem komunikovat.

---

⁶⁸ <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

1.2.4 Jak přivést dítě ke knize

Z výše řečeného lze vyvodit postupy, které by měl vychovatel zvolit, aby budoval u dítěte kladný vztah ke knihám a čtení:

- mít doma pestře a kvalitně vybavenou knihovnu
- číst s dětmi každý den
- udělat z večerního předčítání rituál
- komunikovat s dětmi na úrovni partnerského dialogu
- hrát si s dětmi na knihovníka
- dávat knihy jako dárek
- vybírat knihy, které dítě zajímají
- nechat děti psát si zápisky z četby – podvojný deník
- vyzvat děti, aby zkusily napsat vlastní knihu
- vzít dítě do knihovny
- *„Abychom vychovali další generace čtenářů, nesmíme brát děti za odměnu jenom do cukrárny, ale také do knihkupectví.“ „Knihkupectví je jeden z mála důkazů, že lidé stále myslí.“ Jerry Seinfeld*

Ve výzkumné části se zaměříme na to, zda ve výchově vodsouzených žen některé z těchto postupů byly přítomny či nikoli.

1.3 Knihy a knihovna za mřížemi

„Mříže knihy nezastaví.“⁶⁹

1.3.1 Knihovna a její funkce

„Knihy jsou lidem tím, čím jsou perutě ptákům.“ John Ruskin

Knihovny nejsou výdobytkem moderní společnosti, jejich přítomnost nás obohacuje již více než dva tisíce tři sta let. První knihovny vznikly již ve starověku (největší a nejslavnější knihovnou této doby byla knihovna Alexandrijská), kde byly chápány jako pokladnice moudrosti a léčebny duší. Již v tak dávné době lidé věděli, že vliv četby knih na rozvoj duševního života člověka je značný.

Obecně je veřejná knihovna instituce sloužící ke zpřístupnění knih a periodik široké veřejnosti. Mnohé knihovny dnes svému návštěvníkovi neposkytují pouze služby spojené s půjčováním knih, ale jejich nabídka se podstatně rozšířila: zapůjčení gramodesek, kazet, CD a DVD, přístup na počítač a internet... Dále pořádají nejrůznější akce jak pro své stávající čtenáře, tak pro ty, kteří se jimi chtějí teprve stát: besedy se spisovateli, předčítání knih, přednášky, zábavná odpoledne pro malé čtenáře apod. Knihovna je tedy mnohdy centrem vzdělanosti města.

Základní funkce knihovny lze vymezit jako vzdělávací, informační, výchovná, kulturní, zábavná a relaxační. Kniha se většinou neomezuje jen na jednu funkci, často v jedné knize koexistuje hned několik funkcí najednou.

---

⁶⁹ *Mříže knihy nezastaví* je podtitul tematického čísla časopisu Grand Biblio, který je zaměřený na knihovnickou komunitu a podporu knih a čtenářství

1.3.2 Kniha ve věznici

Odsouzeným ženám jsou některá práva z *Listiny základních lidských práv a svobod* po dobu jejich pobytu za mřížemi odebrána. Jde především o právo na osobní svobodu a svobodu pohybu a pobytu⁷⁰. Avšak nejsou jim odebrána zdaleka všechna práva. Pro naši diplomovou práci je podstatné, že uvězněným ženám zůstává právo na informace. A toto právo mohou ženy uplatňovat.

Je pouze málo jedinečných a osobních předmětů, které smí člověk ve věznici vlastnit a kniha je potenciálně právě jednou z nich.

Ve věznici existují dva způsoby, jak se odsouzené mohou dostat ke knize.

Prvním způsobem je doručení knihy v poštovním balíčku. Odsouzená si může nechat poslat jakoukoli knihu⁷¹. Například tu, ze které často četla svým dětem nebo kterou si vždy přála přečíst, ale nikdy na to neměla čas. *„Odsouzený má právo objednat si na svůj náklad knihy, denní tisk a časopisy, včetně zahraničních, pokud jsou rozšiřovány v České republice; tím není dotčeno právo Vězeňské služby odebrat odsouzenému věc, kterou by se narušoval účel výkonu trestu... Odsouzený si může bezplatně půjčovat z vězeňské knihovny knihy včetně odborných publikací a právních předpisů.“*⁷² Odsouzené mají právo dvakrát ročně (nejčastěji se tak děje na Vánoce a při příležitosti narozenin) přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg. V těchto balíčcích odsouzené dostanou nejčastěji kávu a tabák (produkty ve věznici nejžádanější, jelikož za ně lze směnít v podstatě cokoli: věci, ale i služby od ostatních odsouzených) či hygienické potřeby. Tyto věci jsou k pobytu za mřížemi asi nejvíce potřebné, a proto nelze předpokládat, že by si odsouzená místo nich nechala poslat knihu, která jí sice nabízí smysluplně strávený čas, ale není ve věznici nutnou potřebou. Z tohoto důvodu je v případě, že by si chtěla odsouzená žena nechat poslat například právě knihu, udělena výjimka: *Na balíčky obsahující prádlo, oděv a*

---

⁷⁰ Jsou omezena práva a svobody na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svobodu pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání. Po dobu výkonu trestu odsouzeným nepřísluší právo na stávku, výkon práva sdružovat se ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích, zakládat odborové organizace a výkon práva sdružovat se v nich, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení. Odsouzení nemohou ve výkonu trestu zakládat politické strany nebo politická hnutí, vykonávat právo sdružovat se v nich a nemohou vykonávat volené a jiné veřejné funkce. Sbíрка zákonů, 169 ZÁKON ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 27 Omezení a zbavení některých práv a svobod

⁷¹ S výjimkou knih pornografických, knih s rasistickým podtextem a jiných nevhodných knih

⁷² Sbíрка zákonů, 169 ZÁKON ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 21 Uspokojování kulturních potřeb

*potřeby k realizaci programu zacházení, pro vzdělávání nebo zájmovou činnost se nevztahují uvedená omezení.*⁷³ Výjimka je zcela v souladu s cílem věznice, kterým je především resocializace odsouzených. „*Věznice zajišťuje vytváření podmínek pro to, aby odsouzení mohli získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci a rozšiřovat si svoji všeobecnou informovanost.*“⁷⁴

Druhou možností je zapsat se do vězeňské knihovny a knihy si půjčovat. I tady je odsouzeným ženám ve výběru ponechána svoboda. Nikdo jim nemůže určit, jakou knihu si mají přečíst. Avšak možnost volby je omezena obsahem pestrého, ale zároveň limitovaného knižního fondu věznice.

---

⁷³ Sbírka zákonů, 169 ZÁKON ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 24 Přijetí balíčku

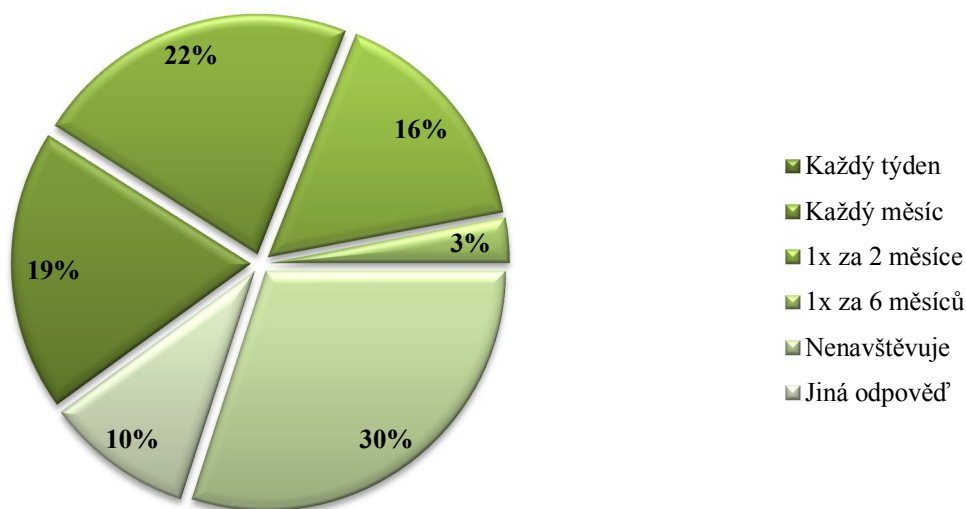
⁷⁴ Sbírka zákonů, 169 ZÁKON ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 29 Zaměstnávání a vzdělávání odsouzených

1.3.3 Vězeňská knihovna

V každé věznici musí být ze zákona zřízena knihovna pro obviněné a odsouzené. Vězeňská knihovna plní obdobné funkce jako knihovna veřejná, ale má jednu funkci navíc – funkci resocializační, která spočívá ve snaze začlenit odsouzené osoby zpět do společnosti a snížit na minimum pravděpodobnost recidivy.

Knihovna je ve věznici specifickým místem, jelikož právě tam se odsouzená může cítit jistým způsobem svobodná - knihovna pro ni může představovat prostředí, v němž se pohybovala, když byla na svobodě. Jeden vězeň prohlásil: „*Nepřeháním, když popíšu knihovnu jako oázu v bezútesné krajině. Někteří uživatelé ji vyhledávají proto, aby se stali lepšími, jiní pro klid, jež navozuje v jejich mysli, a uspokojení; listují si stránkami či konzultují témata z metafyziky. Avšak všichni odcházejí obohaceni*“⁷⁵

Graf č. 9: Jak často navštěvují odsouzené ženy vězeňskou knihovnu?⁷⁶

Knihovna je zpravidla vybavena právníckou, vzdělávací, náboženskou, odbornou a beletristickou literaturou, včetně zahraniční a ostatními médii tak, aby mohla obviněným a odsouzeným poskytovat co největší možnost všestranné kultivace jejich osobnosti a uspokojovat jejich čtenářské zájmy. Podle možností věznice mohou být

⁷⁵ ZÁVESKÁ, Adéla. 2006, s. 9

⁷⁶ ZÁVESKÁ, Adéla. 2006, s. 55

*základní právní předpisy dostupné i v cizojazyčných překladech.*⁷⁷ Vězeňská knihovna se snaží zajistit pestrý a kvalitní knižní fond vybavený různými žánry, ale do těchto snah zasahují zejména omezené finanční prostředky. Knihy jsou do věznice získávány například ze zaniklé knihovny nebo z antikvariátu.

Zpřístupnění knihovního fondu odsouzeným je stanoveno knihovním řádem stejně jako v kterékoli veřejné knihovně.

---

⁷⁷ Nařízení č. 12/2002 generální ředitelky VS ČR o provozování knihoven k uspokojování kulturních potřeb obviněných ve vazbě a odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve vazebních věznicích a věznicích

1.3.4 Vězeňská knihovna ve Světlé nad Sázavou

Ve vězeňské knihovně ve Světlé nad Sázavou bylo k 16. 6. 2011 evidováno 671 žen (evidence v knihovně je dobrovolná), což je více než 80% všech odsouzených. To dokazuje, že se knihovna stala neoddělitelnou součástí tamního života. Počet svazků činil 10 908 kusů. Knihy jsou seskupeny do několika tematických celků: poezie, právní literatura, klasická literatura, historické romány, novely, povídky, kriminální příběhy, cestopisy, autobiografie, knihy dobrodružné, vědeckofantastické, válečné, špionážní, duchovní, harlekýnky, kriminální svazky, humorné a dětské knížky, pohádky a časopisy. Knihovna tedy skýtá bohatou nabídku. Když jsme se zeptali jedné z vězeňkyň, která knihovnu pravidelně navštěvuje, jak se jí líbí pestrost knižního fondu, řikala, že zpočátku tam nebylo nic moc, ale postupně se zaplňovala a dnes je hodně dobře vybavená.⁷⁸

Knihovna je odsouzeným zpřístupněna jednou týdně a to v pátek od 13:30 do 17:00 hodin. Dalším ukazatelem oblíbenosti knihovny je požadavek pracovních zařazených odsouzených, aby možnost zapůjčení knih byla rozšířena i na sobotu. Knižní fond je zpřístupněn též zaměstnancům věznice a to bez omezení, dle jejich vlastní potřeby.

Součástí knihovny je i studovna, kterou měsíčně navštěvuje asi sto čtyřicet odsouzených žen. Do studovny se odsouzené vzhledem k omezenému počtu míst hlásí týden dopředu. Seznamy schvalují speciální pedagogové zejména kvůli tomu, aby předešli zneužívání studovny odsouzenými, jež k návštěvě motivuje něco jiného než zájem o knihy (jde především o setkávání lesbických párů). Studovna je zpřístupněna každé dopoledne. Odsouzené do ní navádějí dozorcí a další dohled zajišťují zaměstnanci Školského a vzdělávacího střediska, které je umístěno v sousedství knihovny. Dvakrát týdně v odpoledních hodinách je studovna rezervována pro odsouzené zařazené v ŠVS do některého z kurzů, učebních oborů nebo do základní školy. Ve studovně mají odsouzené k dispozici následující tematické celky: Historie českého jazyka a literatura; Zdravotní, psychologická a naučná literatura; Dějiny českého státu; Dějiny světa; Encyklopedie, slovníky; Architektura a malířství; Zoologie.

---

⁷⁸ Při rozhovoru se speciální pedagožkou jsme se dozvěděli zajímavou skutečnost: odsouzeným ženám není povoleno půjčovat si bibli mimo knihovnu a studovnu. Důvodem tohoto opatření je, že stránky bible byly často vytrhávány a používány na ubalení cigaret.

1.3.5 Knihovnice za mřížemi

Funkci knihovnice vykovává odsouzená žena, která je na návrh speciálního pedagoga nebo vychovatele a na základě doporučení odborné komise schválena ředitelem věznice. Odborná komise je sestavena z psychologa, speciálního pedagoga, sociální pracovníce, samostatného referátu prevence a stížnostní, referátu zaměstnávání, správního referátu, vedoucího vězeňské a justiční stráže. Odsouzená musí mít vztah ke knihám, autoritu mezi ostatními odsouzenými, musí zvládat administrativu spojenou s půjčováním knih a nesmí funkce knihovnice zneužívat (například nesmí umožňovat nebo zprostředkovávat směnu předmětů či dopisů).

Vybrat vhodnou kandidátku mezi odsouzenými je poměrně obtížné, jelikož je nutné, aby splňovala všechny výše uvedené nároky. Většinou vykonává funkci knihovnice ve Věznici Světlá nad Sázavou žena odsouzená k dlouholetému trestu, prvotrestaná. To znamená, že byla odsouzena za závažnější trestný čin, tedy podvod nebo zpronevěru s velkým finančním dopadem či za násilnou trestnou činnost, vraždu. Za funkci knihovnice náleží odsouzené plat dle platného tarifu a popřípadě odměna. Knihovnice má za knižní fond knihovny hmotnou odpovědnost.

To, že je funkce knihovnice svěřena odsouzené ženě, splňuje požadavek resocializace, který je hlavním cílem pobytu ve Věznici Světlá nad Sázavou. Celkově jsou ve většině činností spojených s chodem věznice zaměstnávány odsouzené ženy, čímž jsou zároveň snižovány náklady na provoz věznice⁷⁹. Jak říkají tamní vychovatelky: „*Věznice není škola v přírodě nebo tábor, odsouzené jsou tu za trest*“.

---

⁷⁹ Věznice Světlá nad Sázavou zaměstnává prostřednictvím referátu výrobní činnosti odsouzené ženy ve vnitřní režii kuchyň, úklid, školník, pomocný zdravotník, údržba, intendantní sklad, ale také u dvou soukromých subjektů, z nichž jeden má pracoviště přímo v areálu věznice. – Zdroj: <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/o-nas-1628/zakladni-informace-154/strucna-charakteristika-veznice-275>

1.4 Literární produkce vznikající ve věznici

Ve věznici mají odsouzené ženy možnost nejen číst, ale i tvořit vlastní texty. Je tak zachováno jejich právo na svobodu projevu⁸⁰.

Některé odsouzené může vězeňské prostředí inspirovat k produkci vlastních textů. Často tak ventilují pocity marnosti, beznaděje a samoty, které je obklopují, nebo se prostřednictvím textu omlouvají rodině či přátelům a prosí je o odpuštění. Jiné líčí dojmy z prostředí, v němž se právě nacházejí, další vypráví příběh svého života.

Psaní a čtení spolu souvisí, existence jednoho je přímo podmíněna existencí druhého. Pokud uvězněná žena něco napíše a dá ostatním možnost svůj text vnímat, často najdou společnou notu. Většinu z nich spojuje jejich největší trápení – jsou osamělé, chybí jim rodina, přátelé, domov. Proto jsou i ženy, které knihu nikdy nevezly do ruky, motivovány si texty ostatních odsouzených přečíst. Ujišťují se tak, že nejsou jediné, kdo se cítí špatně. Díky tomu mají možnost dotknout se literárního textu, nechat jej na sebe působit a prožít kýžený estetický zážitek, který by je v budoucnu mohl k četbě přivést.

Ve věznici vzniká řada literárních textů. Některé jsou zdařilé, některé méně, avšak na jejich kvalitě vzhledem k jejich funkci příliš nezáleží. Stejně jako čtení, tak i psaní má nejen zábavnou a relaxační funkci, ale slouží i k překonání krize a psychické zátěže - odsouzené formou psaní ulevují své uvězněné a opuštěné duši.

Některé si své texty nechávají pro sebe (Příloha č. 14), jiné se se svými texty rády podělí s ostatními. Proto tu před několika lety vznikla idea vězeňského časopisu (Přílohy č. 15, 16), který dříve nesl jméno *EL PASSO*, dnes se nazývá *Světelská drbna* (viz kapitola 2.1.3).

Odsouzené se mohou také každoročně zúčastnit literární soutěže *Dopište...!*⁸¹, která je součástí Podzimního knižního veletrhu v Havlíčkově Brodě. V roce 2011 bylo tématem *Dopište Boučkovou!* a jedna z odsouzených se dostala dokonce do semifinále.

Významnou roli v prostředí věznice hrají dopisy. Každá vězeňkyně jich během svého pobytu za mřížemi napíše a přečte několik, některá dokonce několik tisíc. Kromě

---

⁸⁰ s určitými omezeními

⁸¹ Soutěž pořádal Podzimní knižní veletrh ve spolupráci s Krajskou knihovnou Vysočiny, Českým rozhlasem Region a Deníkem Vysočina. Porota, složená ze zástupců těchto institucí, vybrala z 53 přihlášených 10 nejlepších prací, které zde otiskujeme a z nichž Tereza Boučková vybrala tři vítěze.

návštěv a občasných telefonátů je to jediný způsob, jak mohou být v kontaktu s rodinou, partnerem, přáteli. *Obviněný může přijímat a na své náklady odesílat korespondenci v neomezeném množství. Korespondence hraje svou roli při pozitivním ohodnocení odsouzeného např. při posuzování návrhu na podmíněné propuštění, kdy podle vysoké četnosti korespondence vězeňská služba usoudí, že má vězeň dostatečné sociální zázemí. Dále korespondence udržuje vězně v kontaktu s rodinou či blízkými, což je pro něj v situaci izolovanosti od venkovního světa důležitou berličkou pro nepropadnutí ještě hlouběji do světa zla. Mnoho tragických událostí ve vězení zapříčinilo přetržení kontaktů s rodinou, partnery, dětmi...*⁸² Rozdávání korespondence se stává středobodem dne pro mnoho odsouzených. Některým chodí dopisy denně.

Odsouzené, která neumí číst a psát, je vězeňská služba povinna zajistit přečtení došlé pošty a také poskytnout písařskou pomoc při podání stížnosti a sepsání žádosti státním orgánům, mezinárodním organizacím a při dopisování s advokátem. V tomto smyslu upravuje odesílání a přijímání korespondence analfabetů ve věznici zákon. Praxe je taková, že vychovatel, který by měl se čtením a psáním odsouzené pomáhat, na to nemá dostatek času, a tak negramotné ženě pomáhají ostatní odsouzené. Někdy tak vznikají komické, jindy problémové situace.

Některé dopisy jsou adresovány z věznice ve Světlé nad Sázavou do věznice jiné. To proto, že si odsouzené ženy píší s muži, kteří se též nacházejí ve VTOS. Někteří se znají dlouho, jiní se seznámili na vazbě. Pokud odsouzená nemá rodinu ani nikoho jiného, s kým by si mohla psát, může udržovat takzvaný imaginární vztah na dálku. „*A co nás nejvíc drží nad vodou, tak to je tedy pošta, seznamka, víte jak to myslím? Seznámíte se s někým, třeba na vazbě nebo kdo někoho zná, jako s klukama z jinýho kriminálu. Tak sem si začala psát já, jedna holka si psala s klukem a ten měl kamaráda... Nebo na vazbě se seznámíte, koňujete a nebo si prstama na ruce ukážete jména a řeknete si, kam jdete a pak si píšete, to jde rychle.*“⁸³ Nejčastěji si v dopisech slibují společnou budoucnost, svěřují si své sny a přání, vymýšlejí příběhy... Takovéto vztahy mají většinou velmi omezené trvání, jelikož po propuštění jednoho z dopisovatelů virtuální vztah často zaniká.

Není výjimkou, že odsouzené ženy udržují kontakt se zaměstnancem věznice (nejčastěji vychovatelkou) i po propuštění z výkonu trestu. Nejčastěji tak činí právě

⁸² http://www.wezeni.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=80:korespondence-&catid=37

⁸³ NEDBÁLKOVÁ, Kateřina, 2006, s. 143

formou dopisů, ve kterých popisují, jak se jim daří a svěřují se se svými trápeními a problémy. Někdy také posílají vánoční či novoroční přání.

O tom, že má psaní vlastních pocitů, myšlenek a momentálních nápadů terapeutické účinky, svědčí fakt, že jednou z metod, které se používají při léčbě drogově závislých ve Věznici v Opavě, je deník, který představuje komunikační kanál mezi odsouzeným a terapeutem. *Denně si do něj odsouzení zaznamenávají události a osobní prožitky, vyjadřují mnohdy to, co neumí říci, používají jej jako ventilační techniku. Deník každé ráno (kromě víkendu) odevzdávají a zpátky jej dostanou s písemnou reakcí terapeuta. Tato spolupráce umožňuje podrobnější poznání odsouzeného, kterého vede k většímu uvědomování si vlastního prožívání.*⁸⁴

---

⁸⁴ ŠUSTROVÁ, Petra. 2010, s. 79

1.5 Alternativy četby uvězněných matek jejich dětem

„If you can't get home to see your kid, at least your face can get home to see your kid,” Nicole Bowen

Vztah matka-dítě je jedním z nejdůležitějších vztahů v lidské společnosti. Možná úplně ten nejdůležitější.⁸⁵ Pokud si uvědomujeme, jak moc podstatné je, aby dítě rádo četlo, a jak velký vliv na to má rodinné prostředí, vyvstává naléhavá otázka: Jak vyřešit situaci, kdy je matka uvězněna, děti si s sebou do vězení vzít nemůže, ale je potřeba, aby v nich lásku ke slovesnému umění mohla pěstovat. V některých věznicích je tento problém řešen tak, že matka může svým dětem předčítat zpoza mříží - její hlas je zaznamenán na médium (dříve na kazetu, dnes na DVD) a spolu s knihou či okopírovaným textem pak poslán domů jejím dětem. Tento způsob předčítání známe například z kanadských věznic⁸⁶ či z USA⁸⁷.

Nicole Bowen, čtyřicetiletá matka šesti dětí ve věku od sedmi do devatenácti let a trojnásobná babička, byla odsouzena za obchod s drogami. Během svého pobytu v jedné z kanadských věznic viděla své děti pouze párkrát, avšak zpoza vězeňských zdí pomohla své nejmladší dceři naučit se číst. V roce 2007 se zúčastnila programu s názvem *Reading from behind the walls*, který pořádala *Grand valley institution for women* ve spolupráci s *Kitchener Public Library*. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit DVD, na němž budou nahrány odsouzené ženy, jak předčítají svým potomkům z knihy. DVD pak bylo společně s kopií knihy během Vánoc posláno jejich dětem. Tento program běží již od založení věznice, tedy od roku 1996. Dříve nenahrávali na DVD, ale na kazety a vždy, když bylo třeba otočit stránku, zazvonil zvoneček. Vzhledem k dnešnímu rychlému vývoji technologií se pořadatelé rozhodli program zmodernizovat a od kazet přešli k DVD. Programu se může z časových důvodů každoročně zúčastnit pouze deset žen a přednostně jsou vybrány ty, které se dříve do projektu nezapojily. Podmínkou je, že mají dítě či vnouče mladší devíti let.

Pro Nicole Bowen to měly být první Vánoce, kdy se s dětmi neuvidí. Proto

---

⁸⁵ Studie prokázaly, že děti, jejichž rodiče jsou zavřeni za zdmi věznic, častěji čelí problémům jako je záškoláctví, rané těhotenství a mladistvá delikvence. – Zdroj: GREEN, Amy. *Program helping prison moms connect with kids*. Sunday, 15. dubna 2001, 3 C

⁸⁶ <http://search.proquest.com/docview/267291427?accountid=9646>

⁸⁷ <http://search.proquest.com/docview/393926251?accountid=9646>

jakmile se o projektu dočetla, neváhala se přihlásit. Několik dní pak sama trénovala, aby byl její výkon před kamerami perfektní (do projektu se zapojily i ženy, které měly potíže se čtením či s nesmělostí, a proto trénovaly za pomoci vězeňské knihovnice Nancy Heinbuch). Bowen, stejně jako většina žen, si vybrala knihu *Love You Forever* od Roberta Munscha, dojemný příběh o vztahu matky a syna. Zpočátku se zadržovala, jelikož si uvědomovala přítomnost kamer a byla nervózní. V konečné fázi by však nikdo neřekl, že video bylo natočeno ve věznici. Se záznamem si pohrál Bryan Dunham, který jej změnil na něco více osobního a sezónního – statické zelené pozadí proměnil v oblohu s padajícími vločkami. Ženám bylo též dovoleno přidat do záznamu dětem osobní vzkaz.

O reakci svých dětí Bowen říká, že si video velice užily, tedy kromě nejstarší dcery. Ta nahrávku nenávidí, jelikož si ji její nejmladší sestra pouštěla neustále dokola. Sledovat text a simultánně naslouchat jeho předčítání pomohlo její nejmladší dceři naučit se číst. Když se pak postupně naučila knihu přečíst sama, byla na sebe velice hrdá a předčítala své matce do telefonu. Od té doby neprestala číst a právě díky tomu, že číst umí, miluje školu. Byla z nahrávky dokonce tak nadšená, že ji přinesla do školy, aby se na ni mohli podívat i její spolužáci.

Bowen opustila brány věznice v dubnu 2007 a těšila se, že bude svým dětem předčítat tváří v tvář.

Ve spolkovém státě Tennessee v USA se program, který pomáhá uvězněným matkám být ve spojení s dětmi, nazývá *Aiding inmate mothers* a byl zahájen roku 1999. Kelly Snowden⁸⁸ je jednou z mnoha matek, která se v Tennessee programu účastní. Je odsouzena na šestnáct let za distribuci a prodej drog a za zabití člověka vozidlem. Její dceři Savannah je devět let, žije s babičkou a je od matky oddělena nejen betonovými zdmi, ale též dvě stě padesáti kilometry. Přesto jezdí za svou matkou každých šest týdnů. Během návštěv si povídají o škole, hrají hry a často spolu piknikují – i takováto privilegia mmohou získat matky, které se ve věznici chovají vzorně.

Snowden si pro předčítání vybrala například pohádku od Hanse Christiana Andersona – *The Ugly Duckling*. Program Snowden pomáhá cítit se součástí dceřina života a vzdělávání a připomíná jim oběma, že jsou od sebe odděleny pouze dočasně.

---

⁸⁸ Snowden je jednou z mnoha matek, které tráví roky svého života za mřížemi, jež je separují od vlastních potomků. V posledním desetiletí se v Tennessee ženská vězeňská populace zdvojnásobila a více než polovina z uvězněných žen má děti. Nejčastěji jde o trest za trestný čin spojený s drogami.

2 Praktická část

Zpočátku se zaměříme na samotnou věznici ve Světlé nad Sázavou, nahlédneme její historii, funkci a seznámíme se s jejími cíli. Ukážeme si, co obsahuje tzv. program zacházení a na jakých principech funguje specializované oddělení pro matky s dětmi.

Jádrem praktické části této diplomové práce je výzkum subjektivních dojmů a pocitů odsouzených žen ve Věznici Světlá nad Sázavou, který zkoumá jejich vztah k literatuře, knihám a čtení. Také si položíme otázku, zda mohou být nedostatečné či zcela chybějící čtenářské návyky prediktibilním faktorem kriminálního chování, jelikož se domníváme, že mezi nedostatečnými čtenářskými aktivitami jedince a pácháním trestné činnosti by mohla být určitá souvislost.

Výzkum je rámcově rozvržen do dvou fází. V první fázi byl základní technikou sběru dat dotazník, který nám pomohl obecně zmapovat vztah odsouzených žen ke knihám a literatuře. Na základě následné analýzy dat dotazníku a získaných teoretických znalostí jsme sestavili otázky, které jsme pokládali postupně čtyřem odsouzeným ženám. Druhá fáze je tedy založena na rozhovorech.

Výzkum diplomantka prováděla ve Věznici Světlá nad Sázavou, kam zavítala celkem třikrát. Poprvé se jednalo o celkovou prohlídku věznice a pochopení jejího každodenního fungování. Podruhé diplomantka prováděla výzkum pomocí dotazníku, který rozdala ve společenských místnostech celkem třiceti odsouzeným ženám. Potřetí šlo o výzkum prováděný formou rozhovoru ve vychovatelně, postupně se čtyřmi ženami, tři z nich následně vyplnily také dotazník.

2.1 Věznice Světlá nad Sázavou⁸⁹

Věznice Světlá nad Sázavou je v současnosti jediná ryze ženská věznice v České republice (Příloha č. 8). Nachází se v kraji Vysočina ve Světlé nad Sázavou. Komplex budov byl do roku 1999 využíván Školským úřadem Teplice jako škola v přírodě, avšak roku 2000 byl areál z důvodu nedostatečné ubytovací kapacity ve věznicích převeden do užívání VSČR. První ženy odsouzené k VTOS zde byly ubytovány k 6. 11. 2000 v kategorii dozor. V současné době, po řadě úprav a rekonstrukcí, je optimální ubytovací kapacita světelské věznice 740 míst. I ona se však stejně jako řada ostatních vězeňských zařízení potýká s nedostatečnou kapacitou⁹⁰, k 11. 9. 2012 bylo ve věznici umístěno 820 odsouzených.

Dle současné podoby zákona je Věznice Světlá nad Sázavou zařazena do kategorie věznic s ostrahou. Trest si zde odpykávají ženy odsouzené k VTOS ve třech kategoriích: ostraha, dozor a mladiství⁹¹. Postupem času byla též zřízena specializovaná oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou; pro výkon vazby žen těhotných a s novorozenci; pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených žen ve věznici s dozorem a ostrahou a pro výkon vazby. Součástí věznice je také bezdrogová zóna, kde bylo k 11. 9. 2012 ubytováno 27 odsouzených usilujících o zbavení se drogové závislosti.

---

⁸⁹ Zdrojem čerpání informací o Věznici Světlá nad Sázavou byl jednak rozhovor se zaměstnanci věznice, jednak oficiální internetové stránky Vězeňské služby České republiky – www.vscr.cz

⁹⁰ Dle slov prvního náměstka generálního ředitele Vězeňské služby Mariana Prokeše současná naplněnost věznic v ČR činí zhruba 114 procent - <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/nova-ubytovna-pro-odsouzene>

⁹¹ V České republice se vězení dělí do skupin podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a uplatňování bezpečnostního programu do čtyř základních skupin: dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha. Pro mladistvé je zřizován zvláštní typ vězení/oddělení, které je taktéž rozděleno výše zmíněným způsobem. Do kategorie pro mladistvé jsou umísťováni odsouzení, kteří ještě nedosáhli věku osmnácti let, nebo u kterých tak rozhodl soud. O tom, do kterého typu vězení je odsouzený zařazen, rozhoduje soud podle závažnosti spáchaného trestného činu a podle osoby pachatele.

2.1.1 Program zacházení

Účelem uložení trestu odnětí svobody je ve vyspělých demokratických společnostech jednak ochrana společnosti, jednak resocializace pachatele, tedy jeho znovuzачlenění do společnosti. Pobyt odsouzených ve věznici by měl tudíž ideálně vyústit ve změnu chování a jednání, které vedlo k asociálním postojům vůči společnosti a k páčání trestné činnosti. To předpokládá zamyšlení se nad dosavadním způsobem života, uvědomění si vlastních chyb a omylů i rozkrytí jejich příčin a následků. Současně by mělo dojít k postupné změně životních postojů a hodnot směrem k uznávaným společenským normám a k osvojení si správných vzorců chování. Jedinec by měl být po propuštění schopen integrace do společensky žádoucích vztahů. Vychází se tedy z předpokladu, že nástup do VTOS je určitým způsobem vysvobozením z dosavadního způsobu života a současně možným novým startem do života budoucího. Efektivita resocializace závisí na mnoha dílčích faktorech. Může k ní podstatnou měrou přispívat například adekvátnost penitenciálních podmínek, kvalita pracovníků věznice či motivace odsouzené. S účinnou resocializací odsouzených úzce souvisí tzv. program zacházení⁹².

Odsouzené ženy se svým časem nemohou nakládat zcela libovolně, jejich denní režim je určitým způsobem organizován. Cílem je naučit odsouzené využívat čas smysluplně a efektivně a motivovat je změnit dosavadní, často nežádoucí, způsob jeho trávení. A to nejen po dobu VTOS, ale i po opuštění prostor věznice.

Pobyt odsouzené ve věznici je proto z velké části určen podobou programu zacházení, který je každé vězěnkyni ušit na míru speciálním pedagogem. *Program zacházení je základním prvkem cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného k dosažení účelu výkonu trestu, a to od nástupu do VTOS až po jeho ukončení. Vymezuje okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat.*⁹³ Zvolit vhodné penitenciární postupy můžeme pouze tehdy, poznáme-li důkladně osobnost odsouzené. PZ je pro každou odsouzenou vypracován individuálně na základě komplexní zprávy⁹⁴ a současně se přihlíží k délce trestu, příčinám páčání

---

⁹² Do roku 1992 byl program zacházení označován jako resocializační program.

⁹³ <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

⁹⁴ Po příchodu do věznice je odsouzený umístěn na nástupní oddělení, kde je vyšetřen psychologem, speciálním pedagogem a sociálním pracovníkem, kteří vypracují psychologické posouzení, pedagogické

trestné činnosti, popřípadě k dalším specifickým charakteristikám jedince. Aby program nabyl platnosti, musí odsouzená osobně podepsat, že bude usilovat o jeho naplnění. PZ může být v budoucnu dle aktuálních výsledků, potřeb a možností doplňován, měněn a aktualizován.

PZ se skládá z pěti oblastí: pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů. Tyto aktivity mají zajistit upevňování a získávání pracovních návyků, rozvíjení zájmových aktivit, navázání či prohloubení vztahů s rodinou a přáteli, objevování kladných životních hodnot, rozkrývání možností, jak uspět v dalším životě a v neposlední řadě poznávání vlastní osobnosti a její hodnotný rozvoj.

Zájmové a speciálně výchovné aktivity

Důležité místo v programu zacházení mají aktivity, při kterých mohou odsouzené ženy jednak uplatnit své stávající schopnosti a dovednosti, jednak jim je umožněno získávat nové. Tyto aktivity spoluutváří smysluplnou náplň jednotlivých dní a díky nim si ženy budují pozitivní vztah ke sportu, získávají motorické dovednosti, probouzí svého tvořivého ducha a estetické cítění⁹⁵.

Jedná se například o hudební, taneční či pěvecký kroužek, vyšívání, pletení, keramický a výtvarný kroužek, arteterapii, aranžování, zahradnictví, akvaristiku apod. Vnější i vnitřní prostory věznice umožňují také různé sportovní aktivity jako aerobik, volejbal, zdravotní cvičení, cvičení na míčích aj. Zájem je i o výuku cizích jazyků a o kurz práce na počítači. Čas od času jsou ve věznici pořádána také veřejná vystoupení. Například koncert vězeňské hudební skupiny K-band či taneční skupiny Dračice. Odsouzené ženy se mohou také zúčastnit Miss Krimi – jedná se o volbu nejpůvabnější vězeňkyně (Příloha č. 9).

Ve věznici bohužel není volně dostupný kroužek, který by byl zaměřen na četbu a knihy. Když jsem jedné z dotazovaných žen položila otázku, zda je vychovatelky vedou k četbě, odpověď zněla: „*Když si někdo stěžuje, že se nudí, nabídnou mu šití a*

---

posouzení a sociální posouzení, které spolu tvoří onu komplexní zprávu. Ta může dále obsahovat například lékařské nebo jiné posouzení odsouzeného.

⁹⁵ Jako velký motivační prvek pro kroužky týkající se ručních prací vidíme fakt, že některé produkty, které ženy ve věznici vyrobí, jsou následně posílány do dětských domovů. Jedná se především o oblečky a hračky. Občas se mohou odsouzené, které se na výrobě aktivně podílejí, zúčastnit výjezdu mimo věznici. Jejich cílem je právě dětský domov, což uvězněným poskytuje důležitou zpětnou vazbu - vidí, že někomu pomohly, cítí se potřebné.

vyšívání, ale že by řekli „Tak si něco přečti, to ne“. Jediné místo, kde si o knihách povídali, bylo v resocializačním programu ZZZ⁹⁶, kterého se odsouzená účastnila.

Literární kroužek ve věznici sice existuje, ale je organizován pouze pro obyvatelky bezdrogové zóny. Konkrétně jde o tzv. biblioterapii, tedy o metodu psychoterapie využívající léčebné a podpurné účinky četby. Tato zájmová aktivita je dobrovolná, nikoli povinná jako například dramaterapie, arteterapie, psychodrama aj.

Vzdělávací aktivity

Podstatnou součástí programu zacházení je u některých žen vzdělávání. Pravdou je, že lidé bez dokončeného základního vzdělání nejsou ve vězení jevem vyloženě výjimečným (viz Příloha č. 3). Dokonce zde můžeme najít i úplné analfabety.

Školské vzdělávací středisko Věznice Světlá nad Sázavou nabízí odsouzeným ženám vzdělávání jak ve všeobecně vzdělávacích, tak v praktických kurzech⁹⁷.

Cílem aktivit ŠVS je nejen vzdělávání odsouzených, ale také celkové rozvíjení jejich osobnosti, především uvědomnění si a eliminace těch osobnostních vlastností, které vedly k páchání trestné činnosti. To by mělo výrazně přispět k budoucí reintegraci žen do společnosti.

---

⁹⁶ „Resocializační program „Zastav se, zamysli se a změň se“ pracuje se skupinou vybraných odsouzených, kteří jsou motivováni pro vlastní změnu a na základě absolvování tohoto programu mají možnost si vytvořit lepší podmínky pro podmíněné propuštění nebo přímo pro opuštění životního stylu svázaného s trestnou činností. Je postaven převážně na kognitivních a behaviorálních technikách. Odsouzený v programu dostává prostor k zamýšlení se nad sebou, k čemuž slouží různé parciální sebevypovědní a vyhodnocovací škály. Snaží se formulovat svůj problém, kognitivní a behaviorální analýzou se dostává k příčinám, spouštěčům, modifikujícím a rizikovým faktorům své konkrétní, případně opakující se trestné činnosti; má tak prostor pochopit propojení a vzájemné ovlivnění myšlenek, emocí a chování, přičemž se nezapomíná ani na práci s důsledky trestné činnosti, a to krátkodobými a dlouhodobými, s výhodami i nevýhodami.“ – Zdroj: <http://www.vscr.cz/veznice-kynsperk-nad-ohri78/informacni-servis-1590/aktualitky-straz-291/program-zzz-je-dostupnejsi-dalsim-odsouzenym>

⁹⁷ Věznice zajišťuje profesní přípravu vybraných učebních oborů pro odsouzené, ukončené závěrečnou zkouškou. Základ tvoří následující vzdělávací aktivity :

- UO výroba konfekce (dvouletý učební obor, 10 studentek v každém ročníku)
- praktická rodinná škola (5 měsíců, 16 žákyň),
- základní škola (10 měsíců, 16 žákyň),
- základy výpočetní techniky (5 měsíců, 9 žákyň)
- výuka češtiny pro cizince (10 měsíců, podle potřeby),
- základy kuchyňských prací (5 měsíců, 16 žákyň),
- základy gramotnosti (10 měsíců).

Další vzdělávací aktivity zajišťuje ŠVS s jinými školskými subjekty. Se střední školou SČMŠD v Humpolci je to dálkové čtyřleté maturitní studium a s Masarykovou univerzitou v Brně kombinované tříleté bakalářské studium. – Zdroj: <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/vykon-vezenstvi-462/vzdelavani-veznenych-01054/vzdelavani-odsouzenych-5935>

Pracovní aktivity

Dalším základním pilířem PZ jsou pracovní aktivity. Je známo, že jedním z důvodů recidivy bývá právě nezaměstnanost odsouzených.

Většina žen, které jsou pracovníčně zařaditelné⁹⁸, při VTOS pracuje. České přísloví praví: „*Práce šlechtí člověka.*“ a v tomto duchu je k ní ve věznici také přistupováno. Pracovní zařazení odsouzených je jednou z priorit českých věznic, jelikož je třeba upevňovat, rozšiřovat a v mnoha případech dokonce teprve budovat pracovní návyky.

Sama věznice nabízí řadu pracovních míst, jelikož zaměstnává prostřednictvím referátu výrobní činnosti odsouzené ženy ve vnitřní režii kuchyň, úklid, údržba, školník, pomocný zdravotník, intendantní sklad. Těmto ženám se říká tzv. režistky. Věznice sama o sobě však nenabízí dostatek pracovních míst, proto jsou některé odsouzené zaměstnány u soukromých subjektů. Jeden má pracoviště přímo v areálu věznice a asi dvě stě žen pracuje v nedaleké továrně, kde pomáhají při balení pralinek. Zaměstnanost odsouzených tudíž z velké části závisí na množství zakázek těchto soukromých firem.

---

⁹⁸ Pracovníčně nezařaditelný jedinec je v Zákoně o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., v § 69 definován jako: *odsouzený trvale pracovníčně nezařaditelný je odsouzený, který je starší 65 let (důchodový věk), pokud sám nepožádá o zařazení do práce, dále odsouzený, který je plně invalidním, nebo jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.*

2.1.2 Oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí

Z pohledu naší diplomové práce je vhodné zmínit se o specializovaném oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí, díky kterému nemusí být v některých případech během VTOS přetrhány rodinné a citové vazby mezi matkou a dítětem. V kapitole 2.2 ukazujeme, jak důležitá je přítomnost milující osoby při socializaci jedince a jak nezbytné je budovat vztah dětí nejen ke knihám, ale k celému světu od nejtělejšího věku. Děti odsouzených rodičů mnohdy končí v ústavech, kde jim láskyplná a ochranná náruč nejbližších chybí, a proto je pobyt na tomto specializovaném oddělení velkou výhodou jak pro matku, tak pro dítě.

V Česku mohou s matkou pobývat ve vězení děti do tří let. Stanovení věku je založeno na výzkumech zabývajících se osobností dítěte. Ty ukazují, že první tři roky jsou pro dítě v mnoha směrech rozhodující a navíc dítě do tří let nevnímá prostředí, v němž se svou matkou pobývá. Od tří let hrozí, že by si dítě mohlo začít uvědomovat realitu.

Ne každé matce je umožněno pečovat při VTOS o své dítě⁹⁹. *Pro přijetí na SpO musí odsouzené matky splňovat daná kritéria: žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti; žena o dítě před výkonem trestu řádně pečovala a po propuštění z VT bude mít možnost se o dítě starat; trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte; délka trestu matky je delší než 6 měsíců; zdravotní a psychický stav musí umožňovat ženě o dítě pečovat; kladné stanovisko dětského psychologa umístění dítěte na SpO; prokazatelné finanční zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v případě přijetí na oddělení; kladné stanovisko OSPODu a další kritéria, která jsou zohledňována při výběru odsouzených matek.*

Oddělení, kde jsou matky s dětmi ubytovány, nemá s vězením na první pohled moc společného (Příloha č. 10). Pouze při bližším prozkoumání si díky plotu, vysoké venkovní zdi a přítomnosti dozorců uvědomíme, kde se nacházíme. Nejsou zde tradiční kovové postele, bílé strohé zdi ani zakouřené chodby. Každá matka má spolu s dítětem, popřípadě dětmi, samostatný pokoj. Věznice vsutku dbá na vybavení tohoto oddělení.

---

⁹⁹ K 11. 9. 2012 bylo ve věnici Světlá nad Sázavou umístěno 11 matek s 12 dětmi – Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/aktuality-220/nova-ubytovna-pro-odsouzene>

Děti mají k dispozici různé hračky, dětské hry i mnoho knížek psaných intencionálně pro jejich věkovou kategorii. Jedna z odsouzených vymalovala společnou chodbu postavami z pohádkových knížek, což motivuje děti i jejich matky listovat těmito knihami a poznávat příběhy pohádkové říše.

Cílem programu a denní náplní odsouzených je zvládnutí péče o dítě. Často se matky naučí o své děti správně a hodnotně postarat až ve vězení, učí se tedy pro ně zcela novým sociálním rolím. Důvodem bývá fakt, že během svého života ani ony samy nepoznaly zdánlivě běžné věci jako hraní, mazlení se, večerní předčítání, společné rodinné večere apod. Jedinou povinností matek je tedy denně pečovat čtyřicet hodin o dítě a zajistit všestranný rozvoj jeho osobnosti. Pouze pokud svou funkci zvládají dobře, mají možnost navštěvovat zájmové či vzdělávací aktivity nabízené věznicí.

2.1.3 Časopis vycházející za mřížemi

Ve vězení si odsouzené ženy píší vlastní časopis – od odsouzených pro odsouzené (Přílohy č. 15, 16). Díky tomu mohou společně sdílet své pocity, myšlenky, přání a sny. Jelikož příspěvky mohou být anonymní, může časopis pomoci vyjádřit se i těm, které by se jinak své nitro otevřít neodvážily. Jeho funkce je v tomto smyslu jedinečná a nezastupitelná.

Dříve časopis nesl jméno *El Passo*¹⁰⁰ (Příloha č. 11), dnes se nazývá *Světelská drbna* (Příloha č. 12).

Časopis vznikl na základě podnětu odsouzených žen, není tedy iniciativou zaměstnanců věznice. Důkazem je, že *El Passo* na čas zaniklo poté, co byly dvě z pěti odsouzených, jež se o vydávání časopisu staraly, propuštěny. Jeho vydávání záleží dílem na ochotě zaměstnance věznice, dílem na schopnosti a aktivitě samotných odsouzených, jelikož jsou to právě ony samy, kdo do časopisu přispívá. Úkolem zaměstnance věznice je cenzura příspěvků a zároveň se ženami spolupracuje jako redakční poradce. Nepublikují se věci hraničící se zákonem či s dobrým vkusem. Odsouzené ženy totiž mají často tendenci se se svou trestnou minulostí chlubit, jsou na ni hrdé.

Časopis *Světelská drbna*

Světelská drbna začala vznikat někdy na podzim roku 2011. Koncept časopisu tu měl již jistou tradici, dříve vycházel pod jménem *El Passo*. K dnešnímu dni, 10. 9. 2012, byla vydána již tři čísla *Světelské drbny* a na čtvrtém se právě pracuje.

Časopis vychází v nákladu 28 výtisků. Přístupný je jednak ve vězeňské studovně, jednak na každém patře mají odsouzené k dispozici po jednom výtisku. V rámci snížení finančních nákladů na minimum je časopis tištěn černobíle na papír o velikosti A4 a je svázan provázkem. Aby byla čísla veselejší, ženy úvodní stránku ručně vymalují, tudíž je každý výtisk svým způsobem originál (viz Příloha č. 12).

Vydávání časopisu se systematicky věnuje několik žen, zpravidla jde o ženy s více tresty. V současnosti je v redakci deset stálých dobrovolnic. Některé jsou schopny

---

¹⁰⁰ Ve slangu používaném kriminální subkulturou, policisty a dalšími osobami působícími v orgánech činných v trestním řízení bývá někdy loupež označována jako „elpaso“. Tento výraz vychází z fonetické podoby zkratky loupežného přepadení LP a tato zkratka je dále doplněna do jména amerického města El Paso.

samy tvořit, jiné dělají pouze pomocné práce jako přepis ručně psaných textů do elektronické podoby. Považujeme za důležité zmínit, že všechny ženy, které se vydávání časopisu věnují, jsou trvale pracovní zařazené, tudíž denně docházejí do práce a časopis je něco, čemu se věnují ve svém „volném čase“.

Do časopisu může svými texty přispívat v podstatě jakákoliv odsouzená, existují různé způsoby: některé vhodí svůj příspěvek do krabice s nápisem „Podněty pro vězeňský časopis“, která je umístěna v obou jídelnách věznice Světlá nad Sázavou; jiné text předají vychovatelce, která jej následně doručí do správných rukou; další je odevzdají přímo někomu z redakce časopisu. Některé příspěvky pocházejí i z mužských věznic – občas nějaká básnička, jednou byl otisknut dokonce celý vtipný dopis.

Zdroje, které jsou pro ženy běžně dostupné, a ze kterých mohou při tvorbě časopisu čerpat, jsou: knihy, časopisy a encyklopedie z vězeňské knihovny, televize a televizní zprávy, různé časopisy, noviny a články, které jim zasílají rodinní příslušníci a kamarádi. Pokud se stane, že je třeba najít informace, ke kterým ženy běžně přístup nemají, pak odpovědná paní vychovatelka může udělat výjimku a nalézt ve svém volném čase informace na internetu (ve věznici nemají na internet přístup ani vězni, ani zaměstnanci). Například nebylo v silách žen najít údaje o Svátku práce, jehož význam a historii bylo vhodné v rubrice *Významné dny* objasnit.

Časopis obsahuje i ilustrace, které si ženy samy tvoří (Příloha č. 13).

Jak tedy konkrétně časopis vzniká: ženy shromažďují různé materiály a příspěvky, které zaměstnanec věznice průběžně kontroluje (zda jsou v souladu se zákonem, s dobrým vkusem, bez velkých chyb). Poté texty, které prošly „cenzurou“ odsouzené přepisují do počítače a v elektronické podobě jsou znovu zkontrolovány. Objem každého čísla je tedy úměrný množství vyhovujících příspěvků a časovým možnostem odpovědného zaměstnance.

Rubriky, které jsou součástí časopisu Světelská drbna:

- Slovo úvodem
- Významné dny
- Zajímavosti
- Příběhy z našich životů
- Informační servis: čtyři dotazy pro paní ředitelku, čtyři odpovědi paní ředitelky

- Zábava: vtipy a citáty, horoskopy, čísla a moudrosti, testy
- Literární okénko: kromě odsouzených žen je poradním hlasem paní knihovnice, která ženám doporučuje knihy třeba na základě reakce žen, které je četly nebo v závislosti na počtu vypůjčení
- Právní poradna: jak se zbavit dluhů apod.; zdrojem jsou často vytištěné texty, které odsouzené dostaly od rodiny
- Pro co není rubrika: téma závislostí apod.; jde o příspěvky často anonymní, které vypráví příběhy odsouzených žen
- Zdravý životní styl
- Cvičení
- Kultura
- Vzkazy
- Slovo na závěr

2.2 Výzkum

Realizace výzkumného šetření proběhla v ženské Věznici Světlá nad Sázavou v letech 2011-2012. Požádali jsme odsouzené ženy o vyplnění námi sestaveného dotazníku a provedli jsme osobní rozhovory s vybranými odsouzenými i s odbornými zaměstnanci věznice. Prostudovali jsme též osobní spisy odsouzených žen, zejména jejich psychologické, pedagogické a sociální posouzení a osobní a rodinnou anamnézu.

Pro náš výzkum jsme si zvolili téma vztahu odsouzených žen ke knihám a čtení. Zaměřili jsme se především na jejich čtenářské návyky, aktivity a literární vzdělanost. Naše výchozí hypotéza zní: mezi vztahem člověka ke knihám a jejich čtení a pácháním trestné činnosti existuje souvislost.

Původně jsme chtěli zkoumat nejen vztah žen ke knihám a čtení, ale také jejich rodinné zázemí, zkušenosti s drogami a způsob trávení volného času v dětství. Avšak postupem času se ukázalo, že jde o téma příliš široké a obsáhlé. Tudíž jsme v průběhu výzkumu zkoumanou oblast podstatně zúžili.

Jelikož vězení je uzavřená instituce, ba dokonce její extrémní varianta, je třeba před vstupem i při pohybu v ní dodržovat velice striktní procedury a pravidla. O vstupu musíme jednat s příslušnými autoritami a pouze jejich souhlas nám umožňuje vkročit do prostor lidem běžně nepřístupným. Také pro nás platí jistá omezení, která musíme při výzkumu respektovat, i když nám práci znesnadňují. Především se jedná o zákaz používání diktafonu. Tento přístroj je dnes běžnou součástí v podstatě každého výzkumného rozhovoru. Jak říká Švaříček a Šedřová: „*Bez diktafonu je dnes spolehlivý výzkum takřka nemyslitelný.*“¹⁰¹ Avšak my si při rozhovorech budeme muset vystačit s terénními poznámkami a pamětí.

Do věznice jsme zavítali celkem třikrát. Poprvé nikoli za účelem samotného výzkumu, nýbrž jsme chtěli pochopit principy, na kterých věznice funguje. Naším záměrem bylo vidět, jak tamní prostředí vypadá a vědět, co můžeme napříště, při samotném výzkumu, očekávat. Podruhé jsme se do věznice vydali s dotazníky a požádali odsouzené o jejich vyplnění. Do třetice jsme do věznice zavítali se záměrem udělat s vybranými odsouzenými rozhovor a následně jsme jim předložili dotazník.

---

¹⁰¹ ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára, 2007, s. 179

2.2.1 Dotazník

Samotný dotazník (Příloha č. 21) obsahuje třicet jedna položek. Některé jsou otevřené, jiné uzavřené či polouzavřené. Jednotlivé otázky se týkají výchovy, trávení volného času v dětských letech, zneužívání drog, znalostí v oblasti literatury a čtenářských aktivit odsouzených žen. Při sestavování i vyhodnocování dotazníku jsme měli na paměti, že některé otázky mohou ženy považovat za intimní a nepříjemné, tudíž výpovědní hodnota nemusí být u všech položek stejně vysoká.

2.2.1.1 Vstup do terénu

Již podruhé stojím před bránou věznice ve Světlé nad Sázavou.¹⁰² Zazvoním, pár minut čekám, otevřou se dveře a uniformovaný příslušník vězeňské služby mě chladně přijímá. Identifikuji se občanským průkazem a mobilní telefon si ukládám do uzamykatelné schránky. Kabelku pokládám na pás, aby žena za okénkem viděla, že nenesu nic zakázaného. Pak projdu bezpečnostním rámem a chvíli čekám, než si mě zaměstnanec VSČR vyzvedne. Po chvilce přichází paní speciální pedagožka, která se o mě bude v průběhu návštěvy starat. V její kanceláři se domluváme, jak bych si vyplňování dotazníků představovala a následně vyrážíme do terénu.

Samotný výzkum se odehrával způsobem, že jsme vešli na patro, požádali odsouzené ženy o pozornost a poprosili pár z nich o vyplnění dotazníku sloužícího pro potřeby diplomové práce. Současně jsme je ujistili o anonymitě získaného materiálu. Poté jsme vešli do společenské místnosti, dobrovolnicím rozdali dotazník a vyzvali je, aby se v průběhu vyplňování ptaly, pokud něčemu neporozumí. Tento proces jsme opakovali pětkrát, vždy jsme rozdali dotazník šesti ženám. O vyplnění dotazníku jsme tedy požádali postupně třicet žen (do výsledků jsou též započítány tři dotazníky, které nám vyplnily při třetí návštěvě věznice ženy, s nimiž jsme dělali rozhovor). Ženy ochotně spolupracovaly, některé se zajímaly o náplň oné diplomové práce, některé si chtěly popovídat, jiné jen v tichosti psaly.

---

¹⁰² Existovala zde sice možnost poprosit paní vychovatelky, zda by dotazníky s odsouzenými nemohly vyplnit, avšak postavit zaměstnance věznice do role tazatelů a přidělat jim tak práci, by s sebou neslo jistá rizika. Jednak by se mohly snažit vše nepřiměřeně zrychlit, jednak by nemusely umět odpovědět na případné dotazy týkající se porozumění otázkám.

2.2.1.2 Profil respondentek

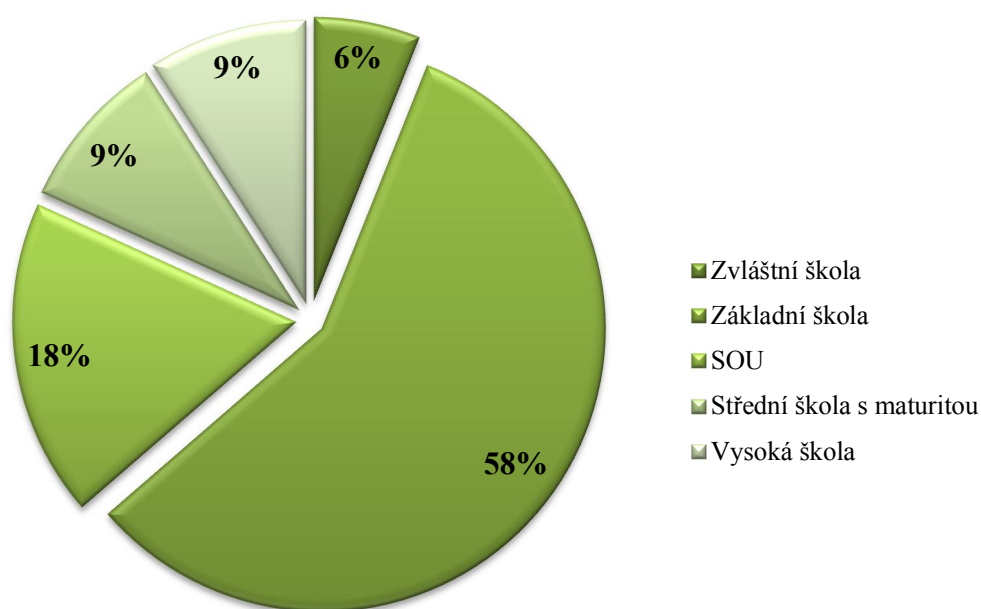
Ženy, které jsme o vyplnění dotazníku požádali, byly vybrány náhodně, bez jakýchkoli přednastavených kritérií a záměrů. O naší návštěvě nebyly dopředu informovány.

Průměrný věk respondentek byl 37 let. Nejmladší bylo 17, nejstarší 70 let. Nejvíce jich bylo odsouzeno za krádež (22), podvod (5), vraždu (2), dále byly odsouzeny za loupež, neplacení alimentů, spolupachatelství a za šíření poplašné zprávy.

Dvě z nich jako nejvyšší dosažené vzdělání uvedly zvláštní školu, devatenáct školu základní, šest SOU, tři střední školu s maturitou a tři vysokou školu. Stupeň dosaženého vzdělání je obecně významnou charakteristikou delikventního chování.

Zajímavé je, že podvody spáchalo pět nejstarších respondentek a tři z nich jsou ony tři, které mají vystudovanou vysokou školu, dvě vystudovali střední školu s maturitou. Ukazuje se nám tedy určitá souvislost stupně vzdělanosti s kriminalitou.¹⁰³

Graf č. 10: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentek

¹⁰³ „Vzdělanější pachatelky páchají závažnější (a promyšlenější) formy trestné činnosti.“ – Zdroj: SLUKOVÁ, Květuše. 2012, s. 111

2.2.1.3 Výsledky dotazníků

Z uvedených třiceti tří položek předkládáme výsledek pouze u vybraných z nich.

V průběhu vyplňování dotazníků jsme se několikrát přesvědčili, že odsouzené často neříkají pravdu. Například na otázku *Máte oblíbeného autora?* odpověděly *Ano*. Když pak měly napsat jeho jméno, některé napsaly *Nevím*. Nebo uvedly jako oblíbeného autora Boženu Němcovou a neznaly jiné dílo než *Babičku*, která byla zmíněna o pár otázek výše. Také se stalo, že odsouzená napsala, že za uplynulý rok přečetla minimálně šedesát knih, avšak nebyla schopna si vzpomenout na žádného autora či název knížky, které údajně přečetla. Z tohoto důvodu bychom ve věznici napříště od dotazníku upustili a věnovali se spíše rozhovorům, kdy můžeme snáze pokládat kontrolní otázky. Toto poznání nám tedy zůstává jako ponaučení pro další výzkum v obdobném prostředí.

Otázka číslo 1: *Měla jste šťastné dětství?*

Překvapivě dvacet osm odsouzených odpovědělo, že ano. Jedna respondentka odpověděla, že neví a další, že její dětství bylo průměrné. Tři odpověděly ne, což dokazuje i fakt, že nakonec byly z rodiny odebrány a umístěny do DD či VÚ.

Když jsme však dále pročítali dotazníky, zjistili jsme, že některé respondentky, které odpověděly, že prožily šťastné dětství, dále uvedly, že je rodiče bili, nedávali jim najíst, zamykali je doma, psychicky je týrali či se o ně vůbec nezajímali. Pojem šťastné dětství je tedy pojem velice relativní. Některé respondentky mají pocit, že ve srovnání s ostatními bylo nějaké bytí v podstatě v pořádku nebo na to byly zvyklé a braly to jako součást výchovy. Jiné se snaží negativní zážitky a zkušenosti vytěsnit.

Otázka číslo 5: *Do kolika let se o Vás Vaši vychovatelé starali?*

Odpovědi na tuto otázku pro nás byly překvapivé. V naší společnosti je zvykem, že se rodiče o své potomky starají dokud nedokočí studium. Poté přichází osamostatnění. Patnáct respondentek však uvedlo, že se o ně rodiče starali mnohem déle, než je běžné: sedmdesátiletá respondentka uvedla, že se o ni rodiče starali do třiceti sedmi let a dalších čtrnáct odsouzených uvedlo odpověď doposud, dodnes, do současnosti, do teď, celý život apod. Pokud jde o věkovou skladbu respondentek, o něž se rodiče starají doposud, výsledky jsou následující: 58 let, 41 let, 39 let, 38 let, 36 let,

35 let, 33 let, 32 let, 31 let, 24 let, 22 let, 21 let, 19 let, 17 let (pozn. všechny ženy mladší 31 let mají pouze ZŠ).

Jelikož tři ženy žily v ústavní výchově, pak zbylých třicet bylo vychovááno v rodině. Tudíž celá polovina z těch, které vyrůstaly v rodině, se od svých rodičů nebyla schopna osamostatnit a žít vlastní život.

Otázka číslo 19: *Pokud jste někdy zkusila jiné drogy (než cigarety a alkohol), v kolika letech to bylo poprvé a při jaké příležitosti? O jaké drogy šlo?*

Jelikož se v mnoha publikacích, které se zabývají vězeňstvím, objevuje téma drog, položily jsme odsouzeným taktéž otázku týkající se zneužívání nelegálních látek. Výsledky jsou zajímavé. Starší respondentky, ve věku od 41 do 70 let, kterých bylo deset, odpověděly jednohlasně, že drogy nikdy nebraly, ani je prý nevyzkoušely. Naopak u mladších žen ve věkovém rozptylu 17 až 39 let, kterých bylo 23, se u všech, kromě jedné, objevilo dlouhodobější zneužívání nelegálních látek.

První drogou byl ve třinácti případech pervitin, ve čtyřech heroin a marihuana, jednou šlo o kokain. Co se týká věku, kdy odsouzené drogu poprvé zneužily, jednou se objevilo dokonce 12 let, třikrát 13 let a třikrát 14 let. Do dvaceti let drogu poprvé užilo 16 odsouzených, od 20 do 28 šest z nich.

Problematikou zneužívání drog se zabýváme více v kapitole 2.2.2.8.

Otázka číslo 23: *Přečetla jste někdy nějakou knihu?*

U této otázky nás nejvíce zaujaly odpovědi mladistvých odsouzených. Pět nejmladších respondentek (17-21 let) svorně uvedlo, že nikdy žádnou knihu nepřečetly, že čtení není a nikdy nebylo jejich koníčkem.

Otázka číslo 24: *Pouze jeden český básník získal Nobelovu cenu za literaturu. Věděla byste jaký a popřípadě kdy?*

Pouze tři z dotazovaných věděly, který český básník získal Nobelovu cenu za literaturu. Jedna z odsouzených měla celkově bohaté znalosti v oblasti literatury, dokonce věděla, v jakém roce Jaroslav Seifert Nobelovu cenu získal. Dali jsme se s ní tedy do hovoru a zjistili, že se jedná o bývalou divadelní kritičku.

Otázka číslo 25: *Věděla byste, kdo napsal následující knihy?*

Dále jsme se zaměřili na znalost jmen autorů známých děl. Nejznámější byla *Babička*, jejíž autorku znalo 85% odsouzených. Autory dalších knih vědělo vždy už méně než deset odsouzených, tedy méně než 27% z nich: *Osudy dobrého vojáka Švejka* šest, *Válku s mloky* devět, *Výchovu dívek v Čechách* osm, *Obsluhoval jsem anglického krále* pět. Znalost zahraničních autorů byla ještě nižší: *Malý princ* devět, *Na západní frontě klid* čtyři, *Děty z Bullerbynu* tři a *Ezopovy bajky* dvě.

Nejzajímavější odpověď byla, že *Malého prince* napsal Gasparov.

Otázka číslo 27: *Jaký žánr knih preferujete?*

Co se týká preferovaných žánrů, osm žen uvedlo, že žádný nemá. Sedm citovalo jako oblíbené harlekýnky, detektivky a historické romány, dvě skutečné příběhy. Dále se jedenkrát objevily horory, cestopisy, sci-fi, dobrodružné romány, ruská klasika, knihy o psech, literatura faktu a bestsellery (některé ženy uvedly více než jeden). Zajímavé je, že oblíbený žánr uvedly i některé ženy, které v otázce č. 23 napsaly, že nikdy žádnou knihu nepřečetly.

Otázka číslo 28: *Máte nějakého oblíbeného autora?*

Oblíbeného autora má prý jedenáct odsouzených, mezi jmenovanými byla Agatha Christie, Jackie Colins, Alexandre Dumas, Erich Maria Remarque, Halina Pawlovská, Karel Čapek a Daniel Steel. Jak jsme uvedli výše, některé respondentky napsaly, že mají oblíbeného autora, ale pak nebyly schopné říci jakého.

Otázka číslo 31: *Čtete ve vězení víc, než jste četla na svobodě?*

Dvacet jedna odsouzených odpovědělo, že ano. Devět čte prý stále stejně a tři říkají, že nečetly nikdy, tedy ani ve VTOS. Zarážející je, že čtyři z pěti dívek, které uvedly, že nikdy nepřečetly žádnou knihu, napsaly, že čtou ve věznici více než na svobodě. Přesto však ani ve věznici žádnou knihu nepřečetly.

2.2.2 Rozhovor na téma knihy, literatura a čtení

Nejprve jsme s odsouzenými provedli rozhovor, který byl pojat jako polostrukturovaný (Příloha č. 22). Měli jsme připravené otázky, avšak někdy odsouzené odpovídaly zároveň na více z nich, tudíž jsme se na ně podruhé neptali, jindy jsme měnili jejich pořadí dle aktuální situace. Poté jsme je požádali o vyplnění dotazníku (Příloha č. 21), který při minulé návštěvě věznice vyplnilo již třicet odsouzených.

2.2.2.1 Vstup do terénu

Přicházím ke dveřím Věznice Světlá nad Sázavou již potřetí. Zazvoním, pár minut čekám, otevrou se dveře a uniformovaný příslušník vězeňské služby mě chladně přijímá. Opět se identifikuji občanským průkazem, opět si ukládám mobilní telefon do uzamykatelné schránky. Kabelku pokládám znovu na pás, aby žena za okénkem viděla, že nenesu nic zakázaného. Pak projdu bezpečnostním rámem a chvíli čekám, než si mě někdo vyzvedne. Už zpoza mříží mě zdraví usměvavá mladá žena, která bude mým dnešním průvodcem. Právě tato paní vychovatelka se v současné době stará o vydávání časopisu, a tak mi celou cestu do vychovatelny o *Světelské drbně* ochotně vypráví. Nejdříve mě ještě zavede do místnosti s počítači, aby mi ukázala, kde vybrané odsouzené přepisují ručně psané texty do elektronické podoby.

Na tomto místě by bylo vhodné poznamenat, že odsouzené o mé návštěvě dopředu nevěděly a neměly tedy čas si své odpovědi připravit. To dokazoval i jejich výraz, když si se mnou podávaly ruku a já jim vysvětlila, že bych se jich ráda zeptala na pár otázek týkajících se knih, čtení a literatury – výraz plný údivu a otazníků.

2.2.2.2 Výběr odsouzených žen k rozhovorům

Ve vychovatelně se domlouváme, jak bychom si rozhovory představovali. Paní vychovatelka nás hned upozorňuje, že patro, o které se stará, je na tamní poměry nadprůměrné, hodně chytré. Že ženy, tedy minimálně ty, které se starají o vydávání

časopisu, jsou spíše světlými výjimkami, přinejmenším co se inteligence a vzdělání týče. S paní vychovatelkou jsme po diskusi dospěli k závěru, že uděláme rozhovor postupně se čtyřmi ženami. Tři z nich – Markéta, Jana a Nikola – mají prokazatelně kladný vztah k literatuře, jelikož ve věznici píše své vlastní texty a starají se o vydávání tamního časopisu. Také jsou zapsány ve vězeňské knihovně, knihy si půjčují a čtení patří k jejich koníčkům. Takové ženy jsou prý ve věznici opravdu spíše ojedinělými případy. Čtvrtá žena, paní Renáta, k literatuře a četbě zvláštní vztah nemá.

2.2.2.3 Profil respondentek

O každé odsouzené, s níž jsme vedli rozhovor, máme k dispozici komplexní zprávu, která zahrnuje: osobní a rodinnou anamnézu odsouzené, pedagogické, sociální a psychologické posouzení. Zkrácené kazuistiky odsouzených, které byly vypracovány pro potřeby této diplomové práce, lze nalézt v Příloze č. 17, 18, 19 a 20.

Věkové složení našich respondentek bylo 23, 24, 32 a 38 let. Tři mají nejvyšší dosažené vzdělání základní, jedna vystudovala střední odborné učiliště. Všechny byly odsouzeny za krádež.

2.2.2.4 Téma rozhovorů

Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat informace o vztahu čtyř vybraných odsouzených žen k literatuře, čtení a knihám. Rozhovor má za úkol najít odpovědi na následující otázky: Četli Vám Vaši vychovatelé? Pokud ano, tak od kolika let a co? Navštěvovala jste jako malá mateřskou školu? Pokud ano, četly Vám tamní paní učitelky? Pamatujete si, zda a jak u Vás učitelky v MŠ budovaly vztah ke knihám? Co jste v předškolním věku četla? Pamatujete si, jak a kdy jste se učila číst? Bylo to, ještě než jste šla na základní školu? Pomáhali Vám rodiče? Co jste četla ve škole? Jaké jste měla jako dítě zájmy? Bylo jich hodně? Patřila mezi Vaše zájmy literatura a knihy? Jaký měli Vaši rodiče vztah k literatuře? Kdy jste byla poprvé v životě v knihovně, pokud jste tam byla? Kdo Vás tam poprvé vzal a chodila jste tam často? Proč? Pamatujete si, jaký byl Váš čtenářský vývoj, pokud nějaký byl? Co jste četla jako malá

a jak se postupně měnil Váš vkus? Četla jste jako malá více a Váš zájem v období puberty začal upadat? Jaký je Váš současný pohled na knihy a literaturu? Díky komu k ní máte právě takový vztah? Je kniha součástí vašeho života? Myslíte si, že máte vybudované celoživotní čtenářské návyky? Kdo a kdy k tomu přispěl? Pokud máte děti, čtete si s nimi? Pokud děti nemáte a přejete si mít, budete jim předčítat?

Naším cílem je zjistit, jak je čtení a vztah ke knihám vnímán a prožíván odsouzenými ženami – jde tedy o pohled z perspektivy subjektu. Proč tři z odsouzených žen, s nimiž jsme dělali rozhovor, četly i předtím, než nastoupily do VTOS? Proč mají kladný vztah ke čtení, co v jejich životě přispělo k tomu, že knihy vidí jako hodnotu a kdo je ke čtení přivedl? Co čtvrtou ženu od tří předešlých odlišuje? A co mají všechny čtyři ženy naopak společného?

2.2.2.5 Paní Markéta

Paní Markétu jsme si pro rozhovor vybrali proto, že již na svobodě přispívala do časopisu *Zámeček* (časopis pro děti z dětských domovů) a při pobytu ve věznici tvořila také vlastní texty (Příloha č. 14).

Paní Markétě je dvacet tři let, nejvyšší dosažené vzdělání má střední odborné v oboru kuchař, číšník a ve věznici si odpykává trest za krádeže. Své dětství nevidí jako šťastné, snaží se na něj nevzpomínat – vlastní rodiče na ni neměli čas, nevlastní matka ji psychicky týrala.

Rodiče Markétě prý nečetli, ani je s knihou v ruce nikdy nespátřila. Knihovnu doma neměli. Podle svých slov si neumí představit svou mámu, jak jí čte, ani jak si čte. Vidíme tedy, že to, co se zdá pro vychování čtenáře jako nejdůležitější, v Markétině životě chybělo – kladný vztah rodičů ke knihám i přenašeni čtenářských návyků z dospělých na dítě. Vyvstává nám tedy otázka: Jak se ke čtení dostala, a kdo v tomto směru nahradil její rodinné zázemí?

Ve škole šlo Markétě čtení prý výborně, ale četla pouze ve škole, doma nikdy. A to ani tehdy, když se učila číst. Ke čtení knih ve volném čase se dostala teprve ve chvíli, kdy byla umístěna ve VÚ, kde se nudila. První kniha, kterou přečetla, byla *My děti ze stanice Zoo* od Christiane Vera Felscherinow. Knížku jí doporučila paní vychovatelka ve VÚ a Markétu zaujala proto, že vyprávěla o světě, který ji zajímal (Markéta již od čtrnácti let brala drogy). Tady vidíme, jak důležité je, aby člověk vzal do ruky správnou knihu ve správný čas – díky tomu Markéta pochopila, že knihy jsou pro ni zajímavé, což nastartovalo touhu číst dál. Kdyby tehdy dostala do rukou knihu o dítěti, které má skvělé rodinné zázemí, pravděpodobně by si další knihu nikdy nepřečetla nebo by do toho minimálně neměla chuť.

Markéta měla velké štěstí, jelikož si ji paní vychovatelka ve VÚ oblíbila a brala si ji na víkendy domů. Byla to právě ona, kdo Markétě zprostředkoval svět knihy jako něco blízkého, jako nejlepšího přítele, který ji v těžkých časech neopustí. Markéta si je jistá, že za svůj kladný vztah k četbě a knihám vděčí právě paní vychovatelce. Během čtyřletého pobytu ve VÚ prý přečetla spousty knih. Číslo však není schopna uvést, jelikož si nechce vymýšlet. Paní vychovatelka Markétu vzala i do veřejné knihovny, kam si pak její svěřenkyně chodila půjčovat knihy pravidelně. Přitahovaly ji zejména

příběhy o dívkách a chlapcích v jejím věku. Červená knihovna ani sci-fi či fantasy Markétu nikdy nezajímaly.

Dost děsivý je na Markétině příběhu fakt, že za nejšťastnější období svého života považuje právě pobyt v ústavní výchově. Děsivý, ale pochopitelný. A jednou z věcí, které jí ke štěstí a duševní rovnováze tehdy pomohly, byly prý právě knihy.

Když Markéta odešla z VÚ, přestala číst, jelikož prý neměla čas. Začala opět brát drogy (po čtyřleté abstinenci) a po nějaké době byla za krádeže odsouzena ke VTOS. Tam se kniha stala opět jejím přítelem: „*Když mě zavřeli, byla to často pouze kniha a já, co existovalo.*“, říká Markéta. Ve věznici se zapsala do tamní knihovny. Knihy jí doporučovala jednak paní knihovnice, jednak paní vychovatelka, se kterou si Markéta vytvořila pozitivní vztah mj. participací na projektu ZZZ. Nejvíce jí zajímaly skutečné příběhy. Jako příklad uvádí knihu *Matka Davida S.* od Yvonne Keulsové, která jí prý hodně zasáhla. Také začala číst knihy o kriminálních případech a oblíbila si i téma druhé světové války. Repertoár žánrů, které Markétu zajímají, se postupně rozšiřuje, což značí kladný čtenářský vývoj. Její zájem o literaturu ilustruje i fakt, že si do věznice nechávala posílat knihy, které tam nebyly dostupné, ale jí zajímaly. To znamená, že sledovala nové tituly, které vycházely, v čemž spatřujeme opravdový zájem o literární dění. Například si nechala poslat „knihu o Kájínkovi“.

Markéta se nám svěřila, že se jí podařilo celý pokoj, kde ve věznici pobývala, naučit číst: „*Sice četly třeba Esmeraldu, ale lepší něco než nic.*“. Sama tedy slovy *lepší něco než nic* v podstatě nevědomky ukázala na význam, který podle ní literatura má. Dle jejího pozorování většina uvězněných žen však nečte a majorita těch, které čtou, tak činí z nudy a v podstatě ani čtený příběh nevnímají. Když se jich totiž ptá, o čem kniha je, často nejsou schopny jí odpovědět.

S Markétou jsme se sešli znovu, ale tentokrát na svobodě, abychom zjistili, zda je pro ni kniha hodnotou i mimo prostory věznice. Dle jejích slov patří četba i nadále k jejím koníčkům. Čte několikrát týdně. Knihy jí doporučuje psychologka, kterou má k dispozici, a také přátelé a známí. Ve městě, kde po výstupu z posledního VTOS žije, se zapsala do veřejné knihovny. Zpočátku kvůli internetu, který je pro členy knihovny zdarma, postupně si však začala půjčovat i literární díla. Impulzem k tomu bylo, že viděla knihu o malém chlapci a děvčátku, kteří vyrůstali v dětském domově. Tuto třísetstránkovou knížku přečetla za dva dny. V současnosti čte *Motáky nezvěstným* od

Karla Pecky. Markéta se přiznala, že se dokonce někdy těšívá z práce domů, až si dočte rozečtenou kapitolu (pozn. poprvé v životě vydržela dlouhodobě v práci).

Zeptali jsme se Markéty, zda chce jednou číst svým dětem. Odpověděla, že určitě, že díky knihám člověk lépe chápe svět a jeho hodnoty. Tuto odpověď vnímáme jako důkaz toho, že kniha je pro Markétu opravdu součástí života.

Rozhovor s paní Markétou byl přirozený, chovala se přátelsky, snažila se vzpomínat a odpovídat detailně. Často se zapomněla a vyprávěla i nad rámec otázek. Evidentně jí bylo téma knih blízké. To jsme uvítali, jelikož jsme si mohli s paní Markétou vytvořit kladný a kamarádský vztah a byla pak ochotna se s námi sejít i na svobodě. Z jejích odpovědí byl cítit opravdový zájem o literaturu, několikrát se zmínila o významu knih pro člověka. Náš rozhovor mimo prostory věznice přerostl spíše v kamarádské povídání a vzájemné doporučování knih. My jsme paní Markétě nabídli knihu od Markuse Zusaka – *Zlodějka knih* a hned druhý den nám napsala zprávu, kdy bychom se tedy mohli sejít a knihy si vyměnit s tím, že další týden jede na sedmidenní pobyt s lidmi s roztroušenou sklerózou a ráda by si ve volných chvílích četla.

2.2.2.6 Paní Jana

Další dobrovolnicí, která nám poskytla rozhovor, je paní Jana, které je 24 let a nejvyšší dosažené vzdělání má základní. Chodila i na střední školu, rok na švadlenu, rok na prodavačku. Ve věznici si odpykává trest za krádeže. Na své dětství vzpomíná jako na šťastné. Vychovávala ji matka, otec se o ni staral pouze výjimečně.

Podle jejích slov jí rodiče v dětství četli, konkrétně matka. Vzpomíná si na *Děti z Bullerbynu* a na pohádky od Drdy. Nejraději prý měla pohádku *O Hloupém Honzovi*. Říká, že často chtěla předčítat pohádky, které se jí ani tolik nelíbily, ale byly dlouhé. Fakt, že si paní Jana bez váhání vybavila jména knih, které jí matka jako malé četla, nás přesvědčuje o tom, že to byl pro paní Janu příjemný a silný zážitek.

I přesto, že její rodiče nebyli vzdělaní, vídala je s knihou v ruce. Maminka prý četla indiánky a červenou knihovnu, s otcem se o četbě nikdy nebavila, teprve před měsícem došli k tomuto tématu (matka s otcem se rozvedli a Jana tátu vídala jen sporadicky). Doma měli obrovskou knihovnu, kde bylo hodně knih, především lékařských, jelikož prarodiče byli doktoři. Opět můžeme konstatovat, že spontánnost a detailnost výpovědi paní Jany o četbě jejích rodičů a domácí knihovně značí, že ke knihám měla vztah již v dětství.

Do mateřské školy paní Jana nechodila, byla prý často nemocná. Číst se naučila trošičku ještě před nástupem do první třídy. Matka Janě nepomáhala učit se číst, od toho tu byla škola. Na druhou stranu se jí prý věnovala v otázce tzv. logopedického čtení, tzn., četla s ní logopedické texty, jelikož paní Jana pravidelně navštěvovala odborníka na poruchy řeči. Číst se tedy systematicky učila pouze ve škole. Dokonce si vzpoměla na jméno jedné z prvních knih, kterou přečetla – *Dášenu* od Karla Čapka.

Do knihovny paní Janu dle jejích slov poprvé zavedla paní učitelka na základní škole. Chodila tam pak prý často.

Na otázku, komu vděčí za svůj kladný vztah ke čtení, odpovídá, že ke čtení ji z rodiny nejvíce inspirovala sestra. Byla o pět let starší a „tahala“ domů knihy, které si paní Jana půjčovala. Tady můžeme vidět, že na paní Janu působilo ve směru pozitivního vztahu ke knihám podle její výpovědi několik lidí, každý v jiném směru – matka, sestra, paní učitelka na základní škole.

V období základní školy četla paní Jana dívčí romány, především Lenku Lanczovou a Stanislava Rudolfa. Četla také *Márinku*, *Káju Mařika* a postupně se

pročetla ke sci-fi a nyní nově objevuje historické romány. Právě přečetla *Královnou Margot* od Alexandra Dumase a v současnosti čte rodinnou ságu od Virginie Andrewsov. Opět můžeme konstatovat, stejně jako u paní Markéty, že dochází k postupnému čtenářskému vývoji od lehčích mladistvých žánrů směrem k žánrům komplexnějším a náročnějším.

Ve vězení se paní Jana zapsala do tamní knihovny, čte hodně a říká, že kdyby jí nezavřeli, neobjevila by spoustu zajímavých knih, jelikož by jí nikdy nenapadlo je na svobodě otevřít. Jako příklad uvádí právě historické romány od Alexandra Dumase.

Na otázku, zda si myslí, že má vytvořené celoživotní čtenářské návyky, odpovídá, že určitě, že i v období, kdy brala drogy, četla. I když přiznává, že o dost méně. Svůj čas trávila spíše tím, že sháněla peníze na drogy, ale i přesto si vzala knihu třeba do vlaku, když jela na chalupu nebo k zubaři.

Jelikož se odsouzená zdála přemýšlivá, přímá a vyprávěla o knihách s nadšením, snažili jsme se zjistit, co ji svedlo na šikmou plochu. Odpověděla bez zaváhání: „*Víte paní, to byly drogy... Já bych nikdy nedokázala okrást člověka. Kradla jsem v obchodech, kdy jsem přímo toho člověka neviděla, nepřišla s ním do styku. Nikdy bych se nikomu nehrabala v kabelce... Sama vím, jak nepříjemné je, když mi ukradnou peněženku s doklady a nikdy bych to neudělala. Někteří moji známí okrádali lidi a nelíbilo se mi to.*“¹⁰⁴

Rozhovor se s paní Janou dělal velice příjemně. Stačilo vždy natáknout otázku, která nás zajímala a ona se ochotně rozpovídala. Její výpovědi byly pohotové, rychlé a zdály se upřímné. Hodně se usmívala a bylo vidět, že se o knihy opravdu zajímá. Se zaujetím se vždy u nějaké zastavila a převyprávěla třeba celý děj. Jmenovala autory jednoho za druhým a jejich díla. Mezi řečí se zmínila například o knihách: *Remarque – Tři kamarádi*, James Clavell – *Král krysa*, John Wyndham – *Den Trifidů*, Robert Merle – *Malevil*. Za poslední rok prý přečetla tak dvacet knih a nejvíce ji zaujala Virginia Andrews – *Květy z půdy*. Jejími nejoblíbenějšími autory jsou Stephen King a Dan Brown. Co se žánrů týče, nejraději má sci-fi, skutečné příběhy a historické romány. V momentě, kdy vyprávěla o knize, kterou právě čte, z ní byl cítit velký entusiasmus a zaujetí, skoro jako kdybychom ji od čtení vyrušili a zdržovali. Na otázku, jaký má vztah ke knihám, vybrala odpověď E, tedy četba je pro mě relaxace.

¹⁰⁴ Celkově lze konstatovat, že mnohé trestné činy páchané ženami spadají do tzv. kriminality bez obětí, oběť je v podstatě anonymní

2.2.2.7 Paní Nikola

Další žena, která nám poskytla rozhovor, je paní Nikola, která si ve věznici odpykává trest za krádež. Je jí 32 let a nejvyšší dosažené vzdělání má základní, nedostudovala Obchodní akademii. Na otázku, zda měla šťastné dětství, odpovídá, že neví. Vychovávala ji matka s otcem, ale často pobývala na ozdravných pobytech, jelikož byla hodně nemocné dítě.

Říká, že jí matka v dětství občas četla, konkrétně si vzpoměla na pohádku Bobeš. Popravdě řečeno jsme nenašli pohádku, která by se jmenovala Bobeš, tudíž mohla mít odsouzená na mysli s největší pravděpodobností buďto knihu *Malý Bobeš*, což není pohádka, nýbrž román pro mládež se sociální tematikou od Josefa Věromíra Plevy, nebo knížku *Kocour Mikeš* od Josefa Lady, kde vystupoval kozel Bobeš. Na žádnou jinou knihu či pohádku, kterou by jí matka četla, si nevzpomíná. Celkově její pohled na dětství působí spíše zmateně, evidentně jí nejsou otázky týkající se tohoto období příjemné. Neustále opakovala, že četla Bobeše.

Na dotaz, zda někdy viděla rodiče, jak čtou knihu, odsouzená odpovídá, že matku nikdy neviděla, knihu v ruce jí viděla držet pouze, když četla jí. Otec prý četl hodně, ale nikdy ne jí. Doma měli dle slov odsouzené velkou knihovnu, ale knihy pro děti v ní nebyly.

Co se týká samotné schopnosti číst, uvádí paní Nikola, že číst se naučila ve škole. Matka jí se čtením prý nepomáhala, doma paní Nikola knihy nečetla. Ve škole si vzpomíná, že četli knížku *Děti z Bullerbynu*. Sama začala číst tak v sedmé třídě. Četla prý to, co doma našla, ale nevzpomíná si na jména knih ani autorů. Pouze uvádí, že již na základní škole ji zajímaly otázky týkající se žen, mužů a partnerských vztahů, k čemuž jí prý inspiroval především časopis "Bravíčko" (pozn. autora: *Bravo, Bravo girl*). Četla tedy například knihu rad pro manžele. Později následovaly harlekýnky. Říká, že hodně začala číst na "učňáku", protože tam jim paní učitelka o knihách hezky vyprávěla, což paní Nikolu prý inspirovalo k vlastnímu čtení. Nebyli to tedy rodiče, kdo by paní Nikolu přivedl ke čtení.

Do knihovny se paní Nikola dle svých slov dostala poprvé okolo dvanáctého roku a vzala ji tam její sestra. Nechodila tam však pravidelně.

Co se týká čtení ve věznici, říká paní Nikola, že čte určitě více, než četla na svobodě. Za mřížemi je jí kniha prý každodenním společníkem. Teď konkrétně dočetla

Řízky od Bány Nesvatbové. Nejraději prý čte červenou knihovnu, detektivky a knihy z lékařského prostředí. Jako oblíbenou knihu uvedla *Muži jsou z Marsu a ženy z Venuše* od Johna Graye. John Gray je jejím oblíbeným autorem. Repertoár žánrů, které paní Nikola čte, se rozrůstá pomalu, dlouhodobě se paní Nikola zajímá především o téma vztahů mezi muži a ženami.

Paní Nikola působila během rozhovoru velice chladně a uzavřeně. Odpovídala pouze na otázky, které jsme jí položili, a nikdy nezavedla řeč jinam, ani se nerozpovídala. Její odpovědi byly více méně jednoslovné. Náš dojem je, že paní Nikola je intravertní nedůvěřivý člověk. Její vztah k literatuře se zdál více méně chladný, avšak to bylo pravděpodobně zapříčiněno právě intravertností odsouzené, jelikož určitý vztah paní Nikola ke knihám má. Říká, že svému dítěti by prý knihy určitě četla.

2.2.2.8 Paní Renáta

Čtvrtá žena, která nám poskytla rozhovor, je paní Renáta. Do VTOS se dostala za krádeže, je jí 38 let a nejvyšší dosažené vzdělání má základní. Své dětství hodnotí jako šťastné. Naším cílem je zjistit, proč tato žena vztah k literatuře a knihám v podstatě nemá, co v jejím životě chybělo/chybí či bylo/je jinak než u předchozích tří žen.

Paní Renáta je dle slov paní vychovatelky „*taková typická zástupkyně průměrné kriminálnice*“. Též se zmiňuje o faktu, že jde o ne-bílou odsouzenou, kterých je ve věznici většina a jejich vztah k literatuře a knihám, stejně jako k jiným hodnotám, je vesměs podobný. *Lidé ve vězení nejsou reprezentativním vzorkem té které populace, dostávají se sem častěji lidé mladší, ne-bílí, nevzdělaní a obecně situovaní spíše na dolních příčkách socioekonomického žebříčku.*¹⁰⁵ Rozhodli jsme se nechápat poznámku o romském původu paní Renáty rasisticky, nýbrž ji využijeme a podíváme se mimo jiné na to, jak se v romské kultuře a tradici přistupuje k hodnotě knih¹⁰⁶.

Na základě našeho pozorování odsouzených žen a odhadu vychovatelů lze konstatovat, že ve věznici ve Světlé nad Sázavou patří k Romské menšině tak 60-70% žen¹⁰⁷ (většina se k této národnosti však apriory nehlásí¹⁰⁸). To, že mají Romové, a tedy většina žen pobývajících za mřížemi, spíše chladný vztah ke knihám, či spíše vůbec žádný, vyplývá především z jinak obsazených příček životního hodnotového žebříčku. Romský žebříček hodnot je odlišný, vzdělání není na prvních místech. Vysvětlení je dle Ivany Rosové, ředitelky pražské ZŠ v Grafické ulici s 80 procenty Romů, následující: *Romové žijí současností. Od toho se odvíjí vše, od frekvence kapesného přes pohled na*

¹⁰⁵ ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ. 2007, s. 120

¹⁰⁶ Uvědomujeme si, že takovéto zobecňování je problematické a může být zavádějící. Avšak považujeme za důležité se o vztahu Romů k literatuře v obecné rovině zmínit. Z našeho pohledu je každý národ stejně hodnotný a zájmat se o jeho jedinečnost a odlišnost od národů jiných může být přínosem.

¹⁰⁷ „*Etnické minority obecně mají často ve společnosti méně výhodné postavení, které s sebou nese řadu kriminogenních faktorů. Kriminalita minorit je též uměle zvyšována (větší dohled policie i občanů, častěji páchají méně promyšlenou a snáze odhalitelnou trestnou činnost atp.)*“ – PAPE, Iveta. 2007, s. 13

¹⁰⁸ Dle statistik Českého statistického úřadu se v České republice hlásí k romské národnosti 5 135 lidí, což představuje asi 0,05% obyvatel ČR. Avšak podle reálných odhadů zde žije 250 až 300 tisíc Romů, což je asi 2,6% obyvatel České republiky.

To vysvětluje Iveta Pape takto: „*Hledání identity osobní i národní je pro Romy obtížné. Velice kritickým obdobím je období puberty, ale problémy s identitou se mohou s člověkem táhnout po celý jeho život... Romové osobní identitu prožívají jako romství (romipen) a národní jako Češi. Proto hodně Romů, kteří mají snahu obstát v majoritní společnosti a přitom si chtějí zachovat co nejvíce z tradičního romského života, se musí naučit vést současně několik životů: v rodině svých rodičů a příbuzných, ve své vlastní - pokud žijí ve smíšeném manželství, na pracovišti.*“

Mrkvánková Maléřová se domnívá, že jedním z důvodů, proč se příslušníci romského etnika nehlásí k romské národnosti je neznalost romské historie a významných romských osobností a tak jsou Romové i majorita seznamování zejména s negativními vlastnostmi Romů. *Není tedy lákavé se k romské etnicitě veřejně hlásit, pokud veřejný obraz Romů je převážně negativní.*

vzdělání jako investici do budoucna.¹⁰⁹ Z toho vyplývá i jejich vztah či spíše “nevztah“ k literatuře a knihám To dokládá i náš výzkum, konkrétně tvrzení paní Renáty, že u nich doma se s knihou nežilo a také tvrzení Markéty, která říká, že když se zkoušela s "Cikány" bavit o tom, co čte, koukali na ni divně, jelikož čtení nepatří do jejich života.

Když jsme se paní Renáty zeptali, zda viděla někdy své rodiče číst knihu, odpověděla: *Jo, jo, viděla, táta luštil křížovky, ale mámu jsem nikdy číst neviděla.* Je třeba položit si tedy otázku, co vlastně paní Renáta pod pojmem čtení vůbec chápe. Zeptala jsem se jí, zda četla, když byla na svobodě. Na to paní Renáta odpověděla, že ano, že četla hodně. Avšak když jsem jí obratem položila otázku, jaké knihy četla, odpověděla, že žádné, že doma na to neměla čas. Dozvěděli jsme se tak, že pro paní Renátu a velkou část romské menšiny slovo číst znamená mít samotnou dovednost číst, která ale už nevede k dalšímu čtení. Číst tedy znamená nikoli číst knihu, ale přečíst si jednorázově něco krátkého. Tedy například přečíst si v křížovce nápovědu, jaké slovo je třeba doplnit. V průběhu rozhovoru si pak paní Renáta vzpoměla na jednu knihu, kterou prý přečetla na základní škole – *My děti ze stanice Zoo*.

Na otázku, zda rodiče paní Renátě v dětství četli, odpověděla, že jim jako dětem občas vyprávěli pohádky. V romské kultuře a tradici hraje obecně vyprávění velkou roli. Pohádkové příběhy se nečtou, nýbrž vyprávějí. Roli vypravěčky v romských rodinách hrají většinou babičky.¹¹⁰ Tradiční romská kultura a její hodnoty a tradice se však v moderní společnosti rozpadají. Na vině je mnoho faktorů. Jedním z hlavních je snaha asimilovat Romy a vnútit jim majoritní tradice na úkor tradic, které jsou vlastní jejich kořenům. To zapříčiňuje fakt, že vyprávění příběhů ztrácí v romských rodinách své silné postavení, ale čtení si prozatím to své nijak výrazně nezískává.

Další otázka na paní Renátu se týkala jejich dětí. Ptali jsme se na to, zda někdy četla svým dětem. Odpověděla, že těm, kteří jsou dnes již dospělí, nikoli, ale svému malému synovi ano. Četla mu prý pohádky a knihu, z níž je četla, si údajně tak oblíbil, že si ji nyní, když je máma ve vězení, pročítá sám. Nakolik se toto tvrzení zakládá na pravdě a nakolik je výplodem představ a touhy být dobrou matkou, lze těžko říci, jelikož paní Renáta předtím řekla, že u nich doma nikdo nečte a ani doma žádné knihy

---

¹⁰⁹ http://zpravy.idnes.cz/poznejte-zivot-romskych-deti-nabada-prirucka-ucitele-pdt-domaci.aspx?c=A070801_141616_domaci_anv

¹¹⁰ *V rámci tradiční romské rodiny – famel'ija se tradují specifické žánry orální tvorby – například hádanky, přísloví, vyprávění o mulech – mrtvých (hororky) a vyprávění o předcích. ... Předávání romípen je ohroženo hlavně rozpadem široké romské rodiny a neexistencí jiné platformy ve společnosti, která by ji v tomto nahradila. – Zdroj: Tradiční romská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu, 2002, s.3*

nemají. Každopádně říká, že svým dospělým dětem nikdy žádnou knihu nečetla, a že ani ony samy v dospělosti nečtou. Jediný, kdo prý doma čte, je ona (pozn. jak jsme si již ukázali výše, nejde o čtení knih, ale spíše o schopnost něco přečíst).

I přesto, že paní Renáta nemá ke knihám a jejich čtení takový vztah jako tři předešlé ženy, ve věznicí občas čte. Jde o literaturu veskrze emocionální, někdy považovanou za brakovou – harlekýnky. Jejimi oblíbenými autorkami jsou Danielle Steel a Jackie Collins. Paní Renáta čte prý z nudy, nikoli vyloženě proto, že by ji knihy přitahovaly. O tom svědčí i fakt, že čtenářský vývoj u paní Renáty nelze pozorovat. Červená knihovna je její oblíbený žánr a zároveň jediný, který čte.¹¹¹

Na otázku, z jakého důvodu si paní Renáta myslí, že se do věznice dostala, odpovídá, že rozhodně kvůli drogám. Že kdyby je nebrala, nikdy by se do "kriminálu" nedostala. Drogy začala brát ve dvaceti pěti letech, prý z "frajeřiny": „*Chlubila jsme se tím a vůbec nevěděla, co se může stát.*“. Jelikož se ale předtím zmínila, že na základní škole přečetla *My děti ze stanice Zoo*, položili jsme jí otázku, jakto, že nevěděla, co ji čeká, když o drogové závislosti četla. Její odpověď, že všechny takové věci zapomíná a navíc nemohla vědět, že z drog mohou být abstáky, je pochybná, jelikož stavům nazývaným abstáky, jsou v knize věnovány značné pasáže.

Když paní Renáta opustila místnost, kde se rozhovor odehrával, poznamenala paní vychovatelka, že takto je to s většinou odsouzených: *Člověk se od nich téměř nic nedozví, jsou zvyklé lhát, vymýšlet si a vymlouvat se.* Často jsou prý schopny říci, že milují své děti nade vše, přitom braly drogy, děti daly do DD, vůbec se o ně nezajímaly, a přesto všechno jsou přesvědčeny, že jsou skvělé matky. Její tvrzení se shoduje i s naším pocitem, který jsme měli jednak při rozhovoru s paní Renátou, která se neustále vymlouvala na vnější okolnosti, které jakoby stojí mimo ni¹¹² – drogy, zapomínání – a sobě nepřipisovala žádnou vinu či pochybení, jednak při četbě vězeňského časopisu, kde ženy často svým dětem vyjadřují velkou lásku a přitom je opustily (Příloha č. 16).

---

¹¹¹ Zde bychom se rádi zmínili o literární tvorbě Romek, kterou jsme mohli posoudit díky básním a textům ve vězeňském časopise. Romské ženy, které přispívají do vězeňského časopisu, nepíší dlouhé propracované příběhy. Studium jmen v časopise zjistíme, že píší krátké emocionální básničky o lásce a smutku po dětech. Emocionalita v jejich tvorbě hraje vždy hlavní roli.

¹¹² Například na otázku, jak v dětství trávila volný čas, odpovídá, že chodila do kina a do tanečních (taneční zaměřuje s aerobikem, který je učila paní učitelka ve škole), a že jí také bavil tenis, ale chodila se pouze dívat, protože je dle jejích slov na sport příliš tlustá. Opět tedy hledá pouze záminku, proč to nešlo - dle pozorování můžeme konstatovat, že její váha je zcela v pořádku.

2.2.2.9 Výsledky rozhovorů

Při hledání odpovědi na otázku, jaký vztah mají odsouzené ženy k literatuře a knihám jsme sestavili tabulku, kde jsme uvedli nejdůležitější okamžiky, v nichž se utvářel či neutvářel vztah odsouzených žen k literatuře a čtení.

	Paní Markéta	Paní Jana	Paní Nikola	Paní Renáta
Jaké měly dětství?	Nešťastné	Šťastné	Neví	Šťastné
Četli jim rodiče v dětství?	Ne	Ano, matka	Ano, občas matka	Ne
Viděly své rodiče si číst?	Ne	Ano	Ano, otce	Ne ¹¹³
Kdo je učil číst?	Učitelka	Učitelka	Učitelka	Učitelka
Četly ve volném čase ve školních letech – ZŠ?	Ne	Ano	Ojediněle	Ne
Měly doma knihovnu?	Ne	Ano, velkou	Ano, velkou	Ne
Chodily do veřejné knihovny?	Ano	Ano	Ano	Ne
Kdo je do veřejné knihovny poprvé vzal?	Vychovatelka v DD	Učitelka	Sestra	Nebyla tam
Chodí ve VTOS do knihovny?	Ano	Ano	Ano	Ano
Jaký mají dnes vztah ke knihám?	Ráda čte	Ráda čte	Čte	Čte pouze ve VTOS
Kdo je k četbě přivedl?	Vychovatelka v DD	Sestra	Učitelka na SOU	Nuda ve věznici
Proč se dostaly do vězení? (subjektivně)?	Drogy	Drogy	Drogy	Drogy

Díky získaným informacím jsme formulovali dvě důležité otázky, na které si odpovíme:

- Co odlišuje paní Renátu od ostatních třech odsouzených, které rády tráví čas čtením knih? Co v životě paní Markéty, Jany a Nikoly přispělo k jejich pozitivnímu vztahu ke knihám a co u paní Renáty chybělo?
- Co mají všechny čtyři odsouzené ženy ve vztahu ke knihám společného?

¹¹³ Paní Renáta odpověděla, že matku číst neviděla, otec prý četl. O problematice významu slova číst pro paní Renátu hovoříme výše – zjednodušeně lze říci, že paní Renáta ztotožňuje slova číst a přečíst.

Co odlišuje paní Renátu od ostatních třech odsouzených, které rády tráví čas čtením knih? Co v životě paní Markéty, Jany a Nikoly přispělo k jejich pozitivnímu vztahu ke knihám a co u paní Renáty chybělo?

- 📌 Jako nejpodstatnější se v otázce chladného vztahu paní Renáty ke knihám jeví fakt, že v mládí v prostředích, kde se pohybovala, nebyla ke čtení motivována. Ke čtení ji nevedli ani rodiče, ani učitelky ve škole, ani kamarádi, ani sourozenci. Doma knihy neměli. Její vztah ke knihám vychází z velké části z jejích kořenů, jelikož v romských komunitách nehraje ani kniha, ani vzdělání hlavní roli. To je zapříčiněno především orientací této menšiny na přítomnost, na současný život a nikoli na budoucnost. Naopak ostatní tři ženy byly ke čtení určitým způsobem vedeny. Paní Markétě sice rodiče nikdy nečetli, ani je s knihou v ruce neviděla, k četbě ji však přivedla paní vychovatelka v DD. Paní Janě četla matka, když byla malá, později ji k četbě přivedla sestra, která hodně četla. Paní Nikole prý četla občas matka, avšak inspirací k vlastnímu čtení jí byla až paní učitelka na SOU.
- 📌 Pro paní Renátu znamená sloveso číst něco jiného než pro další tři odsouzené. Všechny čtyři dotazované jsme se zeptali, zda čtou často. Paní Markéta, Jana i Nikola odpověděly, že ano a následně jmenovaly knihy, které přečetly či aktuálně čtou. Paní Renáta též odpověděla ano, ale při kladení dalších otázek jsme zjistili, že dotaz, zda často čte, chápe jinak než my i než ostatní respondentky. Přeložila si náš dotaz jako: umíte číst? Čtení pro ni znamená být schopen něco přečíst. Čtení je z jejího úhlu pohledu dovednost, která už ale nutně nevede ke čtení knížek ve volném čase.
- 📌 Paní Renátu od ostatních odsouzených též odlišuje spektrum knih, které čte. Markéta má ráda skutečné příběhy, detektivky a romány s tematikou druhé světové války. Paní Jana si oblíbila dívčí romány a postupně se pročetla ke sci-fi a historickým románům. Paní Nikola dlouhodobě preferuje knihy zaměřené na vztahy mužů a žen, ale čte i knihy z lékařského prostředí a detektivky. Všechny tři tedy procházejí určitým čtenářským vývojem. Naopak paní Renáta čte pouze harlekýnky, jiné žánry ji nezajímají, o čtenářském vývoji proto nelze mluvit.
- 📌 U dotazovaných žen jsme zaznamenali také rozdílnou motivaci k četbě. Paní Markétu, Janu i Nikolu ke čtení vesměs vede touha vstoupit do imaginárního

světa knih. Ponoření se do literárního příběhu pro ně představuje příjemné odreagování. Paní Renáta čte naopak pouze z nudy, což dokazuje skutečnost, že čte pouze za mřížemi. Na svobodě by jí, na rozdíl od ostatních respondentek, nenapadlo strávit volný čas ve fiktivním prostoru knižního příběhu.

- ✎ Dalším bodem, který paní Renátu od ostatních respondentek odlišuje, je návštěva veřejné knihovny. Všechny odsouzené kromě paní Renáty navštívily veřejnou knihovnu ještě před nástupem do VTOS. Na rozdíl od nich paní Renáta v knihovně nikdy nebyla, poprvé se do prostředí plného knih dostala až při pobytu ve VTOS.

Co mají odsouzené ženy ve vztahu ke knihám společného

- ✎ Rádi bychom vyzvedli fakt, že ani jedné z odsouzených, s nimiž jsme dělali rozhovor, nepomáhali rodiče naučit se číst. To, že se dítě musí učit číst samo, nebo se čtení věnuje pouze ve škole, považujeme za velký problém. Naučit se číst vyžaduje obrovské úsilí, je k tomu zapotřebí mnoho týdnů, ba dokonce měsíců. Proto by rodina měla být dítěti přítelem, který mu podá pomocnou ruku. Pokud tak neučiní, lze se domnívat, že rodinné zázemí jedince není ideální. Nechat dítě, aby se samo naučilo číst, popřípadě se spokojit s tím, že jej to naučí učitel, je nezodpovědné. Minimálně proto, že pro dítě je přechod na školu obrovská změna, která s sebou přináší nové povinnosti a je třeba toto období dítěti ulehčit. Naučit se číst je pro prvňáčka úkolem číslo jedna. Pokud tento úkol musí zvládnout sám, je to pro něj velice stresující a rodič riskuje, že si dítě ke škole vytvoří negativní vztah.¹¹⁴
- ✎ Rodiče odsouzeným nejen nepomohli naučit se číst, ale ani je ke čtení nevedli. Vůbec se svým potomkům v tomto směru nevěnovali. To, že odsouzené dnes knihy čtou, není podmíněno výchovou v rodině, nýbrž jinými institucemi. Pro paní Markétu to byl VÚ, pro paní Nikolu učitelka na SOU, pro paní Renátu věznice. Pouze jedna odsouzená, paní Jana, četla knihy v dětském věku a ke čtení ji inspirovala starší sestra.

---

¹¹⁴ Samozřejmě je na rodiči, aby odhadl správnou míru čtení s dítětem. Některé dítě čte rádo, pak s ním rodič může číst denně. Jiné čtení odmítá, a pak je třeba ho do čtení nenutit denně a snažit se mu jej zprostředkovat nějakou zajímavou formou, aby si samo ani neuvědomovalo, že se vlastně učí. Tato problematika by vystačila na několik samostatných prací, proto se jí nebudeme na tomto místě více věnovat.

- ✎ Jak jsme již výše zmínili, všechny odsouzené, kromě paní Renáty, byly ve veřejné knihovně ještě před nástupem do VTOS, avšak opět lze konstatovat, že ani jednu z odsouzených do knihovny nezavedli rodiče. Paní Markétu do knihovny přivedla paní vychovatelka z DD a Markéta pak knihovnu navštěvovala často. Paní Janu do knihovny poprvé zavedla paní učitelka na základní škole a knihovnu navštěvovala pravidelně. Paní Nikola v knihovně sice byla, vzala ji tam sestra, avšak tamní prostředí ji nezaujalo natolik, aby jej navštěvovala opětovně.

Rodinné zázemí odsouzených žen

Dle rozhovorů, dostupných kazuistik a posouzení i pohledu vychovatelek jediný, kdo žil ve funkční rodině, byla paní Renáta. Její výchova byla však postavena na jiných principech a hodnotách než výchova majoritní společnosti, což způsobilo mimo jiné absenci vztahu ke knihám, čtení a literatuře. S výjimkou paní Renáty lze říci, že odsouzené ženy byly svým zázemím ovlivněny spíše negativně, nebyly součástí té klasické milující rodiny, kde je dítě na prvních místech hodnotového žebříčku.

Drogy a trestná činnost

V průběhu rozhovorů jsme u všech čtyř žen narazili na téma drogy. Hledáme-li nějakou červenou nitku, která se line životem všech čtyř odsouzených žen, a která jim pravděpodobně za zdi věznice dopomohla, tak lze u všech najít právě užívání nelegálních látek. Všechny svorně tvrdí, že kdyby drogy nebraly, za zdi věznice by se určitě nikdy nedostaly. Není v našich silách a ani naším cílem potvrdit či vyvrátit tento subjektivní pocit odsouzených. Pro nás je důležité, že to takto vnímají a prožívají.

V každém případě je pravda, že zneužívání nelegálních návykových látek člověka automaticky vyřadí z majoritní lidské společnosti do společnosti minoritní, pohybující se za hranicemi zákona, jelikož nelegální látky si nelze opatřit jinak než nelegální cestou. Hodnoty jedince se pod vlivem těchto látek rychle mění dílem kvůli jejich finanční náročnosti, dílem kvůli proměně osobnosti člověka. Uživatel postupně ztrácí schopnost sám se o sebe postarat a parazituje na společnosti. Nejčastěji různými krádežemi. Zdrojem finančních příjmů se tedy stává převážně trestná činnost. Jak říká Šustrová: *V podstatě je velmi nepravděpodobné, aby dlouhodobější uživatel drog*

*nepřišel do kontaktu s nějakým typem trestné činnosti.*¹¹⁵ Šustrová také uvádí, že počet pachatelů, kteří páchají trestnou činnost v souvislosti s užíváním drog (buďto jsou pod jejich vlivem nebo páchají tzv. drogovou kriminalitu, která souvisí s výrobou, držením či distribucí drog), v posledních letech výrazně narůstá. *Miovský, Spirig a Havlíčková ve své publikaci Vězeňství a nelegální drogy uvádějí, že pokud vedle užívání nelegálních drog budeme brát v úvahu také problematické užívání dalších drog, jako jsou medikamenty či alkohol, tak se dotýkáme již nadpoloviční většiny vězňů. Častou záležitostí je kombinované užívání několika drog současně.*¹¹⁶ Dalším znepokojujícím faktem je, že dle výzkumu Slukové má 90% vězenkyň mladších 26 let v životní historii drogovou anamnézu, kde převažuje pervitin, u odsouzených Romek heroin.¹¹⁷ U našich respondentek mladších 26 let šlo dokonce o 100%. Zneužívání drog se v současnosti stává jedním z nejzávažnějších problémů vězeňství.

---

¹¹⁵ ŠUSTROVÁ, Petra, 2012, s. 54

¹¹⁶ CHLÁDOVÁ, Ivana. 2007, s. 25

¹¹⁷ SLUKOVÁ, Květuše. 2012, s. 89

2.2.3 Výsledky výzkumu

V rámci výzkumného šetření jsme se zabývali vztahem odsouzených žen ke knihám. Ptali jsme se především na jejich čtenářské návyky a aktivity. Zaměřili jsme se též na oblast literatury a odpověděli na otázku, jaké žánry jsou mezi odsouzenými ženami populární. Dále jsme se pokusili odhalit jména oblíbených autorů odsouzených žen, a také nás zajímaly jejich znalosti proslulých autorů a děl. Současně jsme zkoumali kvalitu rodinného a sociálního zázemí odsouzených žen v dětství, abychom se pokusili rozkrýt příčiny jejich vztahu či nevztahu ke knihám. Pozornost jsme okrajově věnovali též zneužívání nelegálních látek, které se pro současné vězeňství stávají jedním z největších problémů.

V průběhu výzkumu jsme používali kombinaci několika metod: studium odborné literatury, studium spisové dokumentace odsouzených žen, rozhovory se zaměstnanci věznice, dotazníky pro odsouzené ženy a rozhovory s nimi.

Vztah odsouzených žen ke knihám a čtení

Náš výzkum ukázal, že pojem čtení není všemi odsouzenými chápán stejně. Pro některé číst znamená umět číst, tudíž je to pouze dovednost něco přečíst, která v sobě už nezahrnuje čtení knih. Jiné si pod pojmem čtení vybaví fantazijní svět knih. Číst pro ně neznamená mít dovednost číst, jelikož tu automaticky předpokládají jako součást vzdělání každého jedince.

Z rozhovorů se zaměstnanci věznice a s odsouzenými ženami vyplývá, že čtení nepatří mezi oblíbené činnosti u většiny odsouzených. Mohli bychom tedy odsouzené ženy rozdělit na dvě nepoměrné skupiny: ty, které knihy čtou rády a berou je jako určitou hodnotu – ženy mající ke knihám kladný vztah, a ty, které knihy v podstatě nečtou – ženy bez výrazného vztahu ke knihám.

- **Ženy bez výrazného vztahu ke knihám** představují ve věznici velkou většinu. Do této skupiny patří ženy, které před nástupem do VTOS nebyly zvyklé trávit svůj čas v imaginárním světě knih. Ve věznici některé z nich začaly číst, avšak nejčastěji jde o čtení motivované nudou. Někdy je ke čtení stimuluje též snaha překonat pocity smutku a beznaděje pramenící z opuštění a osamělosti. Žánry, které tyto ženy čtou, se příliš nerůzní, nejčastěji se jedná o harlekýnky a detektivky, proto u nich nelze pozorovat žánrový čtenářský vývoj.

Důvodem jejich chladného vztahu k literatuře a čtení je nejčastěji fakt, že nebyly ke čtení vedeny ani doma, ani ve škole. Rodinné ani sociální zázemí v nich nebudovalo vztah ke knihám a literatuře. Jejich studium trvalo v naprosté většině pouze povinných devět let, a tudíž při něm četba nebyla základním pramenem poznání (tak je tomu obvykle až na střední a především vysoké škole).

- **Ženy mající ke knihám kladný vztah** jsou ve věznicí výjimkami. Patří sem odsouzené, které čtou rády, protože pro ně kniha představuje příjemnou relaxaci a četly tedy i před nástupem do VTOS. Co se oblíbených žánrů týká, dochází k postupnému čtenářskému vývoji od lehčích mladistvých žánrů (pohádky, dívčí romány, dobrodružné romány, skutečné příběhy...) směrem k žánrům komplexnějším a náročnějším (historické romány, válečné romány...).

Jak jsme si ukázali, ani u těchto žen neprobíhala výchova ke čtenářství vždy ideálním způsobem. To, že dnes chápou knihu jako hodnotu, není často díky podpoře jejich rodinného zázemí, které je pro vybudování čtenářských návyků esenciální. Do hry vstoupily jiné instituce než rodina – škola, dětský domov, výchovný ústav, věznice.

Nedostatečné čtenářské aktivity a návyky jako prediktibilní faktor kriminálního chování

Manželé Glueckovy řekli, že o „*Příčinách kriminality se v obecné rovině nedá nic říci.*“ S tím souhlasíme, jelikož odsouzené ženy nejsou homogenní skupinou, tudíž jsou příčiny jejich konkrétního antisociálního chování a zločinnosti různorodé. Ztotožňujeme se s názorem, že příčiny kriminálního chování jsou výsledkem vnitřních a vnějších činitelů, tedy vzájemně se ovlivňujících sociálních, psychologických a biologických faktorů. Etiologie trestné činnosti je tudíž multifaktoriální. Mezi sociálně-psychologické faktory ovlivňující náchylnost k páchání trestné činnosti patří bezesporu mateřská a citová deprivace, inadequate výchova a nedostatečná socializace jedince. Můžeme tedy říci, že jednou z příčin kriminálního chování jsou odlišnosti v socializačním procesu odsouzených žen oproti většinové společnosti.

Již víme, že největší vliv na výchovu čtenáře má jeho orientační rodina. V souladu s výše uvedeným a se získanými poznatky si dovoluujeme konstatovat, že žádné odsouzené, s nimiž jsme dělali rozhovor, rodiče nevěnovali takovou péči a pozornost,

jaká by dítěti věnována být měla. Tudíž se tu vytvořil velký prostor, kde náchylnost ke kriminálnímu chování mohla vznikat. A jednou z oblastí, v níž se tento deficit projevuje, jsou čtenářské návyky odsouzených žen. Pokud vztah k literatuře a knize našly, nebylo to díky výchově v rodině. Do hry vstoupily jiné instituce než rodina – škola, dětský domov, výchovný ústav, věznice.

Na čtenářskou vzdělanost a čtenářské návyky jedince má tedy přímý vliv jeho rodinné a sociální zázemí. Ony (ne)získané čtenářské návyky a aktivity pak zpětně (ne)ovlivňují jeho myšlení a chování. Tudíž i to, zda páchá či nepáchá trestnou činnost. Položíme-li si pak otázku, zda může být nedostatečná čtenářská gramotnost a absence aktivních čtenářských návyků prediktibilním faktorem kriminálního chování, pak naše odpověď zní ano. Avšak jde spíše o nepřímý vliv skrze zázemí jedince. Čtení a vztah ke knihám je tedy nepřímým prediktibilním faktorem kriminálního chování.

Je třeba si v této souvislosti také uvědomit, že naprostá většina odsouzených žen, které mají děti, nemůže plnit svoji primární roli - roli matky. A jelikož jsme si ukázali, jak obrovský vliv má rodič na vztah dítěte k celému světu, tedy i ke slovesnému umění a knihám, je třeba tento problém efektivně řešit. Jedním z prvních kroků je založení specializovaného oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí, dalším pak možnost uložení alternativních trestů vedle klasického VTOS. Zajímavé řešení našli v USA a Kanadě, kde matky učí číst své děti "skrze mříže" – projekty *Reading from behind the walls* a *Aiding inmate mothers*.

Náš výzkum dále ukázal, že odsouzené ženy mají často jinak nastavené životní hodnoty a chápání skutečnosti, než majoritní společnost. Je to dáno především tím, že vyrůstaly v disharmonickém prostředí, kde byly narušeny vztahy i komunikace mezi členy rodiny. To se projevilo třeba v otázce *Měla jste šťastné dětství?*, na kterou 85% odsouzených odpovědělo *Ano*. Když jsme však dále pročetli dotazníky, zjistili jsme, že některé respondentky, které odpověděly, že prožily šťastné dětství, dále uvedly, že je rodiče bili, psychicky týrali zamykali doma, nedávali jim najíst, či se o ně vůbec nezajímali. Například v básni Markéty Č. nazvané *Dopis psaný do nebe*, s podtitulem *Pro mou mámu* (Příloha č. 14), autorka píše: *Své mámě bych poděkovat moc chtěla, že se mi vždy snažila dát vše, co měla... Pro mě vždy zůstaneš krásná - hodná Dáma - Jediná a nejlepší moje Máma...* Mluví tak o matce, která ji opustila v době, kdy byla

ještě malá, nevěnovala se jí, vídala ji pouze občas, celý život brala drogy a ve čtrnácti letech dala drogu i svému vlastnímu dítěti. Na následky drogové závislosti pak zemřela.

Dalším příkladem jsou odsouzené matky, které opustily své děti, nechaly je umístit do dětských domovů a jsou přesvědčeny o tom, že své děti milují, udělaly pro ně to nejlepší a jsou úžasné matky: ... *A právě proto s Tebou nemůžu být. Odpusť mi to... Najdou Ti jinou maminku. Já na Tebe ale nikdy nezapomenu. Přeji Ti krásný život a štěstí, které já Ti dát nemohla...* (Příloha č. 16). Odsouzené ženy mají velmi často tendenci svádět veškerou vinu na okolnosti, které stojí mimo ně, nejsou schopny za své činy převzít plnou zodpovědnost. To dokazuje i fakt, že celá polovina z námi dotazovaných žen nebyla schopna se od svých rodičů osamostatnit a žít svůj vlastní život. Často jsou tedy na někom či na něčem závislé: partner, rodiče, drogy...

2.2.4 Závěr

Cílem předložené diplomové práce bylo zjistit, jaký mají odsouzené ženy vztah ke knihám, čtení a literatuře. Zamysleli jsme se také nad tím, zda mohou být nedostatečné čtenářské aktivity a návyky prediktibilním faktorem kriminálního chování.

K napsání této diplomové práce nás inspirovalo hned několik podnětů: náš vřelý vztah k literatuře a knihám, studium oboru český jazyk a literatura, zkušenosti s předčítáním malým dětem a v neposlední řadě četná zjištění odborníků, že počet čtenářů v naší společnosti stále klesá. Z bohatých osobních zkušeností z imaginárního světa knih a z odborných publikací víme, jak velký vliv má kniha na naše vlastní myšlení, chování a jednání. To nás přivedlo na myšlenku, že lidé, kteří jsou schopni páchat trestné činy, nemohou mít se světem knih mnoho zkušeností. Říkali jsme si, že kdyby dostatečně četli, lépe by si uvědomovali možné důsledky svých činů. Nemáme teď na mysli zatčení a odsouzení, ale důsledky, které mají jejich trestné činy pro okolí – pro rodinu, přátele a pro ty, kteří jsou jejich činy zasaženi. Museli by být přeci schopni vidět skutečnost z více pohledů, než jen z toho svého. Toto byla počáteční úvaha, která nás přiměla vztah odsouzených žen ke knihám blíže prozkoumat.

Postupem času se ukazovalo, že jde o problematiku velmi komplexní, která je ovlivňována především rodinným prostředím pachatelky a také jejím prostředím sociálním a biologickými předpoklady. Pokusili jsme se tedy jednak získat obecný náhled na vztah odsouzených žen ke knihám a čtení pomocí dotazníku, jednak jsme se snažili díky rozhovorům s odsouzenými ženami proniknout do této problematiky hlouběji.

Vztah odsouzených žen ke knihám a čtení

Náš výzkum ukázal, že pojem čtení je různými odsouzenými chápán odlišně. Pro některé číst znamená mít vůbec dovednost něco přečíst, a tato dovednost už nutně nevede ke čtení knížek. Jiné si pod pojmem čtení vybaví vstup do fantazijního světa knih a příběhů, nikoli pouze dovednost číst, jelikož tu automaticky předpokládají jako součást vzdělání každého jedince.

Vztah velké většiny odsouzených žen ke světu literatury a knih je chladný. Značný vliv na to má disharmonické prostředí, v němž některé z nich vyrůstaly. Jako disharmonické jej chápe majoritní společnost, avšak ony samy často nikoli. Jejich

výchova je pro ně jistou normou a její úskalí a odlišnosti mnohy nejsou schopny vnímat a přemýšlet o nich. Některé odsouzené bez vztahu ke knihám vyrůstaly v prostředí rodiny fungující, kde ale knihy a vzdělání nebyly chápány jako přední hodnota. Máme na mysli například romské rodiny. Část těchto žen vězeňské prostředí inspiruje k četbě, avšak impulzem je povětšinou nuda, někdy též snaha zapomenout na pocity smutku a osamění. Nejčastěji čtou harlekýnky, popřípadě detektivky a nelze u nich pozorovat žánrový čtenářský vývoj. Velká většina z nich po opuštění bran věznice na existenci knih zapomene a dostanou se k nim opět pouze v případě opětovného VT. Důvodem jejich chladného vztahu k literatuře je nejčastěji fakt, že v orientační rodině ke čtení nebyly vedeny. Jejich rodiče neviděli knihu jako hodnotu, ani jako příjemný způsob trávení volného času. V některých případech se z nečtenáře stal čtenář vlivem školy, DD, VÚ, či věznice.

Za zdi věznice najdeme i odsouzené, které vztah ke knihám mají a čtou rády. Tyto ženy jsou ve vězení však výjimkou. Ke knihám si vytvořily kladný vztah, četly na svobodě a čtou i ve věznici. Avšak ani ony často nevyrostaly v harmonické a na dítě zaměřené rodině. Jejich láska ke knihám nebyla mnohdy pěstována jejich rodiči, nýbrž různými institucemi: školou, DD, VÚ, věznicí. Díky iniciativě těchto žen vychází vězeňský časopis, který odsouzeným umožňuje sdílet pocity, myšlenky a nápady s ostatními, jelikož do časopisu může přispívat kdokoli, a to i anonymně. Na druhou stranu čtenářům umožňuje uvědomit si, že nejsou jediní, kdo se cítí osamělý a smutný.

Znalosti v oblasti literatury

Co se týká znalostí v oblasti literatury, obeznámenost žen s touto doménou je následující: v otázce znalosti děl a proslulých autorů byla pro 85% odsouzených známá autorka *Babičky*. Tvůrce dalších knih, jako například *Osudy dobrého vojáka Švejka* či *Malý princ*, znalo vždy už méně než 27% odsouzených.

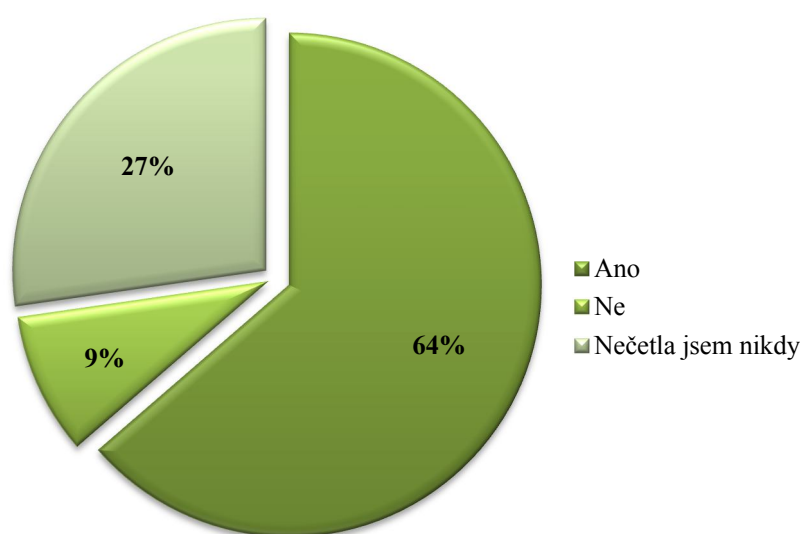
Pouze tři ženy ze třiceti tří dotazovaných věděly, který Čech získal Nobelovu cenu za literaturu. Jedna znala dokonce i přesný rok.

Jedenáct žen uvedlo, že má oblíbeného autora. Mezi jmenovanými se vyskytli Jackie Collins, Agatha Christie, Daniel Steel, Erich Maria Remarque i Karel Čapek. Některé sice napsaly, že oblíbeného autora mají, ale na náš dotaz, který to je, odpověděly *Nevím*.

Co se literárních žánrů týká, jsou u odsouzeých žen populární zejména harlekýnky, detektivky a historické romány.

V otázce frekvence četby uvedlo pět nejmladších odsouzených, že nikdy nepřečetly ani jednu knihu. Čtyři z nich pak uvedly, že ve věznici čtou více než na svobodě. Celkově odpovědělo dvacet jedna odsouzených, že čtou ve věznici více než na svobodě. Devět čte prý stále stejně a tři nečetly nikdy, tudíž ani ve věznici.

Graf č. 11: Čtete ve věznici více, než jste četla na svobodě?

Nedostatečné čtenářské aktivity a návyky jako prediktibilní faktor kriminálního chování

To, zda se z jedinečné oplodněné zárodečné buňky stane čtenář, je ovlivňováno řadou různých faktorů. Patří mezi ně především rodinné zázemí, dále vlivy školního prostředí, knihovny, přátel, vrstevníků, médií... a v neposlední řadě též biologické předpoklady jedince. Dítě může během svého života, dokonce ještě v prenatálním období, získávat či nezískávat čtenářské návyky, čímž v sobě buduje vztah ke knize a slovesnému umění. A tyto jeho čtenářské návyky a aktivity pak ovlivňují jeho myšlení, chování a jednání. Tudíž mají určitý vliv i na to, zda člověk páchá či nepáchá trestnou činnost. Proto můžeme říci, že nedostatečná čtenářská gramotnost a absence aktivních čtenářských návyků mohou být prediktibilním faktorem kriminálního chování.

Avšak toto ovlivňování je nepřímé: rodinné a sociální zázemí v jedinci pěstuje či nepěstuje lásku ke knihám a čtení, což potažmo ovlivňuje jeho sklony k páčání trestné

činnosti. Tudiž celkově záleží na kvalitě rodinného a sociálního zázemí a na jejich orientaci na dítě, jeho rozvoj a zájmy. Pokud je pro rodinu dítě jednou z priorit, pak už to samo přispívá k harmonickému rozvoji dítěte a jeho kladnému vztahu ke knihám. Pokud je dítě z rodiny zvyklé trávit svůj volný čas smysluplně, třeba právě s knihou v ruce a myšlenkami v imaginárním světě knižních příběhů, pak rodina zmenšuje prostor, v němž potenciálně vzniká kriminální chování. Pro sociální zázemí platí totéž.

Rodič, učitel a vůbec všichni, kteří na dítě působí, by měli pracovat na jeho kladném vztahu ke knihám a čtení. Každé dítě by mělo zažít, jak jej kniha může přenášet do jiných světů, jelikož jeho život tak může být nesrovnatelně bohatší a barevnější. Navíc je čtení důležité nejen pro zábavu, ale pro celý život, jelikož člověku pomáhá získávat nové a nové informace a můžeme pomocí něj předcházet náchylnosti ke kriminálnímu chování. Do hry postupem času samozřejmě vstupují další více či méně rizikové faktory, které člověka mohou na šikmou plochu delikventního chování směřovat: vrstevníci, přátelé, parta, nuda, legální a nelegální drogy... Avšak i tyto podněty jsou pro člověka méně ohrožující v případě, že má vštípeny určité morální hodnoty. A morální hodnoty lze dítěti předávat právě pomocí příběhů ze světa knih.

Vzhledem k závěrům našeho výzkumu jsme přesvědčeni, že ve věznicích ve Světlé nad Sázavou opravdu chybí čtenářský kroužek, který by byl přístupný pro všechny odsouzené. Knihy mají schopnost pomocí příběhů ukazovat kvalitní morální hodnoty, důsledky správného a špatného chování a jednání, rozšiřují znalosti a poskytují nekonečné množství informací. Proto se domníváme, že čtení by mělo být ve věznicích favorizováno. Dnes je však spíše potlačováno – ženám je doporučováno vyšívání, pletení, keramika a akvaristika a na čtení se důraz příliš neklade. Ovšem co se resocializace týče, zajisté má čtení minimálně srovnatelný, spíše ale větší vliv na osobnost člověka, než kroužky ručních prací aj.

3 Literatura

1. BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha: KUFR s.r.o., 2008 174 s., ISBN 978-807338-075-5.
2. ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7 (váz.).
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998. 252 s. ISBN 80-85858-70-3.
4. ČUKOVSKIJ, Kornej Ivanovič. *Od dvou do pěti*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1959. 370 s. Teorie dětské literatury; sv. 7.
5. HYHLÍK, František. *Psychologie mladého čtenáře*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1963. 139 s.
6. CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982. 572 s.
7. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu - Základy kvantitativního výzkumu*, Grada, 2007, s. 265, ISBN 80-247-1369-1.
8. MARADOVÁ, Eva. *Multikulturní porozumění*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 44 s. ISBN 80-86991-82-2.
9. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dyslexie – specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995, 269 s.
10. NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
11. NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Spoutaná Rozkoš: Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. 198 s. Gender sondy; 4. sv. ISBN 80-86429-65-2 (brož.).
12. NETÍK, Karel., BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha: KUFR s.r.o., 2007, 115 s., ISBN 978-80-7338-063-2.
13. PAPE, Iveta. *Jak pracovat s Romskými žáky*. Praha: Slovo 21, 2007, 54 s.
14. PLCH, Jaromír. *K výchově slovesným uměním: compendium*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 100 s. ISBN 80-7066-099-6.

15. ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
16. URBANOVÁ, Martina, VEČEŘA, Miloš a kol. *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 247 s. Spisy Právnické fakulty MU. Řada teoretická; sv. 283. ISBN 80-210-3608-7.
17. URBANOVÁ, Martina, VEČEŘA, Miloš a kol. *Ženská kriminalita jako sociální jev: Sborník příspěvků z konference pořádané Katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4. 11. 2004*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 144 s. Spisy Právnické fakulty MU. Řada teoretická; sv. 280. ISBN 80-210-3609-5.
18. VÁŠOVÁ, Lidmila. *Čtenáři a uživatelé informací: Základy psychologie a pedagogiky čtenáře: Učební text*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 1 sv.
19. VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1995. 189 s. ISBN 80-85866-07-2.

Bakalářské, diplomové a dizertační práce

20. CHLÁDOVÁ, Ivana. *Aspekty resocializační a penitenciární práce v bezdrogové zóně*. Bakalářská práce, Hradec Králové, 2007, 54 s.
21. MRKVÁNKOVÁ MALÉŘOVÁ, Lenka. *Vzdělanostní aspirace dětí ohrožených sociálním vyloučením a diskriminací*. Diplomová práce, Brno, 2008. 103 s.
22. RAJDLOVÁ, Iva. *Problematika dětského čtenářství a aktivity na jeho podporu*. Diplomová práce, Brno, 2006. 168 s.
23. SLUKOVÁ, Květuše. *Specifické penitenciární problémy vězňených žen*. Dizertační práce, Praha, 2010, 182 s.
24. ŠUSTROVÁ, Petra. *Účel specializovaných oddělení ve výkonu trestu odnětí svobody*. Diplomová práce, Brno, 2012. 108 s.
25. ZÁVESKÁ, Adéla. *Vězeňské knihovny ve vybraných ženských věznicích a vazební věznicí. Analýza a hodnocení*. Diplomová práce, Brno, 2006. 83 s.

Sborníky a kolektivní práce

26. *Čtením ke vzdělání: Texty z konference...*, pořádané občanským sdružením Centrum Čítárna, Společností pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA), Katedrou primární pedagogiky a Katedrou české literatury UK Pedf v Praze dne 28. 11. 2003 / [red. Radka Wildová]. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 2004., 84 s. (Pro studia; sv. 1). ISBN 80-86320-36-7.
27. Nařízení č. 12/2002 generální ředitelky VS ČR o provozování knihoven k uspokojování kulturních potřeb obviněných ve vazbě a odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve vazebních věznicích a věznicích.
28. Sbírka zákonů, 169 ZÁKON ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 21 Uspokojování kulturních potřeb, § 24 Přijetí balíčku, § 27 Omezení a zbavení některých práv a svobod, § 29 Zaměstnávání a vzdělávání odsouzených, § 69 Výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných.
29. *Tradiční romská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu*. Informace pro učitele. Projekt Varianty, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s. 2002. 14 s.
30. Výroční zprávy VS ČR.

Noviny a časopisy

31. RŮŽIČKA, Jiří. *Ze škol vycházejí negramotné děti*. MF Dnes, 30. dubna 2011, oddíl A
32. TRÁVNÍČEK, Jiří. *Proč Babička? Hlavně ať děti čtou*. MF Dnes, 24. září 2011, oddíl Scéna
33. GREEN, Amy. *Program helping prison moms connect with kids*. Sunday, 15. dubna 2001, 3 C

Internetové zdroje

34. http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz
35. www.vscr.cz
36. <http://www.ctenipomaha.cz/>
37. www.babyplus.cz
38. www.maminka.cz
39. www.rvp.cz

40. <http://www.nadanedeti.cz/pro-psychology-problemy-casni-ctenari>
41. http://homo-technicus.org/download/muvs_1.semestr/psy/char_adolescence.pdf
42. <http://www.novinky.cz/domaci/259886-syn-vubec-necte-dejte-mi-babicku-na-dvd-zada-otec.html>
43. www.kzv.kkvysociny.cz
44. http://www.wezeni.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=80:korrespondence-&catid=37
45. <http://search.proquest.com/docview/267291427?accountid=9646>
46. <http://search.proquest.com/docview/393926251?accountid=9646>
47. <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>
48. http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30629&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAIf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIvLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0Foe_k3OQmYGJYwUArVYtplwBAAA.&vseuzemi=null&void=
49. http://zpravy.idnes.cz/poznejte-zivot-romskych-deti-nabada-prirucka-ucitele-pdt-/domaci.aspx?c=A070801_141616_domaci_anv

4 Přílohy

Příloha č. 1 - Nejčastější trestná činnost odsouzených žen.....	109
Příloha č. 2 - Stav odsouzených žen podle věkových kategorií	110
Příloha č. 3 - Stav odsouzených žen podle rodinného stavu	111
Příloha č. 4 - Stav odsouzených žen podle nejvyššího dosaženého vzdělání	112
Příloha č. 5 - Stav odsouzených žen podle délky trestu.....	113
Příloha č. 6 - Jak často vidí děti své rodiče číst podle frekvence aktuální četby dítěte	114
Příloha č. 7 - Jak často si rodiče povídají s dětmi o tom, co dítě čte	115
Příloha č. 8 - Věznice Světlá nad Sázavou.....	116
Příloha č. 9 - Miss Krimi.....	117
Příloha č. 10 - Oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí	118
Příloha č. 11 - Úvodní stránka vězeňského časopisu El Passo.....	120
Příloha č. 12 - Úvodní stránka vězeňského časopisu Světelská drbna	121
Příloha č. 13 - Ilustrace z vězeňského časopisu	122
Příloha č. 14 - Texty vzniklé za mřížemi, doposud nepublikované.....	123
Příloha č. 15 - Příspěvky z vězeňských časopisů	126
Příloha č. 16 - Příspěvky z vězeňského časopisu na téma “láska“ k dětem.....	130
Příloha č. 17 - Kazuistika paní Markéty	134
Příloha č. 18 - Kazuistika paní Jany	135
Příloha č. 19 - Kazuistika paní Nikoly	136
Příloha č. 20 - Kazuistika paní Renáty.....	137
Příloha č. 21 - Dotazník	138
Příloha č. 22 - Polostrukturovaný rozhovor	147

Příloha č. 1 - Nejčastější trestná činnost odsouzených žen k 12. 12. 2008¹¹⁸

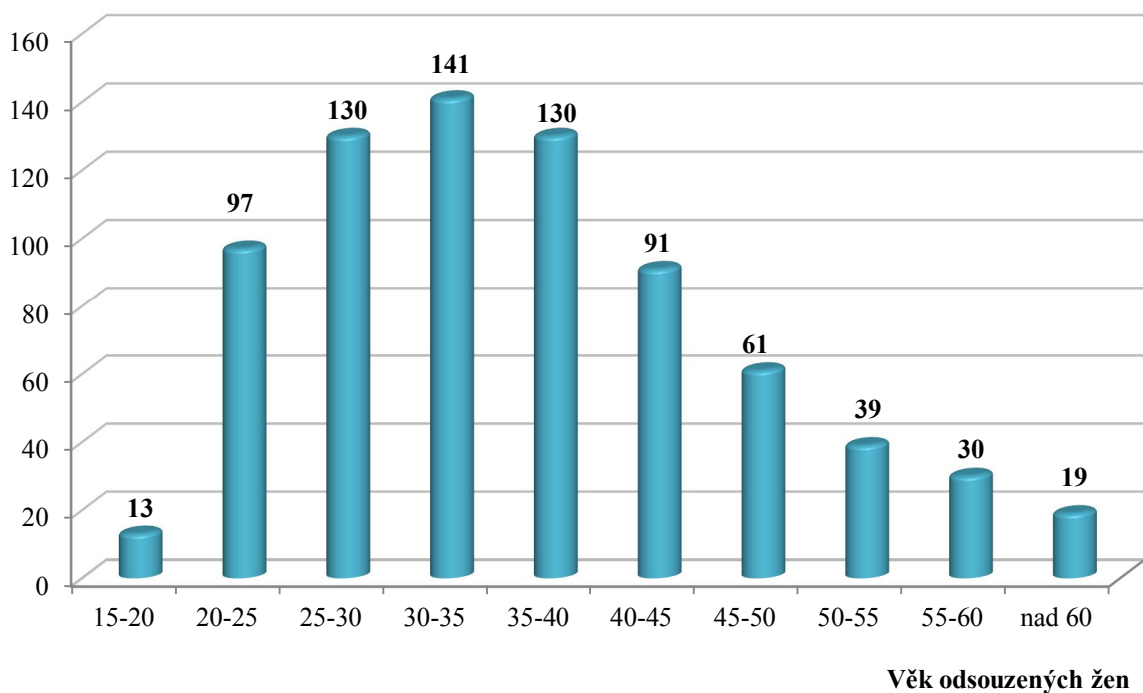
Trestná činnost	Celkem	%
Krádež	310	29%
Podvod	143	14%
Neoprávněné užívání cizí věci	114	11%
Loupež	68	6%
Maření výkonu úředního rozhodnutí	66	6%
Porušování domovní svobody	61	6%
Nedovolená výroba a držení omamných látek	56	5%
Zanedbání povinné výživy	47	5%
Vražda	41	4%
Zpronevěra	35	3%
Ohrožování mravní výchovy mládeže	26	2%
Výtržnictví	24	2%
Poškození cizí věci	22	2%
Těžké ublížení na zdraví	17	2%
Podílnictví	17	2%
Ublížení na zdraví	9	1%
Celkem	1056 ¹¹⁹	100%

¹¹⁸ Interní statistika věznice ve Světlé nad Sázavou

¹¹⁹ Počet žen ve věznici a počet trestů není identické číslo, jelikož jedna žena může být ve výkonu trestu za více trestných činů.

**Příloha č. 2 - Stav odsouzených žen podle věkových kategorií
k 21. 9. 2011¹²⁰**

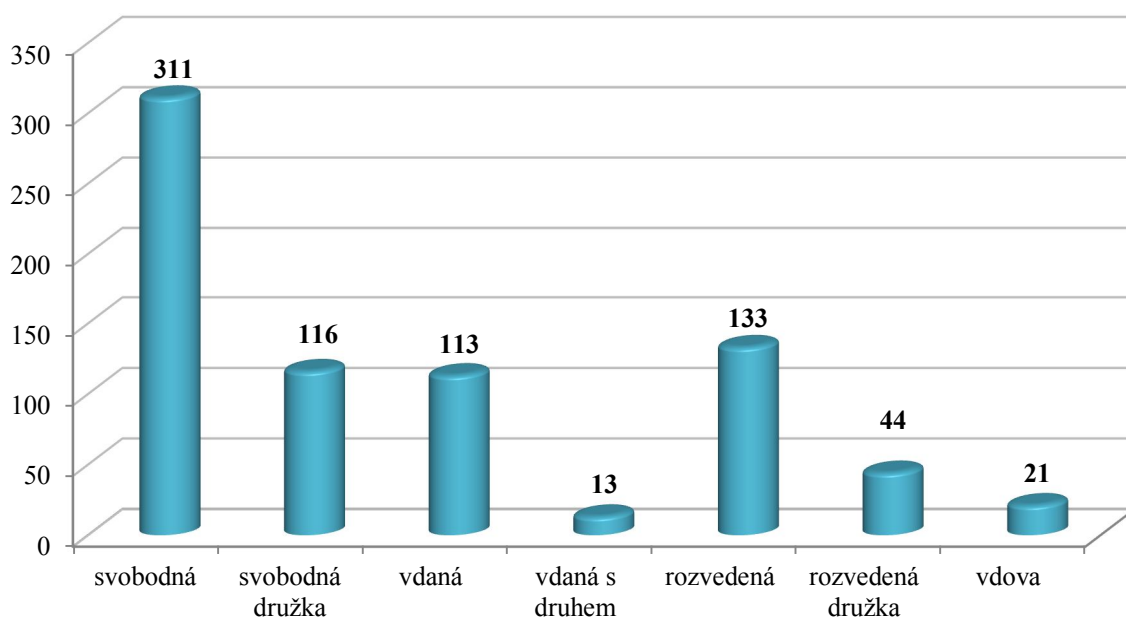
Věková kategorie	Celkem	%
Od 15 do 20 roků	13	1,73
Od 20 do 25 roků	97	12,92
Od 25 do 30 roků	130	17,31
Od 30 do 35 roků	141	18,77
Od 35 do 40 roků	130	17,31
Od 40 do 45 roků	91	12,12
Od 45 do 50 roků	61	8,12
Od 50 do 55 roků	39	5,19
Od 55 do 60 roků	30	3,99
Nad 60 roků	19	2,53
Celkem	751	100,00

¹²⁰ Interní statistika věznice ve Světlé nad Sázavou

Příloha č. 3 - Stav odsouzených žen podle rodinného stavu k 21. 9. 2011¹²¹

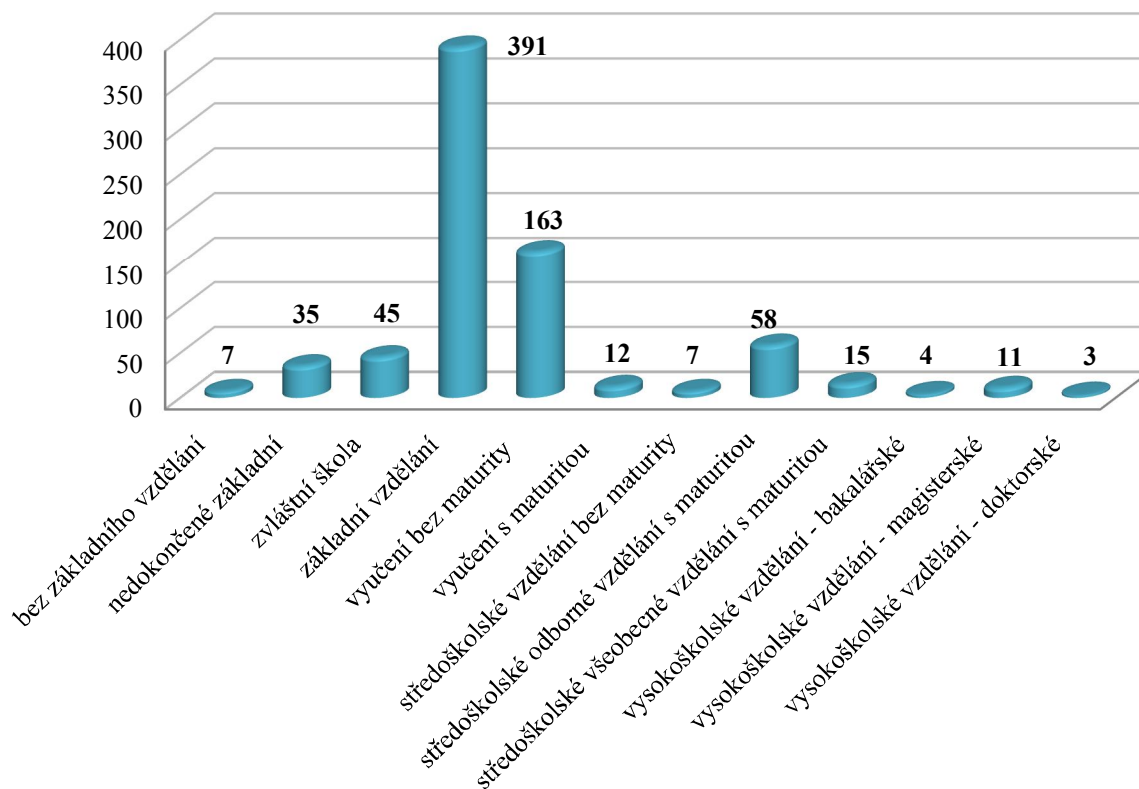
Rodinný stav	Celkem	%
Svobodná	311	41,41
Svobodná družka	116	15,45
Vdaná	113	15,05
Vdaná s druhem	13	1,73
Rozvedená	133	17,71
Rozvedená družka	44	5,86
Vdova	21	2,80
Celkem	751	100,00

¹²¹ Interní statistika věznice ve Světlé nad Sázavou

Příloha č. 4 - Stav odsouzených žen podle nejvyššího dosaženého vzdělání k 21. 9. 2011¹²²

Nejvyšší dosažené vzdělání	Celkem	%
Bez základního vzdělání	7	0,93
Nedokončené základní	35	4,66
Zvláštní škola	45	5,99
Základní vzdělání	391	52,1
Vyučení bez maturity	163	21,7
Vyučení s maturitou	12	1,6
Středoškolské vzdělání bez maturity	7	0,93
Středoškolské odborné vzdělání s maturitou	58	7,72
Středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	15	2
Vysokoškolské vzdělání - bakalářské	4	0,53
Vysokoškolské vzdělání - magisterské	11	1,46
Vysokoškolské vzdělání - doktorské	3	0,4
Celkem	751	100,00

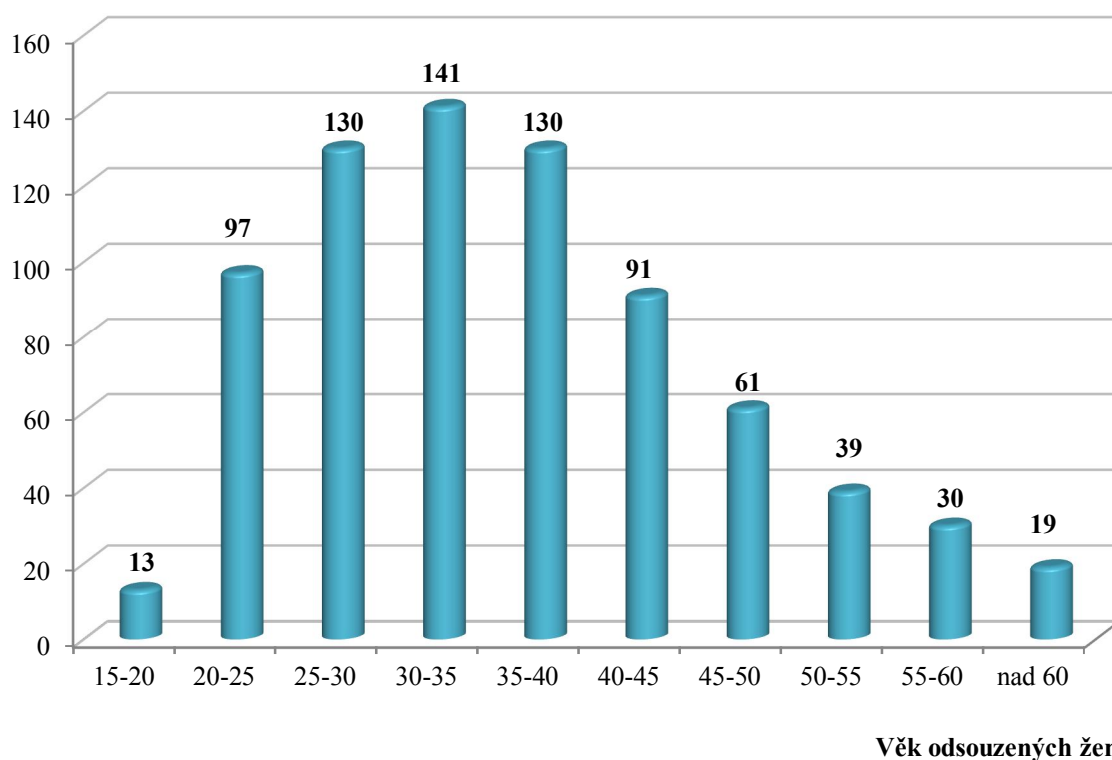

¹²² Interní statistika věznice ve Světlé nad Sázavou

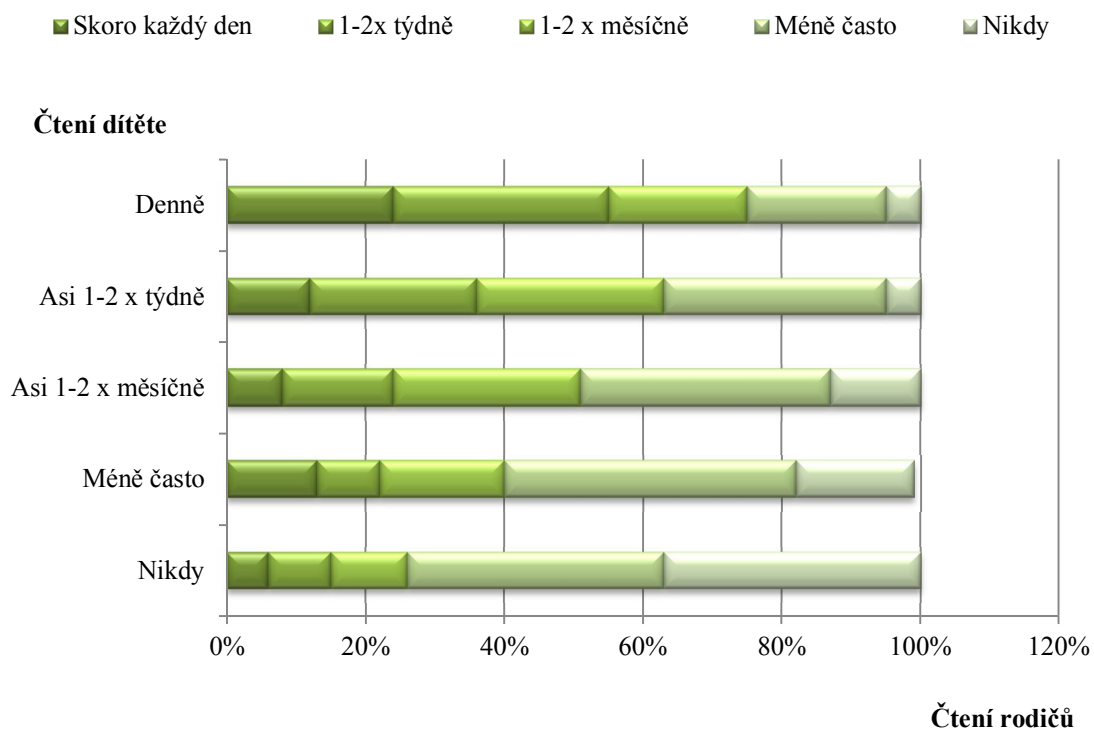
Příloha č. 5 - Stav odsouzených žen podle délky trestu k 21. 9. 2011¹²³

Délka trestu	Celkem	%
Do 3 měsíců	3	0,40
Od 3 do 6 měsíců	23	3,06
Od 6 do 9 měsíců	39	5,19
Od 9 měsíců do 1 roku	70	9,32
Od 1 do 2 roků	161	21,44
Od 2 do 3 roků	156	20,77
Od 3 do 5 roků	173	23,04
Od 5 do 7 roků	53	7,06
Od 7 do 10 roků	41	5,46
Od 10 do 15 roků	30	3,99
Nad 15 roků	2	0,27
Celkem	751	100,00

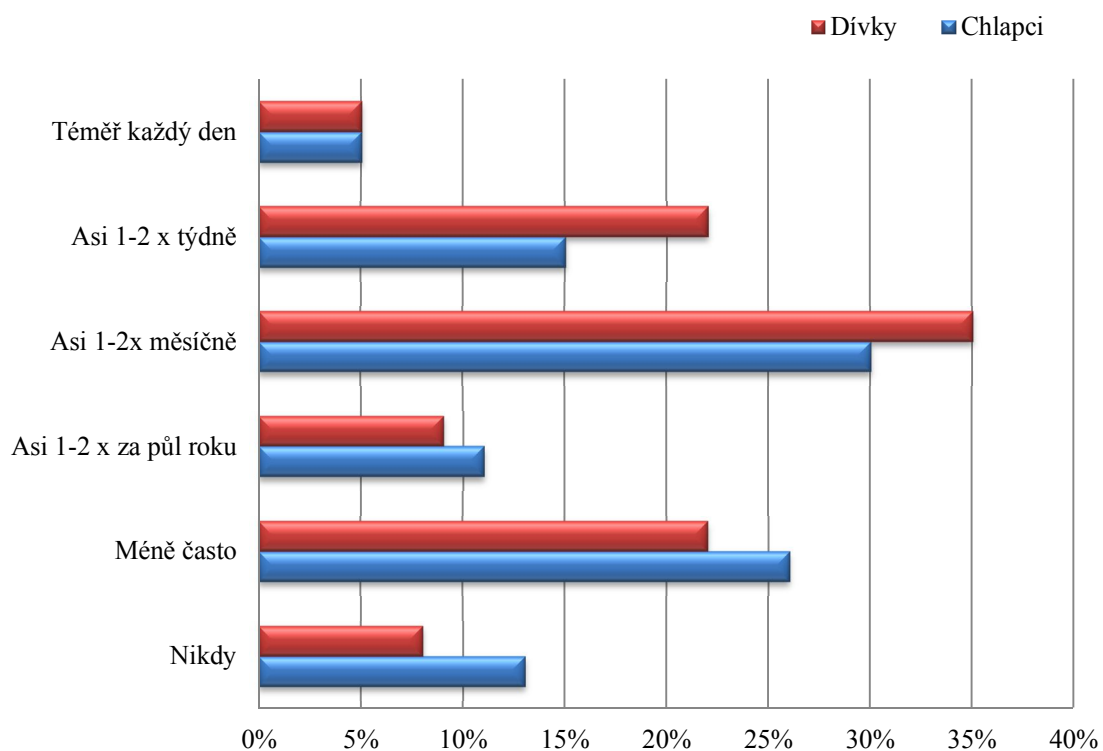
¹²³ Interní statistika věznice ve Světlé nad Sázavou

Příloha č. 6 - Jak často vidí děti své rodiče číst podle frekvence aktuální četby dítěte¹²⁴

¹²⁴ VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka. *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 20

Příloha č. 7 - Jak často si rodiče povídají s dětmi o tom, co dítě čte¹²⁵

¹²⁵ VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka. *Čtením ke vzdělání*, článek *Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*, s. 20

Příloha č. 8 - Věznice Světlá nad Sázavou¹²⁶

¹²⁶ <http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/vysocina/clanek.phtml?id=751100>

Příloha č. 9 - Miss Krimi¹²⁷

¹²⁷ Zdroj: <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/aktuality-460/miss-krimi-2009-5223>

Příloha č. 10 - Oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí¹²⁸

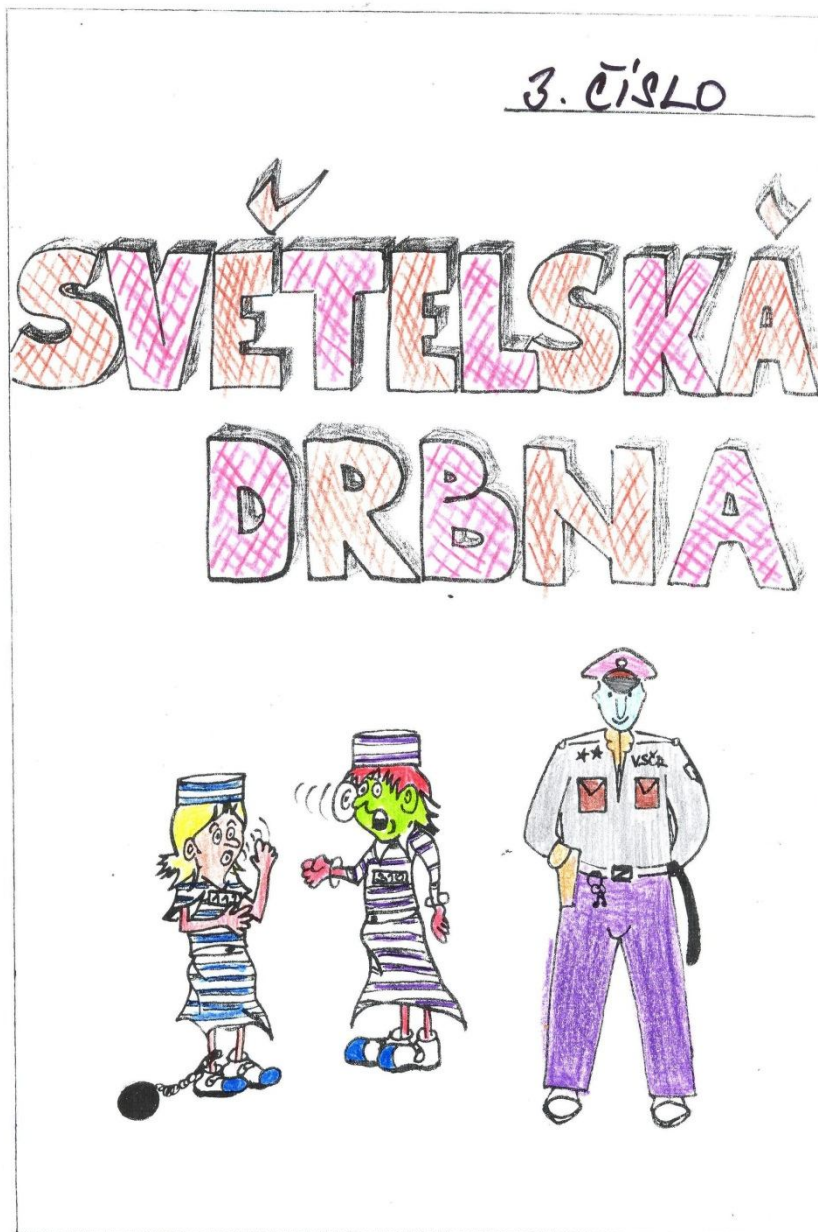
¹²⁸ <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/vykon-vezenstvi-462/vykon-trestu-1052/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi-5925>; http://zpravy.idnes.cz/veznice-pro-matky-s-detmi-svetla-nad-sazavou-fmx-/domaci.aspx?c=A120620_114031_jihlava-zpravy_top

Příloha č. 11 - Úvodní stránka vězeňského časopisu *El Passo*

Příloha č. 13 - Ilustrace z vězeňského časopisu

Příloha č. 14 - Texty vzniklé za mřížemi, doposud nepublikované

JÁ TAM NEBYLA...

Rozhodla jsem se psát o tom, o čem jiní nechtějí ani v duchu přemýšlet, protože kdyby dali průchod svým myšlenkám, tak by se nejspíš zhrozili!

Nad čím? Anebo nad kým?

Tak například nad tím, že neexistuje žádná morální omluva proto, proč kradu.

Neomlouvá mě ani ten fakt, krást abych svým dětem mohla dopřát to, co mě v dětství bylo odepřeno, protože mý rodiče na to neměli – NEKRADLI, ale naopak těžce pracovali a určitě pro ně nebylo jednoduché vychovávat a uživit mě a mé dva mladší sourozence.

Pamatuji si na to, když můj tatínek večer hrával na kytaru a učil mě zpívat, zatímco maminka pro nás připravovala večeři. Můj mladší syn dnes vydává školní časopis a hraje bezvadně fotbal za školní tým... ALE JÁ – JÁ TAM NEBYLA... nepodpořila ho a netěšila se z jeho prvního gólu. Byla jsem ZDE.

Pamatuji si to, jak mě máma vyprovázela na můj dětský tábor. Mám staršího syna, který se rozhodoval mezi přijímačkami na sociálně-právní školu anebo na obor kuchař-číšník s maturitou... JÁ – JÁ TAM NEBYLA... byla jsem ZDE

Vzpomínám na školní besídku, kde jsem byla lesní vílou. Má maminka přišla pozdě, protože jí v práci zdržel šéf, ale dobře si pamatuji, že tleskala ze všech diváků v hledišti nejvíc. Můj starší syn nedokončil střední školu, protože zjistil, že jeho přítelkyně čeká miminko. Musel se rychle rozhodnout a nechtěl chybovat, tak moc mě potřeboval... ALE JÁ – JÁ TAM NEBYLA... byla jsem ZDE!!

A když můj mladší syn Lukášek měl takové horečky, že blouznil a volal: „Maminko“!, JÁ TAM NEBYLA. Byla jsem OPĚT ZDE.

Vím o své spolubydlící, že nemá ráda černou barvu a nejí kečup, ale co rád jí můj syn anebo naopak co rád nejí – já nevím a víte proč? PROTOŽE JÁ TAM NEBYLA.

Tak moc jsem si přála být tou nejlepší a nejobětavější mámou, ale to už nejspíš nestihnu. Udělám proto maximum, abych byla tou nejlepší babičkou pro má vnoučata.

Dneska tu opět sedím a čekám, až rozdají poštu. Čekám a doufám, že napíšu. Patrik? Lukáš? Ale proč by měli? VŽDYŤ JÁ TAM NIKDY NEBYLA.

K.L.

DOPIS PSANÝ DO NEBE

Pro mou mámu † 25. 3. 2008

Své mámě bych poděkovat moc chtěla,
že se mi vždy snažila dát vše, co měla...

Opustila mě a mého brášku, když jsme ještě mladí byli,
a my o naší mámě celý ty roky jenom snili...

Ona za to nemohla,
Kdybych byla starší, v té době bych jí pomohla...

Když už jsme s bráškou nemuseli jenom snít
a mohli jsme s ní krásný život žít,
osud karty zamíchal
a Bůh si mojí mámu vzal...

Chci křičet - brečet - řvát,
ale musím nohama na zemi stát
a každou noc se pána Boha ptát:
Proč, kdyžs nám jí vrátil?!
Proč, když dětství nevrátil?!
Pročs nám jí teď navždy vzal?!
Já za svou maminku budu plakat dál...

Místo k Pánu Bohu se modlím MAMI k Tobě...
Nejsi tu... jsi v nebi.
Ležíš sama v hrobě...
Sedím...
Modlím se a u toho brečím...
Klekám si na kolena...
Klečím...
Křičím na boha a na svou Mámu -
Však jste mi nemohli dát větší ránu...

Pro mě vždy zůstaneš krásná - hodná Dáma -
Jediná a nejlepší moje Máma...

Markéta Č.

DOPIS PSANÝ DO NEBE

Pro Mého Tátu...

Když jsem byla malá
o tvé pohlazení jsem stála,
přijít k tobě a říct: „*Táto, mám tě ráda*“,
toho jsem se bála...

Já vím, že před lety jsem byla tvoje malá holčička,
a ty svou tvrdostí - zlostí a hrdostí jsi ze mě udělal malého chlapečka...

Dnes už se mě, táto, nemusíš ptát...
Já o tvé pohlazení vždy budu stát
a vždy tě budu Milovat...

Markéta Č.

Příloha č. 15 - Příspěvky z vězeňských časopisů

HODNĚ ŠTĚSTÍ VANESSO

Před okolním světem „sedím“ zde schovaná,
Jsem tu spoustu dní, měsíců i let.
Srdce i duše má je zjizvená
Chce se mi rvát na ten zkažený svět.

V hradu ze železa já přežívám.
Panuje zde zlo, nenávisť i faleš...
I přesto vše se domnívám,
Že člověka dobrého zde najdeš.

Mé tělo i duše pomaličku umírá.
Slzy mi po tvářích stékají.
Již nejsem ta Vanessa usměvavá,
Slzy za mne o pomoc volají

Každé ráno když se probudím
Mám očka ještě slepené,
Dobrou náladu si nahodím
Však během pěti minut je vše ztracené

Bojím se lidí...
I z toho rezavého železa mám strach.
Ti lidé jenom zlo plodí.
A já? Až nyní poznala lidský krach.

Cigáro za cigárem pálím
A z hrnku usrkávám kávu
Ani se sobě nedivím
Jak rychle tady stárnu

Je mi pouhých třidvacet let
Však na padesát se moje tělo cítí.
Nevím již, jaký je ten civilní svět
Proboha, jak ten čas rychle letí...

Vanessa

BEZ NÁZVU

Jsem prázdným džbánem
Jsem číší bez vína
Mě bolest je pánem...

Jsem vším, jen nejsem tím
Čím být bych chtěla
Já ničím-prozatím
Chci zmizet si z těla.
Už nechci srdce a nechci znát cit
Chci najít prázdno, navždy klid mít
Nedávat šanci těm, co nitro chtějí poranit,
Tak tedy asi, nechci už žít...
Jsem smíchem beze rtů
A ranou bez krve
Jsem zatím na startu
Cíl přijde teprve,
Až bolestí, smutkem a krutým žalem
Pukne mé srdce a stane se svalem

Svalem co plní si funkci jak má
A žádné účinky jiné už nevnímá
Čím budu bez srdce, čím budu bez citu?
Jak potom rozumět měla bych pocitu?
Pak musím se srdcem rozum i dát

Státi se klaunem, co může se smát

B. S.

SETKÁNÍ V ČERVNU

Záclona se vzdouvala u pootevřeného okna. Klára pozorovala dění na ulici. Byl vlhý červnový podvečer a na protějším chodníku postával se žlutou růží a nervózně přešlapoval. Asi po pěti minutách se k němu přitulila dívka. Vlepila mu letmý polibek a pak vzájemně zavěšení do sebe odešli zšedlou ulicí. Dlouho se za nimi dívala a nepopsatelná bolest jí zasáhla srdce.

Zdálo se jako by to bylo deset let, ale teď právě v červnu by s Petrem oslavili první výročí. Sympatický, hezký a veselý kluk chodil do posledního ročníku, ona byla o rok níž. Nikdy by nedoufala, že si ze všech děvčat vybere Petr právě ji. Rozuměli si po všech stránkách, po skončení gymnázia chtěli jít oba na stejnou vysokou školu. Měl velice milé rodiče, prima sourozence, prostě nebylo nic, co by jim bránilo ve společném štěstí.

Stála u okna a po tvářích se jí koulely slzy a z hrdla se jí vydral tichý bolestný vzlyk. Proč se tenkrát nechala přemluvit, že s maturitním ročníkem pojede na týden na Šumavu?

Rodiče ji poprvé pustili a dovolili, aby s Petrem na týden odjela. Velice ho milovala. Chodili spolu skoro rok a vše bylo až neskutečně nádherné. Poprvé se s Petrem milovala. Milovala se s člověkem, za kterého by i dýchala. Společně po večerech ve stanu plánovali skvělou budoucnost. Přes den se toulali po šumavských hvozdech a jen krásně ruku v ruce snili. Připadalo jí, že právě začala jedna z pohádek, kterou by žádný spisovatel ani nevymyslel.

Proč jen tenkrát souhlasila, že pojede s Petrem do vedlejší vesnice pro zásoby na poslední večer na Šumavě? Proč jen tenkrát souhlasila, aby jel zrovna Petr? Byli tam kluci, co měli mnohem víc řidičských zkušeností. Dodnes si to neumí vysvětlit. Když se v nemocnici probírala, stáli u její postele rodiče a plakali. “Klárko, Petr už nikdy nepříjde“. Srdce se jí málem zastavilo. Jí lékaři sdělili, že dopadla „relativně dobře“. Nepamatovala si vůbec nic. Chtěl se před ní Petr ukázat? Nebylo to v jeho povaze. Tak proč? To už se bohužel nikdy nedoví. Prý jim do cesty vběhla srna... Nemá cenu plakat, uvědomila si Klára. Život to Petrovi nevrátí. Musí být statečná kvůli sobě i kvůli rodičům. Večeře, ozvalo se z kuchyně. Otřela si slzy a přivřela okno, za kterým pomalu končil červnový den. Pevně stiskla oběma rukama kovové obruče svého vozíku a s tichým šustěním pryže po parketách se vydala za máminým hlasem. Když bude statečná, třeba se červnová pohádka byť ne tak krásná-někdy vrátí. Snad... L. V.

ZBAVME SE NEGATIVNÍHO NAPROGRAMOVÁNÍ

Všichni hledáme příčinu neštěstí v bytí a jen málokdo pochopí, že je jen jedna příčina: mylná představa v naší hlavě. Mylné přesvědčení, všeobecně uznávané. Nikoho ani nenapadne je zpochybnit. Prožíváme život ve zkreslených, naprogramovaných situacích a vůbec si nechceme připustit, že jde o silně pokřivenou možnost reálného života. Obviňujeme kdeco a kdekoho. Tolik zbytečně vydané energie! Pozornost směřujeme k tomu, co nemáme, co mají jiní, místo abychom se radovali z toho, co je dáno nám, co můžeme prožívat v daném okamžiku. Přání a touhy se rozrůstají a my odžíváme přítomný život v naději, že jednou se stanou skutečnými. Tak zcela promarníme dary přítomnosti. Jestliže budoucnost některé představy přeci jen splní, najednou zjišťujeme, že nejsme o nic šťastnější a plánujeme rychle další očekávání. Točíme se tak v kole života a v kole životů. Prohráváme sami sebe. Podívejme se na vše, na čem lpíme očima snu.

Prožijeme vzrušení, utrpení, obavy, úzkost, strach, dozvíme se, kde soustavně chybujeme a jak se máme zachovat, abychom změnili sebe a nechtěli stále měnit druhé.

Zbavme se negativního naprogramování, zbavíme se strachu i nesmyslných představ. Život je koncert s mnoha hudebníky, kteří ovládají mistrovsky své hudební nástroje, i když se učíme jednotlivé zvuky rozeznávat. Žijme v lásce lásku, která nikoho nevyklučuje, která má laskavé objetí připraveno pro každého. Žijme a přestaňme lpět.

T. H.

VÝSTRAHA. POZOR!!! BACHA!!!

Spějeme k bezrizikové budoucnosti. Zatím pomalu, protože se snažíme dělat věci bezpečnější. Až někoho s dostatečnou pákou napadne, že nebezpečné věci stačí zakázat, pojede to jako po másle. Nejdřív zakážou otevřený oheň, protože bychom se mohli podpálit. Hořící člověk navíc smrdí a překračuje emisní limity. Zakážou se i vany, abychom se neutopili. Sprcha je bezpečnější a navíc šetří vodu. Speciální dekret zakáže doma vařit vodu, aby se nikdo neopařil. Polívka stačí vlažná a kafe nebo čaj si můžete dát v kavárně. Aspoň povzbudíme domácí hospodářství. Časem zatrhnou i schody a výtahy, na výstup do prvního patra a výš bude potřebná helma a certifikát o způsobilosti. A zruší se studny a vůbec všechny díry do země. A sklo. To bude z plastu a plast z gumy. A guma, ééé, gumu zakážou, aby si ji někdo nespletl se žvýkačkou a nezcepeněl. No a pak zakážou lidi. A zase bude klid.

Zprávu z budoucnosti sestavila S. K.

Příloha č. 16 - Příspěvky z vězeňského časopisu na téma “láska“ k dětem

MŮJ PŘÍBĚH

Když jsem byla ještě malinká, tak mě dali do dětského domova. Když mi bylo 6 let, maminka mě vzala zpět domů. Ale co z toho, když mě stále bila a vyhazovala mě z bytu ven. Čekala jsem, až mi bude 15 let, a pak jsem jela k tetě. Vše jsem jí řekla. Pak jsem souhlasila s tím, že aby mě dali do pasťáku. Mezitím jsem začala krást a fetovat. Je pravda, že mám ještě dvě sestry, ale k čemu mi to je... Chtěla bych se jednou usadit a žít normální život. Budu se snažit, abych nebyla stále jen po vězeních.

Kdo si přečte tento příběh, dovede si představit, co jsem prožila, a tak se nikdo nediví, že jsem většinou zavřená. Prošla jsem si peklem a nerada bych to peklo chtěla zase zažít. Je pravda, že brzo mám výstup, ale abych řekla pravdu – sama nevím, co mě čeká. A to všechno, protože mě nikdo nenaučil normální život. Z jedné strany jsem ráda, že jsem tady sama. Vím, že to není život takový, jako v civilu. Tam jsem přišla o rodiče a moje krásné milované děti, které jsou v dětském domově. Rodiče mi umřeli.

M. N.

PŘÍBĚH Z MÉHO ŽIVOTA – MOJE TĚHOTENSTVÍ

Tento příběh je z mého života a to, co napíšu, je celá pravda. Je mi třicet čtyři let. Tento příběh o mém prvním těhotenství je pro mě moc smutný, jelikož jsem hned potratila. Bylo mi asi patnáct nebo šestnáct let. Strašně jsem se na miminko těšila, ale přišel samovolný potrat. Tehdy jsem ani nebrala drogy, i když jsem už věděla, co to droga je. Musím dodat, že mě to dost vzalo, nemohla jsem se s tím smířit a taky s tím, že jsem poté dlouho nemohla mít svoje dítě. Pak jsem začala vychovávat děti své sestry.

Po několika letech jsem opět otěhotněla, jenže zase smůla – já o to miminko zase přišla. Ale tentokrát jsem si za to mohla sama. Asi se každý bude ptát proč... Začala jsem fetovat, ale i tak vím, že i když jsem brala drogy (heroin), byla bych dobrou matkou.

Teď jsem ve výkonu trestu dva roky, zjistili mi, že mám myom. Doktoři mi tvrdí, že když to nepůjde vyoperovat, že by mě museli vybrat a nemohla bych pak mít žádné děti. Jenže mě to moc bolí, že nemůžu mít děti, protože děti miluji. Ale věřím v Pána Boha, a že jednou budu matkou. Věřte tomu tak jako já, že budu dobrá matka a žádný drogy! Proč? Sama se ptám sebe, proč? Je to buď smůla, nebo osud.

Tenhle příběh píšu a přitom mi slzy tečou jako malé holčičce. Není den, abych na to nemyslela. Prostě děti jsou radost a já si život bez dětí ani nedokážu představit. Říkám si, na co budu žít, když nebudu mít dítě. Taky vím, že v dnešní době jsou všelijaké možnosti, ale chci poznat, jaké to je rodit, a radovat se z toho, jaký byl můj první porod, a radovat se z toho, že jsem šťastná. Chci vyprávět o mém prvním těhotenství. Ale já o tom nemůžu ani psát, ani vyprávět, snad jednou budu smět.

S. H.

MŮJ BROUČKU

Je únor roku 1994 a blíží se doba Tvého příchodu na svět. Tolik se bojím, ne bolesti, bojím se, že mě budeš nenávidět. Doufám, že mi jednou dokážeš odpustit a pochopíš, že jsem se Tě vzdala, ne protože, že bych Tě nemilovala, ale právě proto.

S Tvým tátou jsem se seznámila na sklonku loňského jara. Teď už vím, že to, co jsem si zprvu myslela, že je láska, bylo pouhé okouzlení. Vůně jeho dechu, světlo v jeho očích a melodie jeho hlasu mě úplně pohltily. A já si připadala jako papírová lodička na hladině jezera uprostřed bouře. Všechno se se mnou točilo. Mohla jsem žít jenom z lásky. Nepotřebovala jsem jíst, spát, jen jsem na něj zírala a usmívala se.

Myslela jsem si, že on cítí to samé. To zjištění, že ten druhý tě má rád míň než ty jeho, je smutné a bolí to. Řekla jsem mu o Tobě a čekala, že mě vezme do náruče a zatočí se se mnou uprostřed místnosti. Jeho pohled ale vyjadřoval vše. Ani nemusel nic říkat. Matně si vybavuju jeho poslední slova. Řekl něco jako: „Tos mi udělala schválně, všechno jsi zkazila.“

Odešel a já ho zpátky nevolala. Světlo zmizelo z mého světa. Všechno bylo šedé a smutné. Bála jsem se, že už nikdy nedokážu mít z ničeho radost. Šeď a smutek, smutek a šeď. A prázdno. Studené prázdno.

Smutek je zvláštní věc. Myslela jsem si, že je to něco, s čím se musím vypořádat. Myslela jsem si, že to buď zvládáš dobře, nebo ne. Podle toho, co jsi zač anebo jaké jsou konkrétní okolnosti, ale že si s tím musíš nějak poradit. Zjistila jsem ale, že moc nezáleží na tom, co děláš. Můžeš jít ven a být mezi cizími lidmi. Můžeš být s knížkou jen sám se sebou a s tichem... nebo ho můžeš ignorovat. Nezáleží na tom, co děláš, protože ten smutek tady pořád je. Funguje to samozřejmě tak, že jak plyne čas, smutek přestává být všudypřítomný. Teď se začíná pomalu rýsovat i jeho nepřítomnost.

Musela jsem se naučit znovu žít. I pouhý nádech bolel. Zůstalo prázdno, které překrylo všechno krásné. A já začala mít obrovský vztek na Tebe, protože jsi všechno způsobilo TY. Alespoň z počátku jsem si to myslela. Říkala jsem si, že kdyby nebylo Tebe, všechno by bylo jako dřív. Chtěla jsem se naučit Tě nemilovat. Zakazovala jsem si to. Ale nešlo to, Milovala jsem Tě od první chvíle. Ještě jsi nebylo velké ani jako hrášek a já Tě milovala.

... A právě proto s Tebou nemůžu být. Opuštěj mi to. Nechci se Tě vzdát, jen se bojím, že to sama nezvládnou, že mi až příliš budeš připomínat Tvého otce. To, jakým způsobem mě a Tebe opustil. Říkám si, jaké asi budeš mít vlásky a jaký odstín budou

mít Tvé oči... Najdou Ti jinou maminku. Já na Tebe ale nikdy nezapomenu. Přeji Ti krásný život a štěstí, které já Ti dát nemohla...

MÁMA (anonymní příspěvek)

Příloha č. 17 - Kazuistika paní Markéty

Narodila se v družském vztahu, zpočátku vyrůstala v úplné rodině. Otec pracoval jako zedník, matka byla vyučená švadlenou. Rodiče se rozešli, když jí byly 4 roky. Do šesti let pak vyrůstala u svých prarodičů, vychovávala ji babička. Později byla spolu se svým bratrem svěřena do péče otce a jeho přítelkyně. Se svým otcem měla po celé dětství hezké vztahy, ale s nevlastní matkou ne. Uvádí, že ji i bratra fyzicky týrala a její jednání mělo dokonce sexuální motiv. S vlastní matkou se pravidelně vídala. Údajně k ní utíkala, proto byla ve 14 letech umístěna do DD, později do VÚ Kostomlaty. V 16 letech byla ve VT. Byla odsouzena a nastoupila svůj trest ve Věznici Světlá nad Sázavou jako mladistvá. Po propuštění se vrátila do VÚ Kostomlaty. Pobyt v ústavní výchově si pochvaluje, považuje jej za nejšťastnější období svého života. Z VÚ odešla v 19 letech do domu na půli cesty v Pardubicích, kde si záhy našla zaměstnání jako prodavačka, následně jako operátorka výroby. Kvůli své partnerce se však na chvíli vrátila k otci a poté šla za ní do Prahy, kde žila na ulici. Jejich vztah trval více než rok. Později se vrátila k matce a opět začala užívat návykové látky. Navázala spolupráci se Sananimem, údajně jí zajistil pobyt v Karlově, kde měla nastoupit do komunity, ale než mohla nastoupit, byla na ní uvalena vazba a opět skončila ve VT.

Po ukončení ZŠ se vyučila v oboru kuchař - číšník.

V civilním životě pracovala vždy jen krátce jako prodavačka, operátorka výroby, dělnice. Z evidence ÚP byla vyřazena.

Odsouzená je svobodná, bezdětná. V posledních měsících měla nový vztah s přítelkyní, se kterou bydlela před nástupem do věznice ve společné domácnosti. V současnosti udržuje pravidelnější kontakt pouze se svou sestřenicí a přítelkyní.

V minulosti dlouhodobě zneužívala návykové látky. Ve čtrnácti letech měla první kontakt s drogou, poté díky pobytu ve vězení a VÚ čtyři roky abstinovala. K drogám se vrátila až v Pardubicích pod vlivem své přítelkyně. Po propuštění z minulého trestu (08/2009) brala drogy tři měsíce, poslední dávku uvádí v červenci 2010.

Odsouzená je potřetí ve VT, 8x soudně trestána, ve VT je za krádež, porušování domovní svobody.

Příloha č. 18 - Kazuistika paní Jany

Do dvou let vyrůstala spolu se starší sestrou v úplné rodině, po rozvodu rodičů zůstala v péči matky. S otcem udržovala občasný kontakt o víkendech. Matka nezvládala její výchovu, nevěnovala jí dostatečnou péči. Na základní škole byla problémový žák, hyperaktivní, často chodila za školu, měla dvojky z chování. V jedenácti letech byla z těchto důvodů umístěna na dětské psychiatrii a podrobila se medikamentózní léčbě. Tři měsíce pobývala v DgÚ, od šestnácti do osmnácti let jí byla udělena ústavní výchova. Od té doby žije střídavě u matky a na ulici.

Absolvovala osm let základní školy, devátý ročník dokončila na škole zvláštní. Poté nastoupila na SOU, obor kuchař - číšník, které však nedokončila. Ve výchovném ústavu nedokončila obor pomocná síla v sociálním zařízení.

V civilním životě pracovala pouze brigádně, před nástupem výkonu trestu byla v evidenci ÚP.

Odsouzená je svobodná, bez dětí. Uvádí partnerský vztah s přítelem, údajně jsou spolu od 17 let. Perspektivu vztahu nehodnotí, prakticky se nevidí, vždy je některý ve VTOS, společně nikdy nežili. Nyní je přítel v protitoxikomanické léčebně Bílá Voda. Ráda by si našla jiného přítele bez zkušenosti s drogou a VTOS. Po propuštění z minulého trestu pracovala v Naději, kde vykonávala pomocné práce dle potřeby.

Uvádí, že od 13 let až do vzetí na vazbu užívala pravidelně pervitin a vyzkoušela všechny dostupné drogy včetně toluenu. Nepravidelně konzumovala větší množství alkoholu, kouří dvacet cigaret denně. V roce 2004 se pod vlivem drog pokusila o sebevraždu, následně se léčila na psychiatrii. Prodělala neúspěšně ambulantní léčbu a po propuštění z prvního trestu šesti měsíční terapeutickou komunitu v Karlově, odkud byla pro opětovné užití drogy vyloučena. Poslední drogu užila v den nástupu do trestu, má zájem navázat spolupráci s poradnou drogové prevence.

V minulosti byla devětkrát soudně trestána za krádeže, ve VTOS je potřetí. V OD zcizila parfumerii za 317,- Kč. Očekává ještě další trest za krádež.

Příloha č. 19 - Kazuistika paní Nikolý

Narodila se do vlastní úplné rodiny, matka pracuje jako uklízečka, otec vrátný. Má dva starší sourozence, bratra a sestru. Dětství si moc nepamatuje, ale hodnotí spíše jako horší, strávila ho pobýtem v nemocničním zařízení, otec ji často bil, byl velmi přísný. Matka dle líčení odsouzené upřednostňovala materiální hodnoty nad vztahy v rodině. Do 19 let žila u rodičů, poté s přítelem odešla bydlet do Prahy. Po propuštění z VT byla chvíli u rodičů, pak ji vyhodili, bydlela v hotelu, žila z dávek a z TČ. Domů se již vracet nechce, spoléhá na pomoc Sananimu, s jehož pracovníkem je v kontaktu.

Po ukončení ZŠ nastoupila na rodinnou školu, kterou však nedokončila. Později při zaměstnání navštěvovala OA, ale studia též nedokončila.

V civilním životě pracovala jako dělnice, barmanka, pokladní. Několik měsíců pobývala v Anglii, kde pracovala jako au-pair. Před nástupem VT byla v evidenci ÚP.

Je svobodná, bezdětná, žádný družský vztah neuvádí, má prý spoustu kamarádů, ale jde pouze o povrchní vztahy.

V minulosti dlouhodobě zneužívala návykové látky, od 26 let užívala pervitin, poslední dávku uvádí v listopadu 2009. Má zájem o spolupráci se Sananimem, spoléhá na jejich pomoc po propuštění. Uvažuje o léčení, jde však spíše o nereálné plány. Alkohol neguje, nekouří. V minulosti pokus o sebepoškození.

S matkou si odsouzená prý v současnosti nemá co říci, nic jí nepošle – odsouzená k ní má využívající vztah. S rodiči je v kontaktu málo, s bratrem vůbec, pravidelný kontakt uvádí pouze se sestrou. Ta je jí nejbližší, spolu jsou v kontaktu, bude za ní jezdit i na návštěvy.

Odsouzená se ve VT nachází podruhé, soudně trestána třikrát.

Příloha č. 20 - Kazuistika paní Renáty

Primární rodina úplná, vlastní. Společně se třemi sourozenci byla vychovávána oběma rodiči. Své dětství i vztahy v rodině hodnotí jako normální, spokojené, bezproblémové, hezké. Otec v současné době již nežije s matkou momentálně není v kontaktu. Matka jí zazlívá páchání trestné činnosti a zneužívání drog. Se všemi třemi sourozenci se stále stýká.

Po dobu základní školní docházky žádné problémy neměla, po ukončení ZŠ se nijak dál nevzdělávala.

V civilním životě nikdy nepracovala, pouze ve VTOS v Opavě, kde byla zaměstnána v prádelně. Jinak ji živila rodina, byla na mateřské dovolené, žila ze sociálních dávek, z trestné činnosti a následně byla evidována na úřadě práce.

Odsouzená je svobodná, žije s druhem. Má dva syny, zletilý je z náhodné známosti, otec není zapsán v RL, odsouzená ho měla v péči do 5 let, poté svěřen do péče její matky. Druhý syn je ze vztahu s akteálním druhem, v RL je zapsán, od 2 let je syn také v péči matky odsouzené. S oběma syny je v kontaktu.

Před 13 lety začala zneužívat drogy, motivem pro ni byla zvědavost. Od roku 1998 užívala heroin, v poslední době pervitin. Uvádí, že v užívání měla dlouhodobé pauzy. Několikrát byla umístěna na detoxu, absolvovala ústavní léčbu v Opavě, před nástupem do výkonu trestu docházela na ambulantní léčbu v Ostravě. Poslední dávka byla v den nástupu do VTOS. Alkohol neguje, kouří 6 cigaret denně.

Odsouzená se ve VT nachází potřetí, soudně trestána 3x, do VTOS nastoupila sama. Z rodiny je ve VTOS ve Světlá nad Sázavou švagrová.

Příloha č. 21 - Dotazník

Jaký je Váš věk? _____

Za jaký trestný čin jste byla odsouzena? _____

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? _____

1. Měla jste šťastné dětství?

- a) ano, ráda na něj vzpomínám
- b) nevím
- c) ne, snažím se na něj nevzpomínat
- d) _____

2. Kdo byl vaším vychovatelem?

- a) matka s otcem
- b) pouze matka
- c) pouze otec
- d) prarodiče (babička a děda)
- e) sourozenci
- f) _____

3. Jaký byl Váš vztah k Vašemu vychovateli? (pokud jste měla více vychovatelů, můžete zakroužkovat více odpovědí a za každou připsat, kterého vychovatele hodnotíte)

- a) velmi dobrý
- b) dobrý
- c) žádný
- d) špatný
- e) velmi špatný
- f) _____

4. Pokud jste měla více vychovatelů, jaký byl jejich vzájemný vztah? (pokud jste měla více vychovatelů, můžete zakroužkovat více odpovědí a za každou připsat, kteří jsou vychovatelé, jejichž vztah hodnotíte)

- a) velmi dobrý
- b) dobrý
- c) v podstatě žádný
- d) špatný
- e) velmi špatný
- f) _____

5. Do kolika let se o Vás Vaši vychovatelé starali?

---

6. Když jste se jako dítě něco špatného provedla, jak to řešil Váš vychovatel/Vaši vychovatelé? (můžete zakroužkovat více odpovědí)

- a) fackou, bitím
- b) zákazem televize/počítače
- c) domácím vězením
- d) vysvětlováním a domlouváním
- e) bez reakce
- f) _____

7. Jaká si myslíte, že byla vaše výchova?

- a) velmi dobrá
- b) přijatelná
- c) příliš volná
- d) příliš tvrdá
- e) velmi špatná
- f) nikdo mě nevychoval
- g) _____

8. Popište jednu věc, kterou jste jako dítě zažila, a kterou byste nepřála zažít lidem, které máte ráda.

---

9. Scházela se Vaše rodina pravidelně alespoň jednou týdně u jídla?

- a) ano, byla to tradice
- b) ano, ale nebavilo mě obědvat s ostatními
- c) ano, ale většinou se všichni pohádali
- d) jedli jsme společně pouze zřídka
- e) ne, každý jedl, jak chtěl
- f) _____

10. Chodila jste pravidelně do školy, když jste byla na základní škole?

- a) ano, na základní školu jsem chodila pravidelně
- b) chodila jsem tam tak třikrát týdně
- c) ne, chodila jsem za školu a moji vychovatelé o tom nevěděli
- d) ne, do školy jsem nechodila a mým vychovatelům to bylo jedno
- e) ne, moji vychovatelé si to nepřáli
- f) _____

11. Slavili jste Vánoce, když jste byla dítě?

- a) ano

Pokud ano, jaký byl Váš vztah k tomuto období? Těšila jste se na tyto svátky?

- b) ne

12. Měla jste jako dítě, popřípadě jako adolescent (15-20 let) kapesné?

a) ano

Pokud ano, jak bylo vysoké? _____

Co jste si za něj kupovala? _____

b) ne

13. Máte děti?

a) ano

Je pro Vás při výchově dětí vzorem výchova Vašich vychovatelů (vychováváte své děti tak, jak Vaši rodiče vychovávali Vás)?

- a. ano, měla jsem skvělou výchovu
- b. ano, z velké části jsou pro mě moji vychovatelé vzorem
- c. ano, ale pouze v určitých věcech, hodně bych toho změnila
- d. ne, chci si zvolit úplně jiný způsob výchovy svých dětí
- e. ne, moji rodiče pro mě byli odstrašujícím případem
- f. o výchovu svých dětí se nezajímám
- g. _____

b) ne

Chcete vychovávat své děti tak, jak jste byla vychována Vy Vašimi vychovateli?

- a. ano, měla jsem skvělou výchovu
- b. ano, z velké části jsou pro mě moji vychovatelé vzorem
- c. ano, ale pouze v určitých věcech, hodně bych toho změnila
- d. ne, chci si zvolit úplně jiný způsob výchovy svých dětí
- e. ne, moji rodiče pro mě byli odstrašujícím případem
- f. o výchovu svých dětí se nezajímám
- g. nechci děti

14. Byla jste součástí nějaké zájmové skupiny nebo party? (zájmová skupina je například fakt, že jste chodila na nějaký kroužek s dalšími dětmi, hrála jste na nějaký hudební nástroj ve skupině nebo jste se věnovala nějakému kolektivnímu sportu jako je volejbal, tenis apod.)

a) ano

Pokud ano, do jaké skupiny/party jste patřila? _____

_____

A od kolika do kolika let jste byla součástí té skupiny? _____

_____

Překročila jste někdy s touto skupinou hranici zákona? _____

_____

b) ne

15. Jezdili jste jako děti se svými vychovateli na výlety?

a) ano

Pokud ano, co jste dělali nejčastěji? _____

_____

_____

b) ne

Pokud ne, jak jste trávili volný čas? _____

_____

_____

16. V kolika letech Vás vychovatelé poprvé pustili na diskotéku, akci, párty, do hospody apod., kde jste konzumovala alkohol a oni o to věděli?

_____

_____

17. Pokud jste někdy zkusila kouřit, v kolika letech to bylo poprvé a při jaké příležitosti?

_____

_____

18. Pokud jste někdy pila alkohol, v kolika letech to bylo poprvé a při jaké příležitosti?

---

19. Pokud jste někdy zkusila jiné drogy, v kolika letech to bylo poprvé a při jaké příležitosti? O jaké drogy šlo?

---

20. Když jste měla jako dítě problémy, jak jste je řešila?

- a) šla jsem za svými vychovateli a poprosila je o pomoc
- b) poprosila jsem o pomoc kamarády/známé
- c) neřešila jsem to
- d) dělala jsem všechno možné, aby se to moji vychovatelé nedozvěděli
- e) neměla jsem problémy
- f) _____

21. Když jste byla dítě, četli Vám Vaši vychovatelé?

- a) ano

Pokud ano, na kterou knihu/příběh nejvíce vzpomínáte? _____

- b) ne

22. Měli jste doma (popřípadě tam, kde jste bydlela), knihovnu?

- a) ano, bylo v ní hodně knih
- b) ano, ale jen malou
- c) ne

23. Přečetla jste někdy nějakou knihu?

a) ano, hodně

Kolik knih jste přečetla za uplynulý rok a která se vám líbila nejvíce? ____

_____

b) ano, ale nebylo jich mnoho

Která se Vám líbila nejvíce? _____

_____

c) ne, čtení knih není a nikdy nebylo mým koníčkem

d) ne, neumím číst

e) _____

24. Pouze jeden český básník získal Nobelovu cenu za literaturu. Věděla byste, který a popřípadě kdy?

_____

25. Věděla byste, kdo napsal následující knihy?

a) knihy českých autorů:

Babička - _____

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války - _____

Válka s mlouky - _____

Výchova dívek v Čechách - _____

Obsluhoval jsem anglického krále - _____

b) knihy zahraničních autorů:

Malý Princ - _____

Harry Potter a kámen mudrců - _____

Na západní frontě klid - _____

Děti z Bullerbynu - _____

Ezopovy bajky - _____

c) kdo napsal *Bibli* – *Starý zákon* _____

26. Chodíte si půjčovat knihy do knihovny?

- a) ano, často
- b) ano, ale zřídka
- c) ne, byla jsem tam jen párkrát v životě
- d) ne, v knihovně jsem nikdy nebyla
- e) _____

27. Jaký žánr knih preferujete (např. detektivky, harlekýnky, dobrodružné romány, básničky, historické romány... aj.)

---

28. Máte nějakého oblíbeného autora?

- a) ano
Pokud ano, napište jeho jméno _____
- b) ne

29. Jak si představujete ideální den?

- a) válení se u televize
- b) klidný den s knihou
- c) strávený s celou rodinou
- d) venku v lese
- e) _____

30. Jaký máte vztah ke knihám a ke čtení?

- a) nečtu, neumím číst
- b) knihy mě nezajímají, nečtu
- c) čtu pouze, když musím
- d) občas si něco přečtu
- e) četba je pro mě relaxace
- f) zbožňuji knihy
- g) _____

31. Čtete ve vězení víc, než jste četla na svobodě?

a) ano

Pokud ano, jaké knihy ve vězení čtete? _____

b) ne, čtu pořád stejně

c) ne, nečetla jsem nikdy, ani ve vězení nečtu

d) nečtu, neumím číst

Příloha č. 22 - Polostrukturovaný rozhovor

1. Četla Vám vaše matka ještě, než jste se narodila?
2. Četli Vám Vaši rodiče?
Od kolika let a co? Četli Vám, když jste byla ještě miminko?
3. Navštěvovala jste mateřsko školu?
Četly Vám učitelky v MŠ?
Pamatujete si, že by u Vás učitelky v MŠ budovaly vztah ke knihám?
4. Co jste v předškolním věku četla/co Vám bylo čteno?
Strašil Vás někdo nadpřirozenými bytostmi (čert, zlý duch, polednice)?
5. Jaký měli Vaši rodiče vztah k literatuře?
Kde se knihy a čtení v hodnotovém žebříčku rodiny nacházely?
6. Pamatujete si, jak a kdy jste se učila číst? Bylo to ještě než jste šla na ZŠ?
Četli s Vámi Vaši rodiče ještě na ZŠ?
Řekli Vám Vaši rodiče neotravuj, to se dozvíš ve škole?
7. Co jste četla ve škole?
8. Kdy jste byla poprvé v životě v knihovně, pokud jste tam byla?
Kdo Vás tam poprvé vzal a chodila jste tam často? Proč?
9. Myslíte si, že máte vybudované celoživotní čtenářské návyky?
Je kniha součástí vašeho života?
Kdo a kdy k tomu přispěl?
10. Pamatujete si, jaký byl Váš čtenářský vývoj, pokud nějaký byl?
Co jste četla jako malá a jak se postupně měnil Váš vkus?
11. Jaké jste měla jako dítě zájmy?
Patřila mezi Vaše zájmy literatura a knihy?
12. Četla jste jako malá/puberták více a Váš zájem v období puberty začal upadat?
13. Jaký je Váš současný pohled na knihu a literaturu?
14. Díky komu k ní máte právě takový vztah?